

درآمدی بر چیستی و چرایی حماسه عظیم اربعین حسینی

محمد رضایی انورانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درآمدی بر چیستی و چرایی حماسه عظیم اربعین حسینی

نویسنده:

محمد رضایی آدریانی

ناشر چاپی:

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۷	درآمدی بر چیستی و چرایی حماسه عظیم اربعین حسینی
۷	مشخصات کتاب
۷	اشاره
۱۱	فهرست مطالب
۱۵	سخن نخست
۱۷	بخش اول: اربعین پژوهی؛ (از عاشورا تا اربعین)
۱۷	اشاره
۲۰	عدد چهل
۳۹	عدد چهل در اربعین حسینی
۴۹	چرایی اربعین حسینی
۴۹	اشاره
۴۹	زیارت اربعین جابر
۶۰	زیارت اربعین اهل بیت:
۶۰	اشاره
۶۱	گاه شمار سفر اسارت
۶۶	جغرافیا و مسیرهای سفر کاروان اسارت
۷۲	فرهنگ سازی زیارت اربعین
۷۲	اشاره
۷۶	امام صادق علیه السلام و فرهنگ سازی زیارت اربعین
۷۶	امام عسکری علیه السلام و فرهنگ سازی اجتماعی زیارت اربعین
۸۲	چیستی زیارت اربعین
۸۸	چگونگی زیارت اربعین
۱۰۹	جغرافیای شیعه

۱۱۸	اربعین ابتدای شاهراه سلوک مهدوی
۱۲۲	بخش دوم: اربعین در تاریخ تشیع
۱۲۲	اربعین امتداد عاشورا
۱۲۵	آینده نگری در زیارت اربعین
۱۳۰	اربعین و مهدویت
۱۳۰	مهدی شناسی در لغت و اصطلاح
۱۳۱	پیوندها بین حسین علیه السلام و مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
۱۴۰	پیوندها در یآوری
۱۴۸	پیوندهای آسیب شناسانه
۱۵۷	پیوندها در زیارت نامه ها
۱۶۶	بخش سوم: فرصت های اربعین
۱۶۶	تحلیل و آنالیز اجتماعی / رفتاری حماسه اربعین
۱۸۹	اربعین در جهان اسلام
۲۰۲	کتابنامه
۲۱۳	درباره مرکز

درآمدی بر چستی و چرایی حماسه عظیم اربعین حسینی

مشخصات کتاب

درآمدی بر چستی و چرایی حماسه عظیم اربعین حسینی

محمد رضایی آدریانی

تهیه کننده و ناشر: اداره کل پژوهش های اسلامی رسانه

دفتر پژوهش های کاربردی دین و رسانه/گروه انقلاب اسلامی، تاریخ و مناسبت ها

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

کلیه حقوق چاپ و نشر محفوظ است

نشانی: قم، بلوار امین، اداره کل پژوهش های اسلامی رسانه؛ تلفن: ۳۲۹۱۵۵۱۱ ۰۲۵ دورنگار: ۳۲۹۱۵۵۱۰

تهران: خیابان جام جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیر زمین؛ تلفن: ۲۲۰۱۴۷۳۸ ۰۲۱ نمابر: ۲۲۱۶۴۹۹۷

دفتر خراسان: مشهد، خیابان امام خمینی، جنب باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم؛ تلفن: ۳۲۲۱۵۱۰۸ ۰۵۱ نمابر:

۳۲۲۱۵۱۰۶

INFO@IRC.IR

ص: ۱

اشاره

سخن نخست.....	۷
بخش اول: اربعین پژوهی؛ (از عاشورا تا اربعین).....	۹
عدد چهل.....	۱۲
عدد چهل در اربعین حسینی.....	۲۰
چرایی اربعین حسینی.....	۲۶
۱. زیارت اربعین جابر.....	۲۶
۲. زیارت اربعین اهل بیت:.....	۳۴
الف: گاه شمار سفر اسارت.....	۳۵
ب: جغرافیا و مسیرهای سفر کاروان اسارت.....	۳۷
۳. فرهنگ سازی زیارت اربعین.....	۴۰
امام صادق ۷ و فرهنگ سازی زیارت اربعین.....	۴۲
امام عسکری ۷ و فرهنگ سازی اجتماعی زیارت اربعین.....	۴۲
چیستی زیارت اربعین.....	۴۶
چگونگی زیارت اربعین.....	۴۹
جغرافیای شیعه.....	۵۸
اربعین ابتدای شاهراه سلوک مهدوی.....	۶۴
بخش دوم: اربعین در تاریخ تشیع.....	۶۷
اربعین؛ امتداد عاشورا.....	۶۹
آینده نگری در زیارت اربعین.....	۷۰

۷۴	اربعین و مهدویت
۷۴	مهدی شناسی در لغت و اصطلاح
۷۵	پیوندها بین حسین ۷ و مهدی]
۸۰	پیوندها در یآوری
۸۵	پیوندهای آسیب شناسانه
۹۱	پیوندها در زیارت نامه ها
۹۷	بخش سوم: فرصت های اربعین
۹۹	تحلیل و آنالیز اجتماعی / رفتاری حماسه اربعین
۱۱۲	اربعین در جهان اسلام
۱۲۱	کتاب نامه

سخن نخست.....	۷
بخش اول: اربعین پژوهی؛ (از عاشورا تا اربعین).....	۹
عدد چهل.....	۱۲
عدد چهل در اربعین حسینی.....	۲۰
چرایی اربعین حسینی.....	۲۶
۱. زیارت اربعین جابر.....	۲۶
۲. زیارت اربعین اهل بیت:.....	۳۴
الف: گاه شمار سفر اسارت.....	۳۵
ب: جغرافیا و مسیرهای سفر کاروان اسارت.....	۳۷
۳. فرهنگ سازی زیارت اربعین.....	۴۰
امام صادق ۷ و فرهنگ سازی زیارت اربعین.....	۴۲
امام عسکری ۷ و فرهنگ سازی اجتماعی زیارت اربعین.....	۴۲
چیستی زیارت اربعین.....	۴۶
چگونگی زیارت اربعین.....	۴۹
جغرافیای شیعه.....	۵۸
اربعین ابتدای شاهراه سلوک مهدوی.....	۶۴
بخش دوم: اربعین در تاریخ تشیع.....	۶۷
اربعین؛ امتداد عاشورا.....	۶۹
آینده نگری در زیارت اربعین.....	۷۰
اربعین و مهدویت.....	۷۴

۷۴مهدی شناسی در لغت و اصطلاح
۷۵پیوندها بین حسین ۷ و مهدی]
۸۰پیوندها در یاوری
۸۵پیوندهای آسیب شناسانه
۹۱پیوندها در زیارت نامه ها
۹۷بخش سوم: فرصت های اربعین
۹۹تحلیل و آنالیز اجتماعی / رفتاری حماسه اربعین
۱۱۲اربعین در جهان اسلام
۱۲۱کتاب نامه

هر یک از مناسک دینی، بر گرد محورهایی اساسی شکل گرفته اند. در مناسک اربعین حسینی مفهوم «زیارت» نقطه کانونی است. «زیارت» مفهومی تعالی بخش است که توانسته پاسدار اعتقادات و ارزش ها در طول تاریخ پرفراز و نشیب اسلام باشد و کشش بهت انگیز آن، جذبه ولایت را شهودی تر ساخته است.

نصوص مقدّس و سیره بزرگان دین درباره «زیارت»، گویای ابعاد سازنده فردی و اجتماعی این مفهوم است؛ هرچند کمتر برای مخاطبان واکاوی و تبیین شده است. بیان آثار عمیق زیارت به ویژه ایجاد انقلاب درونی، تحول زایی و امیدبخشی به حوزه فردی محدود نمی شود و شامل «زیارت جمعی» نیز می شود. چه این که هرچه جلوتر می رویم زیارت اربعین از شکل فردی به شکل جمعی نزدیک تر می شود و اگر محوریت «زیارت» در فرآیند فهم و تعمیق مناسک اربعین نادیده گرفته شود، این پدیده از هویت خود تهی و این حرکت ممتاز دچار انحرافات عمیق خواهد شد.

در این میان فهم فلسفه و ابعاد اربعین و زیارت مخصوصه آن باید به فهم آخرالزمانی از این پدیده بیانجامد و نگاه «امت سازی» با آرمان «جامعه الگو» را دنبال کند. این مهم جز با درک جهانی از زیارت اربعین حاصل نخواهد شد و جهانی شدن مناسبک زیارت مخصوصه اربعین پدیده ای نیست که با قواعد مادی و مرسوم علمی ممکن باشد. گستره و عمق این پدیده شگرف را تنها می شود در بستر آخرالزمانی فهم کرد. براساس نصوص متعدد، وجود مبارک حضرت امام مهدی ارواحنا فداه خود را به فرزندی حضرت امام حسینعلیه السلام معرفی خواهند فرمود و جهانی شدن «اربعین» مقدمه ای بر فهم و معرفت جهانی سیدالشهداء علیه السلام و حماسه عاشورا برای شناخت منجی عالم [است. از این رو بیراه نیست اگر این پدیده را یک «فرارسانه» بدانیم. فرارسانه ای که نگاه رسانه ای به آن می تواند نقش آفرینی آن را صد افزون کند.

اثر حاضر که محصول کنکاش پژوهشی اداره کل پژوهش های اسلامی سازمان صدا و سیما و تلاش اداره کل روابط عمومی سازمان صدا و سیما در انتشار و توزیع است، با این نگاه سامان یافته است. ضمن سپاس از مؤلف محترم جناب آقای _محمد رضایی آدریانی_، امید است کتاب حاضر مورد بهره برداری پژوهشگران، برنامه سازان، دغدغه مندان حوزه دین و رسانه و همه دل دادگان معارف عاشورایی قرار گیرد.

اداره کل پژوهش های اسلامی رسانه

اداره کل روابط عمومی سازمان صدا و سیما

بخش اول : اربعین پژوهی؛ (از عاشورا تا اربعین)

اشاره

ص: ۹

اربعین مانند عاشورا نامی برآمده از اعداد است، و دلالت بر نقش و جایگاه زمان در یک رویداد مقدس دارد. به گمان برخی این عددها می‌تواند حکایتی از رویدادهای تاریخی به صورت اتفاقی باشد. هنگامی که دینی مبتنی بر حکمت بوده و رهبرانی معصوم دارد که گفتار، رفتار و رضایت آنان حجت است، در این صورت تعریف رویدادها مبتنی بر اعداد خاص، مانند عاشورا و اربعین دیگر اتفاقی و تصادفی نخواهد بود. والا معنا نداشت که عاشورای تاریخی امام حسینعلیه السلام چنان تقدس یابد که با زمان ظهور امام موعود و پایانی، پیوند بخورد. پس اگر عاشورا در فرهنگ شیعی، هم رمز هویت تاریخی تشیع (عاشورای دیروز) و هم چشم انداز آینده شیعه (عاشورای فردا) است، رویداد اربعین در میانه این دو، رویدادی نمادین با مأموریت های فرهنگی بسیار خواهد بود که در زمان حال بین هویت های دیروزی و رسالت های فردا، به کنکاش نقش های پویا می پردازد. با این تحلیل، دیگر عدد چهل بین دو عاشورا، عددی اتفاقی و رویدادی گذرا نیست؛ بلکه باید از گذرگاه چهل منزل و چهل گام پیش برنده بدان نگریم.

عدد چهل

ارب_عین در لغت، به معنای چهل، چهار دهه (۱) و در اصطلاح، سپری شدن چهل روز از مرگ کسی و برپا داشتن مراسمی برای بزرگداشت اوست. این واژه در اصطلاح شیعه، به طور خاص ب_ه روز بیستم ماه صفر یعنی چهل روز پس از واقعه عاشورا و شهادت امام حسینعلیه السلام و یارانش اطلاق گردیده و اربعین حسینی نامیده می شود.

عدد چهل یکی از اعداد نمادین و مقدس در فرهنگ اسلامی و خصوصاً فرهنگ شیعی است. در فرهنگ دینی اعداد نه تنها در زندگی مادی بلکه در زندگی معنوی نیز حائز اهمیت فراوان هستند. خصوصاً در دین اسلام و مکتب تشیع که به شریعت و فقه و مناسک توجه ویژه شده، مسئله عدد و اهمیت برخی اعداد بیشتر به چشم می آید. مثلاً تعداد رکعات نماز، تعداد تسبیحات اربعه، تعداد تسبیحات حضرت فاطمه ۳ و امثال این موارد نشان گر زندگی معنوی به همراه اعداد است، و برای تقدس هر یک از اعداد، می توان سندهایی یافت که ریشه در رویدادهای تکوینی طبیعت و یا عوالم ملکوت و یا پیوند با تاریخ مقدس اولیای الهی دارند. مانند:

M۱.png^

اعداد و ریشه ارزش یابی دینی هر یک

عدد

ریشه ها و هویت ها

۵

۵ تن پیامبر اولوالعزم و ۵ تن آل عبا،

علیه السلام

۷ آسمان و ۷ زمین و ۷ دور طواف خانه خدا.

۱۲

۱۲ معصوم و ۱۲ چشمه معجزه حضرت موسی، ۱۲ ماه

۱۴

۱۴ معصوم تقدس یافته اند.

۱- [۱]. لغت نامه دهخدا، ۵/۱۶۴.

یکی از مهم ترین این اعداد، عدد چهل است. در فرهنگ دینی عدد چهل جایگاهی ویژه در سیر و سلوک، فرایند رشد، بلوغ و یا نهادینه سازی یک رفتار یا سجیه اخلاقی دارد. بدین جهت عدد چهل در فرهنگ اسلامی / شیعی از جایگاه ویژه ای برخوردار است.

— علامه سید بحر العلوم — یکی از علمای بزرگ و عارف شیعه در زمینه جایگاه عدد چهل فرموده است:

«خود به عیان دیده ام و به بیان دانسته ام که این مرحله شریفه، از مراحل عدد را خاصیتی خاص و تأثیری مخصوص است، در ظهور استعداد(ها) و تمیم ملکات، در طی منازل و قطع مراحل».^[۱] [NP۱]

بنابراین حکمت توجه به عدد چهل، در فرهنگ دینی / عرفانی اسلامی، بر خاصیت اربعین در ظهور فعلیت و بروز استعداد و حصول صفات ملکه، امری است که در آیات و اخبار بر آن تصریح شده است، و در سلوک و خودسازی، برای جلب فیوضات و انوار الهی، به آن توجه شده است. شاهد این مدعا گستردگی استفاده از عدد چهل در تعالیم و آموزه های دینی و حتی در رویدادهای تاریخی است که نوعی پیوند با سیر و سلوک دارد. مهم ترین موارد نمادین عدد چهل در فرهنگ دینی چنین است:

چرایی و چیستی و گونه شناسی اربعین
کارکردهای عدد چهل در فرهنگ دینی، حوزه های متعددی را شامل می شود. حوزه هایی که از بسترهای طبیعی پیدایش انسانی شروع و به رویدادهای تاریخ ساز سرایت یافته است، و بعد به حوزه های سیر و سلوک اخلاقی و یا توصیه های تربیتی دینی و بازتاب شناسی آثار نیک و بد اعمال از جهت تکوینی کشیده می شود. این گونه های متعدد، بیانگر نقش عدد چهل در تمامی حوزه هاست. بنابراین شاهد استفاده نمادین از عدد چهل در ظرفیت های گوناگونی هستیم که عبارت اند از: از جهت زمانی (چهل روز یا سال)، از جهت کمی و مصداقی (چهل فرد و چهل عدد)، از مکانی و مساحتی (چهل ذراع یا منزل)، از جهت کیفی و مرتبه ای (چهل برابر)

چرایی و چیستی و گونه شناسی اربعین

کارکردهای عدد چهل در فرهنگ دینی، حوزه های متعددی را شامل می شود. حوزه هایی که از بسترهای طبیعی پیدایش انسانی شروع و به رویدادهای تاریخ ساز سرایت یافته است، و بعد به حوزه های سیر و سلوک اخلاقی و یا توصیه های تربیتی دینی و بازتاب شناسی آثار نیک و بد اعمال از جهت تکوینی کشیده می شود.

این گونه های متعدد، بیانگر نقش عدد چهل در تمامی حوزه هاست. بنابراین شاهد استفاده نمادین از عدد چهل در ظرفیت های گوناگونی هستیم که عبارت اند از:

از جهت زمانی (چهل روز یا سال)، از جهت کمی و مصداقی (چهل فرد و چهل عدد)، از مکانی و مساحتی (چهل ذراع یا منزل)، از جهت کیفی و مرتبه ای (چهل برابر)

۱- [۱]. آشتیانی، محسن، اسرار عدد چهل در قرآن و روایات، ص ۱۰.

موارد و مصادیق عدد چهل در فرهنگ اسلامی ^۱	
اربعین در آفرینش انسان	پیکره آدم پس از آماده‌سازی چهل روز ماند تا آماده دمیدن روح بگردد ^۲ هر انسان (چهل روز علقه و چهل روز مضغه و...) ^۳
(در فرایند آفرینش اولیه و در تکامل انسانی)	نطفه امام معصوم پس از چهل روز در رحم مادر، توانایی شنیدن می‌یابد چهل سالگی سن رشد عقلانی انسان است چهل سالگی و سخت گرفتن خدا بر بنده در حساب و کتاب ^۴ دل بستن شیطان به گناهکاران بالای چهل سال ^۵
اربعین در عوالم وجود	فاصله بین دو دمیدن اسرافیل در صور در آستانه قیامت، چهل سال است ^۶
اربعین در تاریخ نبوت	حضرت آدم پس از هبوط، چهل روز در کوه صفا به عبادت و توبه پرداخت. حضرت آدم چهل روز برای هابیل گریست. ^۷

موارد و مصادیق عدد چهل در فرهنگ اسلامی (۱)

اربعین در آفرینش انسان

(در فرایند آفرینش اولیه و در تکامل انسانی)

پیکره آدم پس از آماده‌سازی چهل روز ماند تا آماده دمیدن روح بگردد (۲)

هر انسان (چهل روز علقه و چهل روز مضغه و...) (۳)

نطفه امام معصوم پس از چهل روز در رحم مادر، توانایی شنیدن می‌یابد

چهل سالگی سن رشد عقلانی انسان است

چهل سالگی و سخت گرفتن خدا بر بنده در حساب و کتاب (۴)

دل بستن شیطان به گناهکاران بالای چهل سال (۵)

اربعین در عوالم وجود

فاصله بین دو دمیدن اسرافیل در صور در آستانه قیامت، چهل سال است (۶)

اربعین در تاریخ نبوت

حضرت آدم پس از هبوط، چهل روز در کوه صفا به عبادت و توبه پرداخت.

حضرت آدم چهل روز برای هابیل گریست (۷)

بعثت بیشتر انبیا در چهل سالگی بود (۸)

چهل سال قطع تولد در قوم نوح پیش از طوفان تا حداقل سن مشرکین چهل سالگی باشد. (۹)

حضرت یونس چهل روز در شکم ماهی گریست تا توبه اش پذیرفته شد.

چهل روز گریه بنی اسرائیل برای ظهور حضرت موسی (۱۰).۷

سرگردانی چهل ساله قوم موسی ۷.

چهل روز گریه داوود ۷ پس از ترک اولی ای که انجام داد. (۱۱)

ص: ۱۴

۱- [۱]. در این زمینه ر.ک: خصال شیخ صدوق عدد چهل و سفینه البحار عدد چهل و جستجوی عدد چهل در نرم افزارهای اسلامی کامپیوتر نور مانند: گنجینه روایات نور، سیره معصومان.

۲- [۲]. در احادیث نقل شده است در جریان آفرینش حضرت آدم ۷، سرشت طینت او به دست خداوند، به مدت چهل روز ادامه یافت یا پیکر شریف آن حضرت، چهل سال باقی ماند، سپس روح در آن دمیده شد «خمرت طینه آدم بیدی اربعین صباحاً». عوالی اللثالی، ابن ابی جمهور احسائی، ج ۴، ص ۹.

۳- [۳]. نطفه در رحم چهل روز می ماند تا آنکه علقه می شود و بعد از چهل روز مُضغ می شود و بعد از چهل روز دیگر وارد مرحله دیگر می شود

۴- [۴]. ابوبصیر گوید امام صادق ۷ فرمود: هر بنده تا چهل سال در فسحه و گشایش است، چون سنش به چهل رسید پروردگار به آن دو فرشته ای که نگهبانش هستند وحی کند: من بنده خود را عمری (طولانی) دادم، بر او سخت گیرید اعمالش را به دقت ثبت کنید، کم و زیاد و کوچک و بزرگ عملش را بنویسید. از رسول گرامی اسلام نقل است که «خداوند فرشته ای را مامور کرده است تا در هر شب صدا بزند: «یا ابناء الاربعین ماذا اعددتم للقاء ربکم، ای کسانی که چهلمین بهار عمر خود را سپری می کنید! برای ملاقات با پروردگارتان چه چیزی آماده کرده اید (و چه پاسخی دارید)؟!»، مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۵۶؛ مجموعه ورام، ج ۱، ص ۳۵.

۵- [۵]. إِذَا بَلَغَ الرَّجُلُ أَرْبَعِينَ سِنَةً وَ لَمْ يَتُبْ مَسْحَ الشَّيْطَانِ وَجْهَهُ يَبِيدُهُ وَقَالَ: بِأَبِي وَجْهٌ مِّنْ لَا يُفْلِحُ! «چنانچه شخصی به سن چهل برسد و بسوی خدا بازگشت ننماید، شیطان پیشانی او را مسح نماید و گوید: پدرم فدای تو باد که دیگر رستگار نخواهی شد!». مشکاه الانوار، ص ۲۹۵.

۶- [۶]. از نفخه اول تا نفخه دوم اسرافیل چهل سال طول می کشد.

۷- [۷]. هابیل کشته شد، پدر در غم پسر چهل شبانه روز گریست و این اولین عزاداری و اولین اربعین بود که تاریخ ثبت کرد.

۸- [۸]. بحار الانوار، ج ۱۳، ص ۵۰.

۹- [۹]. در گزارش های اهل کتاب و اهل سنت از طوفان نوح، عذاب طوفان شامل حال همه حتی کودکان هم شد. ولی در گزارش اهل بیت: از واقعه طوفان خداوند به مدت چهل سال مردها را عقیم و زنان را نازا نمود تا در آستانه طوفان، فردی زیر

چهل سال نباشد و حجت بر همگان تمام گردد، و کسی به ناحق عذاب نگردد.

۱۰- [۱۰]. بنی اسرائیل بعد از اینکه ۲۳۰ سال گرفتاری کشیدند و قرار بود ۱۷۰ سال دیگر ادامه پیدا کند، چهل روز گریه کردند تا خدا از آنها رفع گرفتاری کرد.

۱۱- [۱۱]. مولای متقیان علی ۷ فرمود: خداوند متعال به حضرت داود وحی کرد: «انک نعم العبد لولا انک تاکل من بیت المال ولا تعمل بیدک شیئا» ای داود! اگر از بیت المال تغذیه نمی کردی و از دست رنج خودت امرار معاش می نمودی، چقدر بنده خوبی بودی! حضرت داود چهل صبح با ناله و زاری به درگاه احدیت استغاثه کرد و از خداوند خواست تا مشکل او را رفع نماید. خداوند متعال نیز مقدمات آهنگری را در اختیار او گذاشت. به این ترتیب، حضرت داود، به کار زره سازی پرداخت. او هر روز یک زره می ساخت و به هزار درهم می فروخت تا اینکه با ساختن سیصد و شصت زره که به مبلغ سیصد و شصت هزار درهم فروخت، سرمایه ای به دست آورد و از بیت المال بی نیاز شد.» وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۳۷.

موارد و مصادیق عدد چهل در فرهنگ اسلامی ^۱	
بعثت بیشتر انبیا در چهل سالگی بود. ^۱ چهل سال قطع تولد در قوم نوح پیش از طوفان تا حداقل سن مشرکین چهل سالگی باشد. ^۲ حضرت یونس چهل روز در شکم ماهی گریست تا توبه‌اش پذیرفته شد. چهل روز گریه بنی اسرائیل برای ظهور حضرت موسی <small>علیه السلام</small> . ^۳ سرگردانی چهل ساله قوم موسی <small>علیه السلام</small> . چهل روز گریه داوود <small>علیه السلام</small> پس از ترک اولی‌ای که انجام داد. ^۴	
بعثت در چهل سالگی. ^۵ چهل روز عبادت در غار حرا در آستانه بعثت. چهل روز عبادت برای کسب آمادگی دریافت نطفه حضرت زهرا <small>علیها السلام</small> . پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> و علی‌سازی اسلام پس از اسلام آوردن چهل نفر. چهل مهمان از بنی‌هاشم و دعوت آن‌ها به اسلام و معرفی ولایت امام علی <small>علیه السلام</small> در کنار آشکارسازی بعثت برای آنان (یوم الانذار). پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> و چهل صبح تلاوت آیه تطهیر بر درب خانه اهل بیت <small>علیهم السلام</small> پس از نزول آیه.	اربعین در تاریخ پیامبر اسلام <small>صلی الله علیه و آله</small>
چهل شب عروج حضرت موسی <small>علیه السلام</small> به کوه طور. ^۶	اربعین در قرآن

اربعین در تاریخ نبوت

حضرت آدم پس از هبوط، چهل روز در کوه صفا به عبادت و توبه پرداخت.

حضرت آدم چهل روز برای هابیل گریست. (۱)

بعثت بیشتر انبیا در چهل سالگی بود. (۲)

چهل سال قطع تولد در قوم نوح پیش از طوفان تا حداقل سن مشرکین چهل سالگی باشد. (۳)

حضرت یونس چهل روز در شکم ماهی گریست تا توبه‌اش پذیرفته شد.

چهل روز گریه بنی اسرائیل برای ظهور حضرت موسی علیه السلام. (۴)

سرگردانی چهل ساله قوم موسی علیه السلام.

چهل روز گریه داوود علیه السلام پس از ترک اولی‌ای که انجام داد. (۵)

اربعین در تاریخ پیامبر اسلام ۹

بعثت در چهل سالگی. (۶)

چهل روز عبادت در غار حرا در آستانه بعثت.

چهل روز عبادت برای کسب آمادگی دریافت نطفه حضرت زهرا علیها السلام.

پیامبر ۹ و علنی سازی اسلام پس از اسلام آوردن چهل نفر.

چهل مهمان از بنی هاشم و دعوت آن ها به اسلام و معرفی ولایت امام علی ۷ در کنار آشکار سازی بعثت برای آنان (یوم الانزار).

پیامبر ۹ و چهل صبح تلاوت آیه تطهیر بر درب خانه اهل بیت: پس از نزول آیه.

اربعین در قرآن

چهل شب عروج حضرت موسی ۷ به کوه طور. (۷)

چهل سال سرگردانی بنی اسرائیل. (۸)

چهل سالگی سن رشد جامع و عقلی آدمی. (۹)

ص: ۱۵

۱- [۱]. هابیل کشته شد، پدر در غم پسر چهل شبانه روز گریست و این اولین عزاداری و اولین اربعین بود که تاریخ ثبت کرد.

۲- [۲]. بحار الانوار، ج ۱۳، ص ۵۰.

۳- [۳]. در گزارش های اهل کتاب و اهل سنت از طوفان نوح، عذاب طوفان شامل حال همه حتی کودکان هم شد. ولی در گزارش اهل بیت: از واقعه طوفان خداوند به مدت چهل سال مردها را عقیم و زنان را نازا نمود تا در آستانه طوفان، فردی زیر چهل سال نباشد و حجت بر همگان تمام گردد، و کسی به ناحق عذاب نگردهد.

۴- [۴]. بنی اسرائیل بعد از اینکه ۲۳۰ سال گرفتاری کشیدند و قرار بود ۱۷۰ سال دیگر ادامه پیدا کند، چهل روز گریه کردند تا خدا از آنها رفع گرفتاری کرد.

۵- [۵]. مولای متقیان علی ۷ فرمود: خداوند متعال به حضرت داود وحی کرد: «انک نعم العبد لولا انک تاکل من بیت المال ولا- تعمل بیدک شیئا» «ای داود! اگر از بیت المال تغذیه نمی کردی و از دست رنج خودت امرار معاش می نمودی، چقدر بنده خوبی بودی!» حضرت داود چهل صبح با ناله و زاری به درگاه احدیت استغاثه کرد و از خداوند خواست تا مشکل او را رفع نماید. خداوند متعال نیز مقدمات آهنگری را در اختیار او گذاشت. به این ترتیب، حضرت داود، به کار زره سازی پرداخت. او هر روز یک زره می ساخت و به هزار درهم می فروخت تا اینکه با ساختن سیصد و شصت زره که به مبلغ سیصد و شصت هزار درهم فروخت، سرمایه ای به دست آورد و از بیت المال بی نیاز شد. و سائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۳۷.

۶- [۶]. تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۲؛ کشف الغمه، ج ۱، ص ۱۴.

۷- [۷]. «واذ واعدنا موسی اربعین ليله» «(به یاد آورید) آن هنگامی را که با موسی ۷ (برای یافتن پیام های آسمانی) چهل شب وعده قرار گذاشتیم.» بقره/۵۱. نیز می فرماید: «وواعدنا موسی ثلثین ليله واتمناها بعشر فتم میقات ربه اربعین ليله» «و ما

با موسی سی شب وعده گذاشتیم، سپس آن را با ده شب دیگر تکمیل نمودیم. به این ترتیب، میعاد پروردگارش با چهل شب تمام شد.» اعراف/۱۴۱.

۸- [۸]. «فانها محرمة علیهم اربعین سنه یتیهون فی الارض فلاتاس علی القوم الفاسقین» «این سرزمین مقدس تا چهل سال بر آنها ممنوع خواهد بود و آنان همواره در مدت چهل سال در این بیابان سرگردان هستند، پس تو درباره سرنوشت این جمعیت گناهکار ناراحت نباش!» مائده/۲۶.

۹- [۹]. «... حتی اذا بلغ اشد وبلغ اربعین سنه قال رب اوزعنی ان اشکر نعمتک الی انعمت علی وعلی والدی وان اعمل صالحا ترضیه واصلح لی فی ذریتی انی تبت الیک وانی من المسلمین» «تا زمانی که به کمال قدرت و رشد برسد و به چهل سالگی بالغ گردد، می گوید: پروردگارا! مرا توفیق ده تا شکر نعمتی را که به من و پدر و مادرم دادی، به جا آورم و کار شایسته ای انجام دهم که از آن خشنود باشی و فرزندان مرا صالح گردان! من به سوی تو باز می گردم و توبه می کنم و از مسلمانان می باشم.» احقاف/۱۵.

موارد و مصادیق عدد چهل در فرهنگ اسلامی ^۱	
چهل سال سرگردانی بنی اسرائیل ^۲	
چهل سالگی سن رشد جامع و عقلی آدمی ^۳	
اربعین در تاریخ امام علی (علیه السلام) و چهل شب استنصار پس از سقیفه ^۴	
امامت امام حسن (علیه السلام) و نداشتن چهل یار خالص هنگام صلح ^۵	

چهل شب عروج حضرت موسی ۷ به کوه طور. (۱)

چهل سال سرگردانی بنی اسرائیل. (۲)

چهل سالگی سن رشد جامع و عقلی آدمی. (۳)

امام علی ۷ و چهل شب استنصار پس از سقیفه. (۴)

امام حسن ۷ و نداشتن چهل یار خالص هنگام صلح. (۵)

ص: ۱۶

۱- [۱]. «واذ واعدنا موسی اربعین ليله» «(به یاد آورید) آن هنگامی را که با موسی ۷ (برای یافتن پیام های آسمانی) چهل شب وعده قرار گذاشتیم.» بقره/۵۱. نیز می فرماید: «وواعدنا موسی ثلثین ليله واتمناها بعشر فتم میقات ربه اربعین ليله» «و ما با موسی سی شب وعده گذاشتیم، سپس آن را با ده شب دیگر تکمیل نمودیم. به این ترتیب، میعاد پروردگارش با چهل شب تمام شد.» اعراف/۱۴۱.

۲- [۲]. «فانها محرمة عليهم اربعین سنه یتیهون فی الارض فلاتاس علی القوم الفاسقین» «این سرزمین مقدس تا چهل سال بر آنها ممنوع خواهد بود و آنان همواره در مدت چهل سال در این بیابان سرگردان هستند، پس تو درباره سرنوشت این جمعیت گناهکار ناراحت نباش!» مائده/۲۶.

۳- [۳]. «... حتی اذا بلغ اشد وبلغ اربعین سنه قال رب اوزعنی ان اشکر نعمتک الی انعمت علی وعلی والدی وان اعمل صالحا ترضیه واصلح لی فی ذریتی انی تبت الیک وانی من المسلمین» «تا زمانی که به کمال قدرت و رشد برسد و به چهل سالگی بالغ گردد، می گوید: پروردگارا! مرا توفیق ده تا شکر نعمتی را که به من و پدر و مادرم دادی، به جا آورم و کار شایسته ای انجام دهم که از آن خشنود باشی و فرزندان مرا صالح گردان! من به سوی تو باز می گردم و توبه می کنم و از مسلمانان می باشم.» احقاف/۱۵.

۴- [۴]. علی ۷ نیز با شکایت از مظلومیت و غربت خویش فرمود: «من بارها از مردم یاری خواستم اما به غیر از چهار نفر زیر، سلمان، ابوذر و مقداد کسی جواب مثبت به من نداد.» سپس افزود: «لو کنت وجدت یوم بویع (اخوتیم) اربعین رجلا مطیعین لجاهدتمهم؛ اگر من در روز بیعت چهل یاور گوش به فرمان و راستین داشتم، با آنان مقابله و مجاهده می کردم.»؛ المفید فی المجالس، صص ۱۴۵ ۱۴۹؛ المجلس الثامن عشر، ۶؛ جاءت فی نهج البلاغه فی آخر خطبه ۳۴.

۵- [۵]. زمانی که برخی از یاران امام حسن مجتبی ۷ از وی درخواست کردند که در مقابل ظلم و ستم زمامداران جور به ویژه معاویه قیام و مبارزه نماید، امام حسن ۷ فرمود: «لی اسوه بجدی رسول الله حین عبدالله سرا وهو یومئذ فی تسعه و ثلاثین

رجلا فلما اكمل الله له الاربعين صاروا في عده واظهروا امر الله فلو كان معي عدتهم جاهدت في الله حق جهاده ، الكوى من در رهبری امت، جدم رسول خدا ۹ است، آن حضرت تا زمانی که تعداد یارانش به سی و نه نفر رسیده بود، مخفیانه و غیرعلنی خدا را عبادت می کرد (و به مبارزه و تبلیغ علنی روی نیاورد)، اما از موقعی که خداوند متعال تعداد مسلمانان را به چهل نفر رساند، (تبلیغ) دین خدا را آشکار کردند و اگر با من هم به تعداد آنها باشد، در راه خدا به جهاد و مبارزه شایسته دست می زنم.» مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۷۷.

موارد و مصادیق عدد چهل در فرهنگ اسلامی ^۱	
اربعین در سلوک ایمانی	دعا برای چهل مؤمن در نماز شب. ^۱ چهل روز زندگی خالصانه و... ^۲ اگر کسی چهل حدیث کاربردی حفظ کند... ^۳ اگر کسی دعا برای چهل نفر از برادران ایمانی خود کند آن گاه برای خود دعا کند، دعایش در حق خود و آن‌ها مستجاب می‌شود. ^۴
در تغذیه و بدن	کسی که چهل روز گوشت نخورد و یا چهل روز پشت سر هم گوشت بخورد بد اخلاق می‌شود. ^۵ اگر کسی چهل روز غذای حلال بخورد خداوند قلبش را نورانی می‌کند. بازتاب خوردن انار در چهل صبح جمعه در ثبات ایمان.
اربعین در گناهان	چهل روز قبول نشدن نماز شارب خمر. ^۶ عبادت زن و شوهری که همدیگر را آزار می‌دهند تا چهل روز پذیرفته نیست. اگر وضع مردم خوب باشد و کسی بیش از چهل روز چیزی را انبار کند، محسوس است. ^۷

اربعین در سلوک ایمانی

دعا برای چهل مؤمن در نماز شب. (۱)

چهل روز زندگی خالصانه و... (۲)

اگر کسی چهل حدیث کاربردی حفظ کند... (۳)

اگر کسی دعا برای چهل نفر از برادران ایمانی خود کند آن گاه برای خود دعا کند، دعایش در حق خود و آن‌ها مستجاب می‌شود. (۴)

در تغذیه و بدن

کسی که چهل روز گوشت نخورد و یا چهل روز پشت سر هم گوشت بخورد بد اخلاق می‌شود. (۵)

اگر کسی چهل روز غذای حلال بخورد خداوند قلبش را نورانی می‌کند.

بازتاب خوردن انار در چهل صبح جمعه در ثبات ایمان.

اربعین در گناهان

چهل روز قبول نشدن نماز شارب خمر. (۶)

عبادت زن و شوهری که همدیگر را آزار می‌دهند تا چهل روز پذیرفته نیست.

اگر وضع مردم خوب باشد و کسی بیش از چهل روز چیزی را انبار کند، محسوس است. (۷)

چهل روز بی تفاوتی مرد خانواده در برابر انحراف خانواده موجب بی غیرتی او و... (۸)

- ۱- [۱]. آن حضرت تاکید می فرماید که اگر این گونه دعا کردن در نماز شب و بعد از آن باشد، تاثیر بیشتری خواهد داشت. بحارالانوار، ج ۹۰، ص ۳۸۹. همچنین دعا کردن چهل مؤمن در قنوت نماز وتر در دل شب های تار اجابت دعا را نزدیک تر و سریع تر می نماید. (کشف الغطاء، ج ۱، ص ۲۴۶).
- ۲- [۲]. امام رضا ۷ از پیامبر گرامی اسلام ۹ چنین نقل فرمود: « ما اخلص عبدالله عزوجل اربعین صباحا الا جرت ینابیع الحکمه من قلبه علی لسانه: هیچ بنده ای چهل روز اعمال خود را خالصانه به درگاه حضرت حق انجام نمی دهد، مگر اینکه خداوند متعال چشمه سارهای حکمت را از قلب او به زبانش جاری می سازد.» عیون اخبار الرضا ۷، ج ۱، ص ۷۴، ح ۳۲۱.
- ۳- [۳]. « من حفظ من امتی اربعین حدیثا مما یحتاجون الیه من امر دینهم بعثه الله یوم القیامه فقیها عالما، هر کس از امت من چهل حدیث از احادیث دینی مورد نیاز جامعه را حفظ کند خداوند متعال او را در روز قیامت به عنوان فقیه و دانشمند محشور خواهد کرد.» الخصال، ج ۲، ص ۵۴۱، ح ۱۵.
- ۴- [۴]. « من قدم اربعین من المؤمنین ثم دعا استجیب له، هر کس چهل نفر از مؤمنین را در دعا کردن بر خود مقدم بدارد، سپس حاجات خود را بطلبد، دعای او به اجابت خواهد رسید.» الکافی، ج ۲، ص ۵۰۹، ح ۵.
- ۵- [۵]. مستدرک الوسائل، ج ۱۶، ص ۳۰۵.
- ۶- [۶]. « لا تقبل صلاه شارب الخمر اربعین یوما الا ان یتوب، کسی که از شراب و مسکرات حرام استفاده کند تا چهل روز نمازش پذیرفته نمی شود، مگر اینکه حقیقتاً توبه کند.» مستدرک الوسائل، ج ۱۷، ص ۵۷.
- ۷- [۷]. « الحکره فی الخصب اربعون یوما فی الشده والبلاء ثلاثه ایام فمازاد علی الاربعین یوما فی الخصب فصاحبه ملعون ومازاد علی ثلاثه ایام فی العسره فصاحبه ملعون، مدت احتکار جنس های مورد نیاز مردم در روزگار فراوانی، چهل روز است و در روزهای سخت فقط سه روز. اگر بازرگانی در ایام فراوانی جنس، بیش از چهل روز و در هنگام دشواری بیش از سه روز انبار کند، لعنت خدا بر او باد.» الکافی، ج ۵، ص ۱۶۵.
- ۸- [۸]. رسول اکرم ۹ فرمود: هرگاه مردی در محیط خانواده خود عمل ناپسند و زشتی را مشاهده کند و در مورد آن حساسیت و غیرت دینی از خود نشان ندهد و اعضاء خانواده اش را از ارتکاب گناه و معصیت باز ندارد و درصدد اصلاح برنیاید، خداوند متعال پرنده ای سفید را مامور می کند که چهل صبح بر در خانه وی پرهایش را بگسترده و هنگام ورود و خروج آن مرد مسامحه کار، بگوید: اصلاح کن! اصلاح کن! غیرت داشته باش! غیرت داشته باش! اگر خانواده اش را اصلاح کرد که چه بهتر و گرنه آن پرنده سفید بال هایش را به چشم های او می کشد و بعد از آن او وارونه می بیند، یعنی خوبی ها را خوب نمی بیند و بدی ها را بد نمی بیند.» الجعفریات، شیخ صدوق، ص ۸۹.

موارد و مصادیق عدد چهل در فرهنگ اسلامی ^۱	
چهل روز بی تفاوتی مرد خانواده در برابر انحراف خانواده موجب بی‌غیرتی او و... ^۱	
حدود همسایگی تا چهل منزل. ^۲ حریم مسجد چهل ذراع. ارزش دعای چهل نفر مؤمن با همدیگر خصوصاً در رفع شداید. ^۳ شهادت چهل مؤمن بر میت و رفع عذاب از او. ^۴ صبر مسلمان در جهاد، با ارزش‌تر از چهل سال عبادت. نفع یک روز رهبر عادل از چهل روز بارندگی بیشتر است. ^۵ دانش‌آموزی برای دفاع از دین با ارزش‌تر از چهل سال عبادت.	اربعین در نظام اجتماعی

چهل روز قبول نشدن نماز شارب خمر. (۱)

عبادت زن و شوهری که همدیگر را آزار می‌دهند تا چهل روز پذیرفته نیست.

اگر وضع مردم خوب باشد و کسی بیش از چهل روز چیزی را انبار کند، محتکر است. (۲)

چهل روز بی تفاوتی مرد خانواده در برابر انحراف خانواده موجب بی‌غیرتی او و... (۳)

حدود همسایگی تا چهل منزل. (۴)

حریم مسجد چهل ذراع.

ارزش دعای چهل نفر مؤمن با همدیگر خصوصاً در رفع شداید. (۵)

شهادت چهل مؤمن بر میت و رفع عذاب از او. (۶)

صبر مسلمان در جهاد، با ارزش‌تر از چهل سال عبادت.

نفع یک روز رهبر عادل از چهل روز بارندگی بیشتر است. (۷)

دانش‌آموزی برای دفاع از دین با ارزش‌تر از چهل سال عبادت.

ص: ۱۸

۱- [۱]. « لا تقبل صلاه شارب الخمر اربعین یوما الا ان یتوب ، کسی که از شراب و مسکرات حرام استفاده کند تا چهل روز

نمازش پذیرفته نمی‌شود، مگر اینکه حقیقتاً توبه کند.» مستدرک الوسائل، ج ۱۷، ص ۵۷.

۲- [۲]. « الحکره فی الخصب اربعون یوما فی الشده والبلاء ثلاثه ایام فمازاد علی الاربعین یوما فی الخصب فصاحبه ملعون

و مازاد علی ثلاثه ایام فی العسره فصاحبه ملعون ، مدت احتکار جنس‌های مورد نیاز مردم در روزگار فراوانی، چهل روز است

و در روزهای سخت فقط سه روز. اگر بازرگانی در ایام فراوانی جنس، بیش از چهل روز و در هنگام دشواری بیش از سه

روز انبار کند، لعنت خدا بر او باد.» الکافی، ج ۵، ص ۱۶۵.

۳- [۳]. رسول اکرم ۹ فرمود: هرگاه مردی در محیط خانواده خود عمل ناپسند و زشتی را مشاهده کند و در مورد آن حساسیت و غیرت دینی از خود نشان ندهد و اعضاء خانواده اش را از ارتکاب گناه و معصیت باز ندارد و درصدد اصلاح برنیاید، خداوند متعال پرنده ای سفید را مامور می کند که چهل صبح بر در خانه وی پرهایش را بگسترد و هنگام ورود و خروج آن مرد مسامحه کار، بگوید: اصلاح کن! اصلاح کن! غیرت داشته باش! غیرت داشته باش! اگر خانواده اش را اصلاح کرد که چه بهتر و گرنه آن پرنده سفید بال هایش را به چشم های او می کشد و بعد از آن او وارونه می بیند، یعنی خوبی ها را خوب نمی بیند و بدی ها را بد نمی بیند.» الجعفریات، شیخ صدوق، ص ۸۹.

۴- [۴]. «کل اربعین دارا جیران من بین یدیه ومن خلفه وعن یمینه وعن شماله: تا چهل خانه از چهار سوی منزل یک مسلمان، از روبه رو، پشت سر، از سمت راست و از سمت چپ، همسایه یک مسلمان به شمار می آید.» وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۳۲.

۵- [۵]. «اگر گروهی چهل نفره جمع شوند و خدای خویش را بخوانند، مطمئنا دعای آنان مستجاب خواهد شد و اگر چهل نفر نبودند گروه چهار نفره، ده بار خدا را بخوانند که همین اثر را دارد و اگر بیش از یک نفر نباشد و چهل بار خدا را صدا بزند، خدای عزیز و جبار خواسته او را برآورده خواهد کرد.» الکافی، ج ۲، ص ۴۸۷.

۶- [۶]. اذا مات المؤمن فحضر جنازته اربعون رجلا- من المؤمنین وقالوا: اللهم انا لانعلم منه الا خیرا وانت اعلم به منا، قال الله تبارک و تعالی: قد اجزت شهادتکم و غفرت له ما علمت مما لا تعلمون، هرگاه یکی از اهل ایمان بمیرد و بر جنازه او چهل نفر از مؤمنین حضور یابند و گواهی دهند که پروردگارا! ما به جز خوبی و نیکی از این شخص ندیده ایم و تو از ما داناتر هستی، خداوند متعال می فرماید: من نیز شهادت شما را پذیرفتم و آنچه (از بدی ها و گناهان) از او می دانستم که شما بی اطلاع بودید، همه را بخشیدم.» من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۶۶، ح ۴۷۲؛ مستدرک سفینه البحار، ج ۴، ص ۶۴؛ مکارم الاخلاق، ص ۴۶۵.

۷- [۷]. تهذیب الاحکام، ج ۱۰، ص ۱۴۶.

اربعین در نظام اجتماعی

حدود همسایگی تا چهل منزل. (۱)

حریم مسجد چهل ذراع.

ارزش دعای چهل نفر مؤمن با همدیگر خصوصاً در رفع شداید. (۲)

شهادت چهل مؤمن بر میت و رفع عذاب از او. (۳)

صبر مسلمان در جهاد، با ارزش تر از چهل سال عبادت.

نفع یک روز رهبر عادل از چهل روز بارندگی بیشتر است. (۴)

دانش آموزی برای دفاع از دین با ارزش تر از چهل سال عبادت.

موارد و مصادیق عدد چهل در فرهنگ اسلامی ^۱	
اربعین در عزاداری	اربعین حضرت آدم برای هابیل. اربعین عالم وجود برای رحلت مؤمن. ^۱
اربعین های علمی/فرهنگی	چهل حدیث نویسی (شرح و تفسیر چهل حدیث برگزیده) علمای بزرگ مانند کتاب: چهل حدیث نوشته امام خمینی (ره).
اربعین مهدوی	پنهان شدن امام مهدی <small>علیه السلام</small> پس از تولد به مدت چهل روز. ^۲ توصیه به خواندن چهل روز دعای عهد. توان یاران حضرت چهل برابر انسان های پیش از ظهور. ^۳ امام هنگام ظهور، ظاهری چهل ساله دارد.

اربعین در عزاداری

اربعین حضرت آدم برای هابیل.

اربعین عالم وجود برای رحلت مؤمن. (۵)

اربعین های علمی/فرهنگی

چهل حدیث نویسی (شرح و تفسیر چهل حدیث برگزیده) علمای بزرگ مانند کتاب: چهل حدیث نوشته امام خمینی (ره).

اربعین مهدوی

پنهان شدن امام مهدی [پس از تولد به مدت چهل روز. (۶)

توصیه به خواندن چهل روز دعای عهد.

توان یاران حضرت چهل برابر انسان های پیش از ظهور. (۷)

امام هنگام ظهور، ظاهری چهل ساله دارد.

در تکمیل جدول بالا باید دانست که؛

در برخی برنامه های توسل و استغاثه به درگاه حق تعالی با شیوه کمک گرفتن از تلاوت برخی سوره های قرآن یا خواندن برخی ادعیه، نیز بر عدد چهل تأکید شده است. (۸) همچنین در مسیر توسل و تقرب جوئی به امام غائب

ص: ۱۹

۱- [۱]. « کل اربعین دارا جیران من بین یدیه ومن خلفه وعن یمنه وعن شماله : تا چهل خانه از چهار سوی منزل یک مسلمان، از روبه رو، پشت سر، از سمت راست و از سمت چپ، همسایه یک مسلمان به شمار می آید.» وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۳۲.

۲- [۲]. «اگر گروهی چهل نفره جمع شوند و خدای خویش را بخوانند، مطمئنا دعای آنان مستجاب خواهد شد و اگر چهل نفر نبودند گروه چهار نفره، ده بار خدا را بخوانند که همین اثر را دارد و اگر بیش از یک نفر نباشد و چهل بار خدا را صدا بزند، خدای عزیز و جبار خواسته او را برآورده خواهد کرد.» الکافی، ج ۲، ص ۴۸۷.

۳- [۳]. «اذا مات المؤمن فحضر جنازته اربعون رجلا- من المؤمنین وقالوا: اللهم انا لانعلم منه الا خيرا وانت اعلم به منا، قال الله تبارک و تعالی: قد اجزت شهادتکم و غفرت له ما علمت مما لا تعلمون، هرگاه یکی از اهل ایمان بمیرد و بر جنازه او چهل نفر از مؤمنین حضور یابند و گواهی دهند که پروردگارا! ما به جز خوبی و نیکی از این شخص ندیده ایم و تو از ما داناتر هستی، خداوند متعال می فرماید: من نیز شهادت شما را پذیرفتم و آنچه (از بدی ها و گناهان) از او می دانستم که شما بی اطلاع بودید، همه را بخشیدم.» من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۶۶، ح ۴۷۲؛ مستدرک سفینه البحار، ج ۴، ص ۶۴؛ مکارم الاخلاق، ص ۴۶۵.

۴- [۴]. تهذیب الاحکام، ج ۱۰، ص ۱۴۶.

۵- [۵]. المناقب لابن شهر آشوب أحادیث علی بن الجعید عن شعبة عن قتادة و مجاهد عن ابن عباس قال قال رسول الله صبا السماء و الأرض لتبکی علی المؤمن إذا مات اربعین صباحا، سفینه البحار، ج ۱، صص ۵۰۴ ۵۰۵.

۶- [۶]. امام حسن عسکری علیه السلام حضرت مهدی علیه السلام را به روح القدس سپرد و امر فرمود بعد از چهل روز او را برگرداند.

۷- [۷]. «اذا قام قائمنا اذهب الله عزوجل عن شیعتنا العاهه و جعل قلوبهم کزبر الحديد و جعل قوه الرجل منهم قوه اربعین رجلا، هرگاه قائم ما قیام کند، خداوند متعال از شیعیان ما آفت، بلا و سستی را دور خواهد کرد و دل های آنان را همانند پاره های آهن قوی و محکم می نماید و نیروی هر یک از آنان را معادل نیروی چهل مرد قرار خواهد داد.» الخصال، ج ۲، ص ۵۴۱، ح ۱۴.

۸- [۸]. مواردی مانند: چهل بار خواندن سوره حشر و برآورده شدن حاجت: از امام ششم ۷ نقل شده که فرمود: «هر کس سوره «حشر» را جهت قضاء حوائج و مهمات عظیمه چهل روز و روزی یک بار بخواند حاجت او برآورده شود و اگر یک روز فوت شود باید از سر گیرد. و نوشته اند هر کس چهل روز مداومت کند مستجاب الدعوه گردد و حاجتش برآورده می شود و پیغمبر اکرم ۹ به امیرالمؤمنین ۷ فرمود: یا علی! هر شب سوره «حشر» را بخوان تا شر دنیا و آخرت از تو دفع گردد؛ وسعت رزق در ظرف مدت چهل روز با سوره مزمل: هر کس سوره «مزمل» را تا چهل روز و هر روز یک بار بخواند وسعت رزق برایش پیدا می شود. (R) چهل مرتبه خواندن سوره شمس: هر کس تا چهل شب و هر شب چهل مرتبه سوره «شمس» را بخواند و به آیه شریفه «لَا حَيْدُ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى» که رسید سه مرتبه تکرار کند جهت فتح و پیروزی مفید است. خواندن چهل مرتبه سوره حمد جهت بهبود درد شدید: هر که درد شدیدی دارد بر ظرف آبی چهل مرتبه «سوره حمد» را بخواند، سپس آن آب را بر خود بریزد و بعد از آن، در نزد خود زنبیلی که در آن گندم باشد بگذارد و با دست خود از آن گندم از سائل و فقیر بخواند که برای او دعا کند تا شفا یابد.

شیعه، برنامه حضور چهل شب چهارشنبه در مسجد سهله (و به تبع آن در مسجد جمکران) از سیره علمای بزرگ و صلحا و عرفا بوده (۱) که جمع بسیاری با این سلوک به برکات فراوانی رسیده اند، و عدد چهل که پیشبرد و پیروزی انقلاب اسلامی ایران نقش بسزایی داشته است. (۲)

پس از مجموعه این موارد که مستند به احادیث و یا گزارش های معتبر و یا تجربه های مکرر است کارکرد عدد چهل در شکوفاسازی و یا نهادینه سازی یک اثر و صفت معلوم می گردد. در حقیقت بر بستر سلوک عدد چهل است که یک پدیده به کمال خود و بلکه به بالاترین مرتبه وجودی و یا اثرگذاری خود می رسد. در نتیجه عدد چهل عدد کمال، بلوغ، شکوفایی و فعلیت یک پدیده است؛ چه این پدیده در امور معنوی باشد و چه در عالم تکوین.

عدد چهل در اربعین حسینی

دانسته شد که نقش و ارزش عدد چهل در به کمال رساندن ارزش ها یا تطهیر از ضدارزش هاست. اتفاقاً همین کارکردهای عدد چهل باعث پیدایش اربعین در

ص: ۲۰

۱- [۱]. در مورد حضور در مسجد سهله در شب چهارشنبه مدرکی از ناحیه اهل بیت: به دست ما نرسیده است جز این که سید بن طاووس فرمود: اگر خواستی به مسجد سهله بروی آن را در میان مغرب و عشاء شب چهارشنبه قرار بده که این وقت از دیگر وقت ها برتر است. مصباح الزائر، ص ۱۰۵؛ محدث نوری در این مورد می گوید: اما مستند چهل شب همان عمومات است. النجم الثاقب، ص ۸۴۵؛ مقصود ایشان از عمومات روایاتی است که بر عدد چهل و عمل چله گیری آثار مترتب کرده است. موعود شناسی و پاسخ به شبهات، علی اصغر رضوانی.

۲- [۲]. اربعین های انقلاب: ۱۹/۱۰/۵۶ قم؛ ۲۹/۱۱/۵۶ تبریز؛ ۱۰/۱/۵۷ یزد؛ دیگر شهرها.

فرهنگ حسینی شده است؛ تا با کمک از چهل روز گذر زمان از عاشورا به لایه ها و سطوحی از کارکردهای اجتماعی و انسانی و حتی تکوینی رسید.

در جدول پیشین مشاهده گردید که دامنه قابلیت های عدد چهل، عوالم ملکوتی، تکوینی و انسانی را شامل می گردد. در این صورت وقتی عاشورا یک نقطه عطف مهم در تاریخ باشد، و تا قبل از آن خط نبوت بر آن متمرکز و پس از آن خط امامت ماموریت حرکت در امتداد آن را دارد، پس عدد چهل پس از عاشورا هم دارای ماموریت ها و وظایف متعددی است که دامنه این وظایف به میزان سعه وجودی این عدد است.

از این رو عدد چهل در فرهنگ حسینی در همه سطوح اثرگذاری خود، قابلیت هایش را نشان می دهد؛ و اولین پیشگام در بهره گیری از کارکردهای نمادین عدد چهل برای انتقال مظلومیت حسینی، عالم ملکوت و ساحت های ماورائی جهان طبیعت هستند. ابن قولویه با سند خود از عبدالله بن هلال نقل می کند:

«امام صادق ۷ می فرمود: آسمان بر حسین بن علی و یحیی بن زکریا گریست و بر کسی جز آن دو گریه نکرده است. گفتم: گریه آسمان چگونه است؟ فرمود: چهل روز خورشید هنگام طلوع و غروب، گویا سرخ بود و گداخته، همچون پاره آتش. گفتم: آیا گریه آسمان همین است؟ فرمود: آری» [۱] [NP۱]

این تحول ملکوتی در طبیعت که به نشان غضب بود، چنان گسترده است که از کربلا تا شام و بیت المقدس (۲) (و بلکه در برخی روایات سراسر

ص: ۲۱

-
- ۱- [۱]. کامل الزیارات، ص ۱۸۱.
- ۲- [۲]. به قرینه روایاتی که حتی در منابع اهل سنت است که در روز قتل حسین در شام و یا در بیت المقدس از زیر سنگ ها خون می جوشید. ابن عساکر با سندش از عمر بن علی نقل می کند: قال أرسل عبد الملك إلى ابن رأس الجالوت فقال: هل كان في قتل الحسين علامة؟ قال ابن رأس الجالوت: ما كشف يومئذ حجر إلا وجد تحته دم عبيط. عبد الملك مروان از ابن رأس الجالوت (R) پرسید. آیا در قتل حسین نشانه ای بود؟ گفت: در آن روز هیچ سنگی برداشته نشد، مگر اینکه زیرش خون تازه یافت می شد. ابن عساکر، علی بن حسن، تاریخ مدینه دمشق، ج ۱۴، ص ۲۳۰؛ ذهبی، شمس الدین، تاریخ الاسلام، ج ۵، ص ۱۶؛ عن ابن شهاب قال: ما رفع بالشام حجر يوم قتل الحسين بن علي إلا عن دم؛ ابن شهاب می گوید: روز شهادت حسین بن علی ۷، هیچ سنگی در شام برداشته نشد، مگر از خون. طبرانی، ابوالقاسم، المعجم الكبير، ج ۳، ص ۱۱۳؛ هيثمي، علی بن ابی بکر، مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۱۹۶؛ عن الزهري قال: لما قتل الحسين بن علي ۲ لم يرفع حجر ببیت المقدس إلا وجد تحته دم عبيط، زهري می گوید: زمانی که حسین ۷ شهید شد، هیچ سنگی در بیت المقدس برداشته نشد، مگر اینکه زیر آن خون تازه یافت می شد. طبرانی، ابوالقاسم، پیشین، ج ۳، ص ۱۱۳؛ ابن عساکر، علی بن حسن، تاریخ مدینه دمشق، ج ۱۴، ص ۲۲۹؛ مزی، یوسف، تهذيب الكمال، ج ۶، ص ۴۳۴؛ مقریزی، تقی الدین، امتاع الاسماع، ج ۱۲، ص ۲۴۲؛ هيثمي، علی بن ابی بکر، مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۱۹۶؛ ذهبی، شمس الدین، سير أعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۱۴؛ عسقلانی، ابن حجر، تهذيب الكمال، ج ۲،

ص ٣٠٥؛ بيهقي، ابوبكر، دلائل النبوه، ج ٦، ص ٤٧١.

جهان را) شامل شده است.

البته این حزن اگرچه ناشی از حزن درونی و ملکوتی طبیعت است؛ ولی دارای کارکردهای انسانی گوناگونی هم است. کارکردها و بازتاب هایی متنوع که ناظر به نوع گرایش و کنش افراد خود را متفاوت نشان می دهد. بدین گونه که:

در جبهه باطل؛ کارکرد این خشم مقدس که پس از واقعه عاشورا بود (و از یک تا سه روز و در نهایت تا چهل روز طول کشید)؛ ایجاد ترس و وحشت بود تا برنامه های آنان را که نیم قرن برای آن نقشه کشیده بودند را بر هم زند. (۱)

ص: ۲۲

۱- [۱]. صادق ۷ در روایتی می فرماید: إن آل أمیه علیهم لعنه الله ومن أعانهم علی قتل الحسین من أهل الشام، نذروا نذرا إن قتل الحسین ۷ وسلم من خرج إلى الحسین ۷ وصارت الخلافه فی آل أبي سفیان، أن يتخذوا ذلك اليوم عيدا لهم، وأن يصوموا فيه شکرا . شیخ طوسی، امالی، ص ۶۷۷. بنی امیه لعنه الله علیهم و افرادی از اهل شام که آنان را در کشتن حسین اعانت نمودند، نذر کردند اگر حسین کشته شود و مقام خلافت، نصیب آل ابوسفیان شود روز عاشورا را برای خود عید قرار دهند و آن روز را برای به شکرانه قتل حسین، روزه بگیرند. مقریزی در «الخطط» و ابوریحان بیرونی در «الاثار الباقیه»، تصریح نموده اند که بنی امیه در این روز لباس جدید می پوشیدند و خود را آراسته و سرمه به چشم می کشیدند و به یکدیگر تبریک می گفتند... الخطط، ج ۲، ۳۸۵؛ الکنی واللقاب، ج ۱، ص ۴۳۱؛ الحضاره الاسلامیه، ج ۱، ص ۱۳۷؛ دائره المعارف بستانی.

در افراد غافل و بی تفاوت؛ کارکردش ایجاد وحشت و فراهم کردن زمینه های پرسش گری و بازگشت احتمالی به حق است.

در جبهه حق؛(۱) و در شرایطی که اهل بیت در نهایت استضعاف و غربت هستند، کارکرد این حزن مقدس بسترسازی برای پیام رسانی است.

پس نقطه شروع اربعین حسینی از حزن طبیعت (ناشی از جنایت عاشورا) آغاز می گردد که ریشه در حکمت غیبی خداوند دارد و بلکه حزن عالم بالا که حزن ملکوتی است منشأ پیدایش این حزن تکوینی است که همراه و همگام با غربت و مظلومیت اهل بیت امام حسین ۷ می گردد تا در زمانه غربت و استضعاف فراگیر آنان، تنها یاری رسان آنان در مسیر پیام رسانی باشد.

از این رو نقطه پایان این حزن مقدس زمانی است که کاروان اسارت در اربعین به کربلا می رسد. در اینجا حزن به ظاهر به پایان رسیده و بار تحمل این حزن عظیم از مسیر زیارت جابر به شیعیان تفویض می گردد.(۲)

در تحلیلی دیگر، اربعین (به قول مشهور) زمان بازگرداندن سرهای مطهر امام حسین ۷ و شهدا به کربلا- و الحاق به پیکرهای مطهر است، پس برای پایان این حزن طبیعت، از نگاه عرفانی، شاید الحاق سرها به پیکرها دلیلی دیگر باشد.

از عاشورا تا اربعین	اربعین	پس از اربعین
چهل روز حزن ملک و ملکوت	حضور اهل بیت در کربلا و الحاق سرها و دیدار با جابر	انتقال امانت حزن مقدس بر عهده شیعیان و مدعیان مودت و محبت

از عاشورا تا اربعین

اربعین

پس از اربعین

چهل روز حزن ملک و ملکوت

حضور اهل بیت در کربلا و الحاق سرها و دیدار با جابر

انتقال امانت حزن مقدس بر عهده شیعیان و مدعیان مودت و محبت

ص: ۲۳

۱- [۱]. جبهه حقی که در آن تاریخ منحصر در کاروان اسارت است.

۲- [۲]. همانگونه که در قرآن (احزاب: ۷۲) تاکید دارد که تحمل برخی مقام ها مشترک بین انسان و طبیعت است.

پس اولین ظرفیت عدد چهل در فرهنگ حسینی، برآمده از عالم تکوین است که به تدریج دامنه ای از ظرفیت های دیگر پیرامون آن ایجاد می گردد تا عاشورا با کمک آن به کمال و نهایت پویایی خود برسد.

جدول اربعین های حسینی در یک جستجو و نگرش جامع و فراگیر به شرح زیر است:

اربعین های حسینی	ملکوتی ^۱ آسمان چهل روز خون بارید. زمین چهل روز سیاه پوش گردید. خورشید چهل روز روی در پوشید و خون رنگ شد و فرشتگان چهل روز بر حسین گریستند. تاریخی: زیارت جابر و عطیه. بازگشت کاروان اسارت. ^۲ الحاق سرهای مبارک به پیکرهای پاک. ^۱
------------------	--

اربعین های حسینی

ملکوتی: (۱)

آس_م_ان_چ_ه_ل_روز_خ_ون_ب_اری_د.

زمین چهل روز سیاه پوش گردید.

خورشید چهل روز روی در پ_وش_ی_د و خون رنگ ش_د و ف_رش_ت_گ_ان_چهل روز بر حسین گریستند.

تاریخی:

زیارت جابر و عطیه.

بازگشت کاروان اسارت. (۲)

الحاق سرهای مبارک به پیکرهای پاک. (۳)

فرهنگی:

توصیه امام صادق ۷ به خواندن زیارت اربعین به صفوان جمال (۴)

توصیه امام عسکری ۷ به رفتن برای زیارت اربعین (۵)

۱- [۱]. «یا زراره! ان السماء بکت علی الحسین ۷ اربعین صباحا بالدم وان الارض بکت اربعین صباحا بالسواد و ان الشمس بکت اربعین صباحا بالكسوف والحره... وان الملائکه بکت اربعین صباحا علی الحسین ۷، ای زراره! آسمان چهل روز بر حسین ۷ خون گریه کرد و زمین چهل روز برای عزای آن حضرت گریست به تیره و تار شدن و خورشید با کسوف و سرخی خود چهل روز گریست... و ملائکه الهی برای آن حضرت چهل روز گریستند.» مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۳۱۴.

۲- [۲]. درباره اصل آمدن کاروان اسارت به کربلا و زمان آن از قرن هفتم بدین سو برخی از بزرگان خدشه هایی وارد کرده اند. ولی در این زمینه باید دانست که به ورود کاروان اهل بیت به کربلا در اربعین اول در منابع متقدم شیعی اشارات و یا تأکیدهایی وجود دارد. ضمن اینکه مشهور درباره سر مطهر شهدا الحاق آنها به پیکرها است که جز در این سفر نمی توانسته محقق شود. مشکل کمبود زمان برای مجموعه سفر اهل بیت به شام و سپس به کربلا، یک جواب اصلی دارد و آن شدت خشونت و قساوت قافله داران اسارت مانند جانین کربلا است که اسیران را به سرعت در این مسیرهای طولانی سیر داده اند و موجب آزار و اذیت شدید قرار داده اند. ضمن اینکه درباره یکی از همسران امام حسین (رباب مادر علی اصغر و سکینه) نقل شده است که پس از بازگشت به کربلا تا یکسال در انجا مقیم شد (ابن کثیر، الکامل، ج ۴، ص ۸۸) و... (برای مطالعه بیشتر در این زمینه ر.ک: تحقیق درباره اولین اربعین حضرت سید الشهداء ۷، سید محمد علی قاضی طباطبائی؛ «ثارالله»، عندلیب همدانی)

۳- [۳]. «بر این که سرهای مطهر به کربلا آورده شدند، تصریح وجود دارد و این تصریح در کتاب های شیعه و سنی از جمله: شیخ صدوق در الامالی، ص ۲۳۲؛ سید مرتضی در الرسائل، ج ۳، ص ۱۳۰؛ روضه الواعظین، فتال نیشابوری، ص ۱۶۵؛ مثير الاحزان، ابن نما حلّی، ص ۵۸؛ لهوف سیدبن طاوس، ص ۱۱۲؛ اعلام الوری، طبرسی، ص ۱۵۱؛ مقتل العوالم، ص ۱۵۴؛ مناقب ابن شهر آشوب، ج ۲، ص ۲۰۰؛ عجایب المخلوقات قزوینی، ص ۶۷؛ الاتحاف بحب الاشراف شبرای، صص ۱۲ و ۲۳؛ تذکره الخواص سبط ابن الجوزی، ص ۱۵۰؛ الکواکب الدرّیه، شیخ مناوی، ج ۱، ص ۵۷؛ قرطبی نیز این مطلب را ترجیح داده است و همچنین در نورالابصار نوشته شبلینجی، ص ۱۱۵ چاپ مصر و نیز اسعاف الراغبین علامه شیخ محمد صبان از علمای اهل سنت در حاشیه نورالابصار، ص ۱۶۰. و ضمن اینکه اولین کتاب از کتب معتبر و قدیمی که در دسترس است، کتاب «الآثارالباقیه عن القرون الخالیه»، نوشته ابوریحان بیرونی است و در آن تصریح شده که سر مطهر، در بیستم صفر در کربلا، به جسد طیب ملحق شده است و عبارت او چنین است: «در بیستم صفر سر امام حسین ۷ به جثه اش برگردانده شده و با آن دفن گردیده است و در این روز زیارت اربعین وارد شده. کسانی که سر ایشان را برگرداندند محرم آن حضرت بودند که بعد از انصراف از شام به کربلا وارد شدند.» آثار الباقیه عن القرون الخالیه، ص ۳۹۲.

۴- [۴]. تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۱۳.

۵- [۵]. امام حسن عسکری ۷ فرمود: «علامات المؤمنین خمس: صلاه الاحدی والخمسین و زیاره الاربعین والتختم فی الیمین وتعفیر الجبین والجهر بسم الله الرحمن الرحیم، (مصباح المتهدد، ص ۷۸۷) نشانه های مؤمنان (شیعیان) پنج چیز است: خواندن پنجاه و یک رکعت نماز در هر روز (۱۷ رکعت واجب و ۳۴ رکعت نافله)، زیارت اربعین امام حسین ۷، داشتن انگشتر در دست راست، و ساییدن پیشانی به خاک، و بلند خواندن بسم الله الرحمن الرحیم در نمازها.»

فرهنگی:	توصیه امام صادق <small>علیه السلام</small> به خواندن زیارت اربعین به صفوان جمال ^۲ توصیه امام عسکری <small>علیه السلام</small> به رفتن برای زیارت اربعین ^۳
<p>پس اربعین حسینی، یعنی حماسه عظیم اربعین:</p> <p>و حماسه اربعین یعنی شیعه چونان کاروان اسارت، از عاشورا تا اربعین در سوگ باشد. آنگاه که حزنش در مراتب فردی و یا گروهی و منطقه‌ای نهادینه گردید، در آستانه اربعین آن حزن‌های پراکنده را تبدیل به یک اراده (پیاده‌روی) بزرگ و فریاد عظیم نموده تا همه سوگواران در کانون حماسه و ایثار تجمع کنند. آن‌گاه با عظیم‌ترین حزن جمعی رشد یافته، جهانیان را از حزن خود متأثر سازد.</p> <p>و با حضور انبوه سوگواران در کنار مزار سیدالشهدا <small>علیه السلام</small>، در امتداد اصحاب الحسین <small>علیه السلام</small> و در آرزوی اصحاب المهدی <small>علیه السلام</small>، جامعه شیعه را به بالاترین هم‌گرایی و هم‌نوایی برای جهانی‌سازی عاشورا آماده کند تا در نهایت از معبر اربعین، بستر ساز عاشورایی ظهور گردد.</p>	

ملکوتی: (۱)

آس_م_ان_چ_ه_ل_روز_خ_ون_ب_اری_د.

زمین چهل روز سیاه پوش گردید.

خورشید چهل روز روی در پ_وش_ی_د و خون رنگ ش_د و ف_رش_ت_گ_ان_چهل_روز_بر_حسین_گریستند.

تاریخی:

زیارت جابر و عطیه.

بازگشت کاروان اسارت. (۲)

الحاق سرهای مبارک به پیکرهای پاک. (۳)

فرهنگی:

توصیه امام صادق علیه السلام به خواندن زیارت اربعین به صفوان جمال (۴)

توصیه امام عسکری علیه السلام به رفتن برای زیارت اربعین (۵)

پس اربعین حسینی، یعنی حماسه عظیم اربعین:—

و حماسه اربعین یعنی شیعه چونان کاروان اسارت، از عاشورا تا اربعین در سوگ باشد. آنگاه که حزنش در مراتب فردی و یا گروهی و منطقه‌ای نهادینه گردید، در آستانه اربعین آن حزن‌های پراکنده را تبدیل به یک اراده (پیاده‌روی) بزرگ و فریاد عظیم نموده تا همه سوگواران در کانون حماسه و ایثار تجمع کنند. آن‌گاه با عظیم‌ترین حزن جمعی رشد یافته، جهانیان را از حزن خود متأثر سازد.

و با حضور انبوه سوگواران در کنار مزار سیدالشهدا^۷، در امتداد اصحاب الحسین^۷ و در آرزوی اصحاب المهدی[]]، جامعه شیعه را به بالاترین هم‌گرایی و هم‌نوایی برای جهانی سازی عاشورا آماده کند تا در نهایت از معبر اربعین، بستر ساز عاشورایی ظهور گردد.

ص: ۲۵

۱- [۱]. «یا زراره! ان السماء بکت علی الحسین ۷ اربعین صباحا بالدم وان الارض بکت اربعین صباحا بالسواد و ان الشمس بکت اربعین صباحا بالكسوف والحره... وان الملائکه بکت اربعین صباحا علی الحسین ۷، ای زراره! آسمان چهل روز بر حسین ۷ خون گریه کرد و زمین چهل روز برای عزای آن حضرت گریست به تیره و تار شدن و خورشید با کسوف و سرخی خود چهل روز گریست... و ملائکه الهی برای آن حضرت چهل روز گریستند.» مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۳۱۴.

۲- [۲]. درباره اصل آمدن کاروان اسارت به کربلا و زمان آن از قرن هفتم بدین سو برخی از بزرگان خدشه‌هایی وارد کرده‌اند. ولی در این زمینه باید دانست که به ورود کاروان اهل بیت به کربلا- در اربعین اول در منابع متقدم شیعی اشارات و یا تأکیدهایی وجود دارد. ضمن اینکه مشهور درباره سر مطهر شهدا الحاق آنها به پیکرها است که جز در این سفر نمی‌توانسته محقق شود. مشکل کمبود زمان برای مجموعه سفر اهل بیت به شام و سپس به کربلا، یک جواب اصلی دارد و آن شدت خشونت و قساوت قافله داران اسارت مانند جانان کربلا است که اسیران را به سرعت در این مسیرهای طولانی سیر داده‌اند و موجب آزار و اذیت شدید قرار داده‌اند. ضمن اینکه درباره یکی از همسران امام حسین (رباب مادر علی اصغر و سکینه) نقل شده است که پس از بازگشت به کربلا تا یکسال در آنجا مقیم شد (ابن کثیر، الکامل، ج ۴، ص ۸۸) و... (برای مطالعه بیشتر در این زمینه ر.ک: تحقیق درباره اولین اربعین حضرت سید الشهداء^۷، سید محمد علی قاضی طباطبائی؛ «ثارالله»، عندلیب همدانی)

۳- [۳]. «بر این که سرهای مطهر به کربلا آورده شدند، تصریح وجود دارد و این تصریح در کتاب‌های شیعه و سنی از جمله: شیخ صدوق در الامالی، ص ۲۳۲؛ سید مرتضی در الرسائل، ج ۳، ص ۱۳۰؛ روضه الواعظین، فتال نیشابوری، ص ۱۶۵؛ مثير الاحزان، ابن نما حلی، ص ۵۸؛ لهوف سید بن طاوس، ص ۱۱۲؛ اعلام الوری، طبرسی، ص ۱۵۱؛ مقتل العوالم، ص ۱۵۴؛ مناقب ابن شهر آشوب، ج ۲، ص ۲۰۰؛ عجایب المخلوقات قزوینی، ص ۶۷؛ الاتحاف بحب الاشراف شبرای، صص ۱۲ و ۲۳؛ تذکره الخواص سبط ابن الجوزی، ص ۱۵۰؛ الکواکب الدریه، شیخ مناوی، ج ۱، ص ۵۷؛ قرطبی نیز این مطلب را ترجیح داده است و همچنین در نورالابصار نوشته شبلنجی، ص ۱۱۵ چاپ مصر و نیز اسعاف الراغبین علامه شیخ محمد صبان از علمای اهل سنت در حاشیه نورالابصار، ص ۱۶۰. و ضمن اینکه اولین کتاب از کتب معتبر و قدیمی که در دسترس است، کتاب «الآثارالباقیه عن القرون الخالیه»، نوشته ابوریحان بیرونی است و در آن تصریح شده که سر مطهر، در بیستم صفر در کربلا، به جسد طیب ملحق شده است و عبارت او چنین است: «در بیستم صفر سر امام حسین ۷ به جثه اش برگردانده شده و با آن دفن گردیده است و در این روز زیارت اربعین وارد شده. کسانی که سر ایشان را برگردانند محرم آن حضرت بودند که بعد از انصراف از شام به کربلا وارد شدند.» آثار الباقیه عن القرون الخالیه، ص ۳۹۲.

۴- [۴]. تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۱۳.

۵- [۵]. امام حسن عسکری ۷ فرمود: «علامات المؤمنین خمس: صلاه الاحدی والخمسین و زیاره الاربعین والتختم فی الیمین

وتغفیر الجبین والجهر بسم الله الرحمن الرحيم، (مصباح المتهدد، ص ۷۸۷) نشانه های مؤمنان (شیعیان) پنج چیز است: خواندن پنجاه و یک رکعت نماز در هر روز (۱۷ رکعت واجب و ۳۴ رکعت نافله)، زیارت اربعین امام حسین ۷، داشتن انگشتر در دست راست، و ساییدن پیشانی به خاک، و بلند خواندن بسم الله الرحمن الرحيم در نمازها.»

چرای اربعین حسینی

در زمینه چرای و چیستی اربعین حسینی، باید به سه رویداد تاریخی توجه کرد و آنگاه بر اساس آن ها به کشف و فهم حقیقت اربعین پرداخت.

زیارت اربعین جابر

اولین رویداد تاریخ ساز اربعین حسینی، زیارت تاریخی جابر بن عبدالله انصاری^(۱) در روز اربعین است.

جابر این صحابی پیامبر ۹ در سال ۶۱ هجری، ۷۶ ساله (و احتمالاً نابینا) و ساکن مدینه بود. او رویداد عاشورا را ابتدا از خبر غیبی ام سلمه مطلع شد. ام سلمه هم از طریق خاکی که پیامبر ۹ از قتلگاه سیدالشهدا ۷ به او داده بود و در روز عاشورا خون شده بود، از عاشورا خبردار شد و آن را به اطلاع خواص رسانید. کمی بعد خبر حادثه عاشورا با آمدن پیک ابن زیاد پیش والی مدینه، در شهر منتشر شد. که این ایام مصادف است با اوایل ماه صفر که جابر به قصد زیارت امام حسین ۷ به سوی کربلا می رود.^(۲)

ص: ۲۶

۱- [۱]. جابر پانزده سال پیش از هجرت، در مدینه به دنیا آمد. او و پدرش «عبدالله» از پیشتازان اسلام بودند؛ پدرش در جنگ اُحُد به شهادت رسید. جابر از یاران با وفای پیامبر ۹ بود که در ۱۹ غزوه شرکت کرد. وی از صحابه شیعی پیامبر ۹ بود و همواره از مدافعان اهل بیت : به شمار می آمد. جابر، راوی احادیث متعددی از پیامبر ۹ است که از جمله آنها احادیثی در مورد امامت و فضیلت اهل بیت : است و مانند حدیث لوح که در بردارنده نام امامان شیعه از زبان پیامبر ۹ است او همچنین در سلسله روایان احادیث مشهور شیعی مانند حدیث غدیر، حدیث ثقلین و حدیث شهر علم قرار دارد. جابر را از اصحاب پنج امام (از امام علی ۷ تا امام باقر ۷) دانسته اند. او در زمان حکومت امام علی ۷ از آن حضرت حمایت کرد و پس از واقعه عاشورا، نخستین زائر امام حسین ۷ بود که در روز اربعین به کربلا رسید و آن امام را زیارت کرد. همچنین بنابر روایات، او سلام پیامبر ۹ را به امام باقر ۷ رساند. جابر سرانجام در سال ۷۸ (۷۴ یا ۷۹) هجری از دنیا می رود و پیکرش در «قبرستان بقیع» دفن می شود. ر.ک: دانشنامه جهان اسلام، مدخل جابر.

۲- [۲]. سفر امام حسین ۷ از مکه به کربلا ۲۲ روز طول کشید. این در حالی است که مسافت مدینه تا کوفه و کربلا کمتر است و بین ۱۲ تا ۱۵ روز بیشتر طول نمی کشد.

عطیه، نامی است که همواره در کنار نام جابر بن عبدالله انصاری شنیده می شود. چون جابر احتمالاً نابینا و قطعاً کهنسال است، عطیه او را در این سفر طولانی و سخت همراهی می کند. البته درباره زمان و مکان ملحق شدن عطیه کوفی (۱) به جابر، تاریخ ساکت است. اگرچه او از مردم کوفه است ولی پیوستنش از کوفه به جابر در آن زمانه بعید است. البته حضور او در کربلا از مسلمات است. در نتیجه او به احتمال زیاد از مدینه با جابر همراه بوده است. ضمن این که حضور جابر در این سفر در کوفه به علت اختناق شدید ابن زیاد بعید به نظر می رسد، خصوصاً که جابر پس از انجام زیارت اربعین مستقیماً به مدینه بازمی گردد.

می توان حدس زد که عطیه پس از حج سال ۶۰ برای حدیث آموزی در مدینه و در نزد جابر است که خبر شهادت امام حسین ۷ به آن ها می رسد و آن دو با هدف رسیدن در روز اربعین (همان سال ۶۱ هجری قمری) عازم زیارت قبر سیدالشهدا ۷ شده و به سرعت و پنهانی، مقدمات سفر را فراهم می کنند. این سفر در مجموع رفت و برگشت حدوداً سی تا چهل روز به طول می انجامد و مقصد هم فقط کربلا است. به احتمال قوی جابر پس از استقبال از اهل بیت در کربلا (و اقامه سه روز ماتم در آنجا)، همراه آنان به مدینه بازمی گردد.

گویا جابر به کربلا رفته است تا به انتظار کاروان اسارت در کربلا بنشیند و آنان را در بازگشت از سفر چهل روزه و سخت اسارت، تسلی دهد. (۲)

ص: ۲۷

۱- [۱]. عطیه بن سعد جناده عوفی کوفی از شیعیان امیرالمؤمنین ۷ بود. عطیه از راویان فضایل امام علی ۷ و از مفسران قرآن به شمار می رود. کنیه اش «ابوالحسن» بود و بین سال های ۳۶ تا ۴۰ هجری، در کوفه به دنیا آمد. او از اصحاب حضرت علی ۷ و امامان بعد از او تا امام محمدباقر ۷ به شمار می آید (علی اصغر بابانیا، عطیه عوفی، الگوی مقاومت، فرهنگ کوثر، خرداد ۱۳۷۸، شماره ۲۷)

۲- [۲]. انتظار جابر در کربلا برای کاروان اسارت، مانند انتظار انس بن حارث استی است که به انتظار رسیدن کاروان حسینی به کربلا و زودتر از ایشان به کربلا رفت. انس بن حارث اسدی، از صحابه کهنسال بود که از پیامبر ۹ و آن گاه از امیر المؤمنین ۷ شنیده بود (به زودی روزی خواهد رسید) که فرزندم حسین ۷ قیام خواهد نمود و در عراق به شهادت خواهد رسید) او در نبرد صفین، که لشکر کوفه از مسیر کربلا گذشت و حضرت در کربلا به حزن و ماتم نشست را دیده بود، سال ها گذشت تا در سال ۶۰ ه. ق امام حسین ۷ در آغازین مرحله قیام از مدینه به مکه هجرت کرد. او دانست این همان قیام موعود است و قصد یاری امام نمود؛ ولی در کوفه بود با سنی بالا که نه حوصله و توان فعلیتی چون حبیب بن مظاهر و نه امیدی به کوفیان داشت و نه مثل بریر بن خضیر و یا قیس بن مسهر توان ۱۴۰۰ کیلومتر سفر از کوفه به مکه را داشت. همچنان می ترسید اگر در کوفه بماند، به هنگام خطرناک شدن اوضاع، زمین گیر شود. پس با کمی اندیشه به راه حل جالبی رسید او بار سفر بست و راهی کربلا شد و در بیابان خشک کربلا به انتظار حسین بن علی ۷ نشست. حکایت انتظار یکی از یاران امام در کربلا تنها در دو متن معتبر اهل سنت به نام طبقات ابن سعد و تاریخ ابن عساکر آمده است که راوی آن پدر و پسری چوپان از عشایر بنی اسد در اطراف سرزمین کربلا هستند که می بیند مدتی قبل از ورود امام به کربلا پیرمردی ساکن کربلا شده و چون از علت سکونتش می پرسند می گویند در آنجا به انتظار حسین نشست است که به فرموده پیامبر ۹ در اینجا شهید خواهد شد.

طبقات ابن سعد؛ تاریخ ابن عساکر، ج ۱۴، ص ۲۱۱. و از آنجا که تعداد شهدای کربلا محدود و مشخص است و در روایات بالا تصریح شده که آن مرد: پیرمرد صحابی و اسدی بوده است، این خصوصیات با شهدای کربلا تنها با انس بن کاهل اسدی مطابقت دارد. چون طبق منابع شیعی او در کنار حبیب بن مظاهر، تنها صحابی شهید و کهن سال ترین فرد کربلا است و هم طبق گزارش کتاب اسدالغابه از متون اهل سنت و برخی متون شیعی او راوی حدیث نبوی پیشگویی شهادت سید الشهداء در عراق هم است. (وهم از راویان حدیث غدیر در کوفه) اسد الغابه، ج ۱، ص ۱۲۳؛ الاصابه ج ۱، ص ۲۷۰.

برای فهم و درک این مجاهدت عظیم جابر، در آن شرایط خوفناک و تحمل دشواری های فراوان، باید این رفتار جابر را با رفتار سلمان فارسی برجسته ترین صحابه شیعی پیامبر ۹ در دوران پساسقیفه مقایسه کرد:

سلمان فارسی می گوید: «ده روز پس از رحلت رسول خدا ۹ از منزل خود خارج و با حضرت علی ۷ مواجه شدم، حضرت به من گفت: ای سلمان! تو بعد از پیامبر خدا بر ما جفا کردی. گفتم: حیب من ای ابوالحسن! درباره شما جفا نشده است، بلکه حزن و اندوه شدید من در رحلت رسول خدا ۹ مانع زیارت شما شد. حضرت علی به من گفت: ای سلمان! بیا به منزل فاطمه دختر رسول خدا برویم؛ زیرا او به تو لطف دارد و مشتاق دیدار تو است... سلمان می گوید: من به سوی خانه فاطمه حرکت کردم، پس از

ورودم به خانه دیدم که فاطمه نشسته و یک قطعه عبا در بردارد... وقتی چشم وی به من افتاد... گفت: ای سلمان! تو بعد از رحلت پدرم به ما جفا کردی؟ گفتم: ای دختر رسول خدا! آیا امکان دارد که من بتوانم به شما جفا کنم؟ فاطمه ۳ فرمود: پس بنشین و درباره آنچه به تو می گویم خوب بیندیش...» (۱) [۱] [NP۱]

سلمان کسی است که پس از رحلت پیامبر بیشترین دفاع ها را از امام علی کرد ولی با این حال وقتی از شدت غم چند روزی خانه نشین می گردد مورد سرزنش امام زمانش قرار گرفته که چرا در اوج هجوم ها و بحران ها و مصیبت ها، همراهی پیوسته با ولی زمانش نداشته است. سلمان در مقام جبران این کوتاهی و برطرف کردن سنگینی مصائب از اهل بیت: به سرعت به منزل دختر پیامبر می رود. بنا بر آنچه در تاریخ ثبت شده رفت و آمدهای مکررش به منزل اهل بیت: تا وقتی که حضرت زهرا ۳ زنده است تنها دلگرمی برای اهل بیت: می باشد.

پس سفر اربعین جابر هم مانند حضور و انس سلمان فارسی با اهل بیت: در آن فضای مهجور و غربت اهل بیت: و مظلومیت شدید آنان، تنها مایه دلگرمی کاروان اسارت بوده و نشانی برای ابراز همراهی و یابوری با آنان پس از پایان مأموریتی به شدت سخت و دشوار است.

این زیارت اربعین جابر و آن یابوری سلمان برای اهل بیت: در شرایط سخت و بحرانی صدر اسلام را می توان زیرمجموعه یک مأموریت و مسئولیت پذیری خاص دید با عنوان:

ص: ۲۹

۱- [۱]. مهج الدعوات و منهج العبادات، صص ۶-۷؛ ابن حمزه طوسی، محمد بن علی، الثاقب فی المناقب، محقق و مصحح: علوان، نبیل رضا، صص ۲۹۷-۲۹۸، انتشارات انصاریان، قم، چاپ سوم، ۱۴۱۹ق؛ مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، ج ۴۳، صص ۶۶-۶۷، دار إحياء التراث العربی، بیروت، چاپ دوم، ۱۴۰۳ق.

«پیشگویی های پیامبر ۹ برای صحابه شیعی و مأموریت دهی به آنان در شرایط سخت و دشوار آینده»^(۱).

پس برای درک عظمت زیارت جابر می بایست به وضعیت شناسی صحابه در بستر عاشورا تا اربعین پرداخت. چراکه صحابه^(۲) در زمان عاشورا اگرچه اندک بودند ولی در مواجهه با قیام امام حسین ۷ و عاشورا دارای سه وضعیت بودند:

صحابه سفید: جابر بن عبدالله انصاری

صحابه سیاه: نعمان بن بشیر انصاری

صحابه خاکستری^(۳): سهل بن سعد انصاری، ابوسعید خدری

این دسته بندی ناشی از کیفیت واکنش ها و مواضع سیاسی / اجتماعی آنان در مواجهه با حق و باطل است. جالب است بدانیم، در فرایند قیام تاریخی امام حسین ۷ که نیم قرن پس از رحلت پیامبر ۹ است و جهان اسلام شاهد حیات نسل های دوم و سوم است، هنوز جمع اندکی از صحابه پیامبر (آخرین نسل از آن ها) در جامعه وجود دارند که در فرایند قیام به تدریج چهره باطنی خود را در قالب یکی از آن سه وضعیت سه گانه بالا نشان دادند. در این میان صحابه سفیدی بودند که در بستر رخداد تدریجی حادثه عاشورا خوش درخشیدند.^(۴)

ص: ۳۰

۱- [۱]. در میان سخنان معصومانه پیامبر ۹، برخی از خبرها به پیشگویی رویدادهای آینده و عمدتاً با رویکرد آسیب شناسی و هشداردهی بود. براساس این پیشگویی ها بعضاً پیامبر ۹ برخی از صحابه را برای برخی از صحنه های تاریخی خاص مأموریت می داد. مانند نقشی که آن حضرت برای عمار یاسر در جنگ صفین تعریف فرموده بودند.

۲- [۲]. «الصحابه» کلمه ای عربی و جمع «الصاحب» از ماده «ص ح ب» است و این ماده در معنای هم نشینی، رفاقت، دوستی و یاری به کار می رود. الصاحب به معنای یار، هم نشین و دوست است. و در معنای اصطلاحی: صحابی کسی است که با پیامبر اسلام ۹ ملاقات کرده و هنگامی که از دنیا رفته، همچنان بدو ایمان داشته و مسلمان بوده است منظور از ملاقات، اعم از دیدار، هم نشینی، همراهی، و رسیدن یکی به دیگری است، هر چند با هم سخن نگفته باشند و مثلاً به واسطه نایبانی، پیامبر ۹ را ندیده باشد (هدایت پناه، دانش صحابه نگاری، ص ۵).

۳- [۳]. کسانی که جبهه باطل را یاری نکردند ولی با سکوتشان هم باعث تضعیف جبهه حق شدند.

۴- [۴]. انس بن حارث اسدی: او از صحابی کهنسالی بود که از پیامبر ۹ و آنگاه از امیر المؤمنین ۷ شنیده بود (که به زودی روزی خواهد رسید که فرزندم حسین ۷ قیام خواهد نمود و در عراق به شهادت خواهد رسید) او همچنین در رکاب امیر المؤمنین ۷ به هنگام نبرد صفین که لشکر کوفه از مسیر کربلا گذشت و حضرت در کربلا به حزن و ماتم نشست را دیده بود. سالها گذشت تا سرانجام در سال ۶۰ ه ق امام حسین ۷ در آغازین مرحله قیام از مدینه به مکه پناه برد او دانست این همان قیام موعود است. پس قصد یاری امام را نمود ولی چون در کوفه بود با سنی بالا که نه حوصله و توان فعالیتی همانند حبیب بن مظاهر را داشت و نه امیدی به کوفیان داشت و نه مثل بریر بن خضیر و یاقیس بن مسهر توان ۱۰۰۰ کیلو متر سفر از کوفه به

مکه را داشت از آن سو هم می ترسید اگر در کوفه بماند شاید به هنگام خطرناک شدن اوضاع کوفه زمین گیر شود پس با کمی اندیشه به راه حل جالبی رسید، بار سفر را بست و راهی کربلا شد و در بیابان خشک کربلا به انتظار امام حسین بن علی ۷ نشست. حکایت انتظار یکی از یاران امام در کربلا- پیش از ورود امام به کربلا- را تنها در دو منبع معتبر اهل سنت به نام طبقات ابن سعد و تاریخ ابن عساکر آمده است که راوی آن پدر و پسری چوپان از عشایر بنی اسد در اطراف سرزمین کربلا هستند، بدین گونه که آنها می بینند مدتی قبل از ورود امام به کربلا پیرمردی ساکن کربلا شده و چون با کنجکاوی از علت سکونتش در بخش بیابانی منطقه می پرسند: می گوید در آنجا به انتظار حسین نشسته است که به فرموده پیامبر ۹ در اینجا شهید خواهد شد. طبقات ابن سعد ترجمه سیدالشهدا و تاریخ ابن عساکر ۱۴/۲۱۱. و از آنجا که تعداد شهدای کربلا محدود و مشخص است و در روایات بالا تصریح شده که آن مرد: پیرمرد + صحابی و از بنی اسد بوده است، این خصوصیات در میان شهدای کربلا- تنها با انس بن حارث اسدی مطابقت دارد. چون طبق منابع شیعی او در کنار حبیب بن مظاهر، از معدود صحابیان شهید آن هم از بنی اسد و بلکه کهنسال ترین شهید کربلا است. هم چنین طبق گزارش کتاب أُسْدُ الْغَابَةِ از متون اهل سنت و برخی متون شیعی او راوی حدیث نبوی پیشگویی شهادت سید الشهداء در عراق هم است (و هم چنین از راویان حدیث غدیر در کوفه) اسد الغابه ۱/۱۲۳ و الاصابه ۱/۲۷۰.

در این میان مأموریت جابر، از گونه مأموریت های پیش گویانه پیامبر ۹ بود که باید در شرایط سخت انجام می شد. درست مانند مأموریت های پیش گویانه پیامبر ۹ برای دیگر صحابه مانند:

دوره تاریخی	صحابی	مسئولیت
۲۵ سال خلافت	سلمان / حدیفه و ...	نیروسازی غیرمستقیم برای آینده خلافت امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small>
خلافت امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small>	عمار	نشانه حقانیت امام بودن در برابر صحابه فتنه گر در جنگ صفین
عاشورا	انس بن حارث اسدی	احیاگر پیام پیامبر برای عاشورا و انجام دادن آن
پس از عاشورا	جابر بن عبدالله انصاری	پایه گذاری فرهنگ زیارت

دوره تاریخی

صحابی

مسئولیت

۲۵ سال خلافت

سلمان / حدیفه و ...

نیرو سازی غیرمستقیم برای آینده خلافت امیرالمؤمنین ۷

خلافت امیرالمؤمنین ۷

عمار

نشانه حقانیت امام بودن در برابر صحابه فتنه گر در جنگ صفین

عاشورا

انس بن حارث اسدی

احیاگر پیام پیامبر برای عاشورا و انجام دادن آن

پس از عاشورا

جابر بن عبدالله انصاری

پایه گذاری فرهنگ زیارت

جابر در امتداد این مأموریت های تاریخی و در مقام آخرین صحابی علوی و شیعی پیامبر ۹ پس از مطلع شدن از رخداد عاشورا مأموریت تاریخی اش درباره سفر به کربلا را به عهده می گیرد و این سفر را به گونه ای برنامه ریزی می کند که دقیقاً روز اربعین به کربلا برسد

چون به کربلا می رسد بی قرار است، طبق آدابی که آموخته، به زیارت امام شهید می پردازد. عطیه از چگونگی زیارت کردن جابر چنین گزارش می دهد:

«با جابر بن عبدالله به قصد زیارت امام حسین ۷ حرکت کردیم، چون به کربلا رسیدیم جابر به سوی فرات رفت و غسل کرد، سپس پارچه ای به کمر بست و پارچه ای به دوش انداخت و عطر زد، سپس ذکر گویان به سوی قبر امام ۷ رفت. وقتی نزدیک قبر شد، گفت: دستم را بگیر و روی قبر بگذار. من دستش را روی قبر گذاشتم. جابر خود را به روی قبر انداخت و آن قدر گریه کرد که بی هوش شد. بر او آب پاشیدم تا به هوش آمد. آن گاه سه بار گفت: ای حسین! سپس گفت: دوست پاسخ دوستش را نمی دهد. بعد ادامه داد: تو چگونه جواب دهی درحالی که رگ های گردنت را بریدند و بین سر و بدنت جدایی انداختند. گواهی می دهم که تو فرزند خاتم پیامبران و پسر سرور مؤمنان و هم پیمان تقوا و از نسل هدایت و پنجمین نفر از اصحاب کسایی؛ فرزند سرور نقیبان و پسر فاطمه ۳ سرور زنانی و چرا چنین نباشی که سالار پیامبران با دست خویش غذایت داده و در دامان متقین تربیت شده ای و از سینه ایمان، شیر خورده ای و از دامان اسلام برآمده ای. خوشا به حالت در حیات و ممات. اما دل مؤمنان در فراق تو ناخرسند است و شک ندارد که آنچه بر تو گذشت، خیر بوده است. سلام و خشنودی خدا بر تو باد. شهادت می دهم که تو همان راهی را رفتی که برادرت یحیی بن زکریا پیمود.

آنگاه نگاهی به اطراف قبر افکند و گفت:

سلام بر شما ای جان های پاک که در آستان حسین ۷ فرود آمدید. گواهی می دهم که شما نماز را بر پا داشته و زکات پرداختید، امر به معروف و نهی از منکر کردید و با ملحدان جهاد نمودید و خدا را پرستیدید تا آن که مرگ شما را فرارسید. سوگند به خدایی که محمد ۹ را به حق فرستاد، ما در راهی که رفتید، شریک شماییم.

عطیه گفت: به جابر گفتم: چگونه با آنان شریکیم در حالی که نه (با آنان) دشتی پیمودیم و نه از بلندی و کوه بالا رفتیم و نه شمشیر زدیم، اما اینان سر از پیکرهایشان جدا شد، فرزندانشان یتیم گشتند و همسرانشان بیوه شدند؟

جابر گفت: ای عطیه! از حبیب رسول خدا ۹ شنیدم که می فرمود: هر کس گروهی را دوست دارد در عمل آنان شریک است. سوگند به آن که محمد ۹ را به حق به پیامبری فرستاد نیت من و نیت یارانم همان است که حسین ۷ و اصحابش داشتند. مرا به سوی خانه های کوفیان ببر. چون مقداری راه رفتیم، به من گفت: ای عطیه! به تو وصیتی بکنم؟ گمان نکنم پس از این سفر، دیگر تو را بینم. دوست دار خاندان محمد ۹ را دوست بدار تا وقتی در دوستی باقی است، دشمن خاندان محمد ۹ را تا زمانی که دشمن است، دشمن بدار، هر چند اهل نماز و روزه بسیار باشد. با دوست دار آل محمد: مدارا کن؛ او هر چند به سبب گناهانش بلغزد، اما گام دیگرش بامحبت این خاندان ثابت می ماند. دوست دار آل محمد: به بهشت می رود و دشمنانشان به دوزخ.» (۱) [NP۱]

در پایان یادآور می شود که مأموریت تاریخی جابر پس از عاشورا تنها به زیارت اربعین خلاصه نمی گردد. بلکه او مانند سلمان در دوران ۲۵ سال خانه نشینی امام علی ۷ که مأموریت تبلیغ تدریجی امامت امام علی ۷

و

ص: ۳۳

۱- [۱]. عماد الدین طبری، بشاره المصطفی.

نیرو سازی برای ایشان را داشت، جابر هم تا زنده بود (در امتداد حماسه اربعینی خود) برای احیای امر اهل بیت و تثبیت امامتشان تلاش کرد. (۱)

در اهمیت این تلاش ها و اقدامات جابر همین بس که بدانیم اهل بیت پیامبر: در این سال ها در حجاز کمترین یار و یاور را داشتند. امام سجاده ۷ به شدت در مدینه غریب بودند، تنها این جابر بود که با وجود نابینایی در کوچه های مدینه راه می رفت و انصار را به یاری اهل بیت فرامی خواند.

زیارت اربعین اهل بیت:

اشاره

دومین رویداد تاریخی که بسترساز فرهنگ زیارت اربعین است بازگشت کاروان اسرا به کربلا در روز اربعین است. در این زمینه باید دانست که درباره گاه شمار قیام امام حسین ۷ و گاه شمار سفر امام به کربلا و گاه شمار رویدادها تا عصر عاشورا، متون متعددی وجود دارد ولی درباره رویدادهای دوران اسارت (احتمالاً تحت تأثیر جریان سانسور قوی امویان جهت تطهیر خود از حادثه عاشورا) گزارش های مستند فراوان و کافی وجود ندارد.

البته اصل سفر کاروان اسارت به شام و این که هدف سفر، تخریب شخصیت بازماندگان کربلا و اعلان نابودی اسلام بود، شکی نیست. همچنین حماسه آفرینی اهل بیت امام حسین ۷ در کنار تحمل بیشترین آزارها هم مورد پذیرش تاریخ است؛ اما متأسفانه جزئیات سفر اسارت در تاریخ چندان روشن و

ص: ۳۴

۱- [۱]. پس از آنکه جابر، پیام رسول خدا ۹ را به امام باقر ۷ رساند، امام باقر ۷ به جابر فرمود: وصیت خود را آماده کن، زیرا تو در مسیر حرکت به سوی خدایی! قطرات اشک از چشمان جابر سرازیر شد و به امام باقر ۷ عرض کرد: آقای من، این خبر را قبل از شما رسول خدا ۹ به من داد و فرمود: «چند روز پس از دیدار با محمد بن علی (امام باقر ۷) از دنیا می روی.» امام باقر ۷ فرمود: «ای جابر، سوگند به خدا، خداوند علم گذشته و حال و آینده تا روز قیامت را به من عنایت فرموده است.» جابر وصیت کرد، آماده سفر شد. و سرانجام در ۷۳ یا ۷۴ یا ۷۸ قمری در ۹۴ سالگی در مدینه از دنیا رفت. طبق بعضی از روایات، امام صادق ۷ فرمود: جابر، آخرین نفر از اصحاب بود که باقی مانده بود.

شفاف نیست. در این زمینه به تدریج برخی پرسش‌ها و ابهامات پدیدار گشته تا بدان حد که امروزه درباره زمان و مراحل و سیر سفر تردیدهایی مطرح شده است و برخی بازگشت اهل بیت: به کربلا را زیر سؤال برده اند. (۱)

از جهت اربعین پژوهی، آن چه تقریباً امروزه مشهور بوده و پذیرفته شده است، شهرت بازگشت کاروان اسارت در واپسین ساعات روز اربعین به کربلا است. بدین جهت در این اثر تنها گزارشی اجمالی از گاه شمار و جغرافیای سفر ارائه می‌گردد.

گاه شمار سفر اسارت

گزارش اجمالی گاه شمار سفر کاروان اسارت که بازگشتن اهل بیت: به کربلا در اربعین را باورپذیر می‌سازد، ارائه می‌گردد:

گاه شمار سفر کاروان اسارت	
۱۱ محرم	حرکت از کربلا
۱۲	ورود به کوفه
۱۳	دفن پیکر شهدا توسط امام سجاد <small>علیه السلام</small> با همکاری بنی‌اسد
۱۵	قول اول برای ارسال اهل بیت <small>علیهم السلام</small> به شام
۱۸ - ۲۰	قول دوم برای ارسال اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
	طی مسافت از کوفه به شام از مسیر حاشیه فرات تا دمشق در مدت ۱۰ تا ۱۵ روز ^۲ (همراه با سرعت سیر سریع و همراه با خشنونت)

گاه شمار سفر کاروان اسارت

۱۱ محرم

حرکت از کربلا

۱۲

ورود به کوفه

۱۳

دفن پیکر شهدا توسط امام سجاد علیه السلام با همکاری بنی‌اسد

۱۵

قول اول برای ارسال اهل بیت: به شام

۱۸ - ۲۰

طی مسافت از کوفه به شام از مسیر حاشیه فرات تا دمشق در مدت ۱۰ تا ۱۵ روز^(۲) (همراه با سرعت سیر سریع و همراه با خشونت)

ص: ۳۵

۱- [۱]. این شبه اولین مرتبه توسط سیدبن طاووس مطرح شد و بعدها مورد تایید و ترویج محدث نوری و شیخ عباس قمی و شهید مطهری و برخی از تاریخ پژوهان معاصر گردید.

۲- [۲]. مسافت بین کوفه و دمشق در حدود ۶۰۰ کیلومتر است. این مسافت را یک هفته ای تا ۱۰ روزه طی می کنند. امام حسین ۷، فاصله ۴۷۰ کیلومتری مدینه و مکه را پنج روزه پیمودند (تقریباً روزانه ۹۰ کیلومتر) در نتیجه مسافت شام تا کربلا را که حدود ۵۷۰ کیلومتر است، طی هفت روز به راحتی می توان پیمود. و مسافت شام تا کوفه را به طور عادی هشت روزه می توان طی کرد. خصوصاً که سرعت شتر در بیابان به دوازده کیلومتر و در شتر تندرو (جماز) حتی به ۲۴ کیلومتر در ساعت می رسد.

گناه‌شمار سفر کاروان اسارت	
اول صفر: یا هفته اول صفر	ورود سر مقدس امام <small>علیه السلام</small> به شام و اعلان جشن عمومی در دمشق ورود اهل بیت <small>علیهم السلام</small> به شام و اقامت یک‌هفته‌ای در شام
سه تا چهار روز اول ماه صفر	حضور در دربار یزید و مسجد اموی و خطبه‌های زینبی و سجادی اسکان در خرابه شهادت حضرت رقیه <small>رضی الله عنها</small>
نیمه دوم هفته اول	تحول فضای شام اسکان در قصر یزید و سه روز عزاداری اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
اوایل هفته دوم صفر	حرکت جابر از مدینه به کربلا (۱۲ تا ۱۵ روز) (حرکت جابر از مدینه به کوفه و از کوفه با کمک عطیه جوان کوفی به کربلا) حرکت کاروان اهل بیت <small>علیهم السلام</small> به کربلا (۸ یا ۱۰ صفر)
۲۰ صفر	ابتدا ورود جابر ^۱ سپس ورود اهل بیت (رک به پاورقی ص قبل) سپس الحاق سرهای مقدس به پیکر شهدا توسط امام سجاد <small>علیه السلام</small> ^۲

اول صفر:

یا هفته اول صفر

ورود سر مقدس امام ۷ به شام و اعلان جشن عمومی در دمشق

ورود اهل بیت: به شام و اقامت یک هفته ای در شام

سه تا چهار روز

اول ماه صفر

حضور در دربار یزید و مسجد اموی و خطبه های زینبی و سجادی

اسکان در خرابه

شهادت حضرت رقیه ۳

نیمه دوم هفته اول

تحول فضای شام

اسکان در قصر یزید و سه روز عزاداری اهل بیت:

اوایل هفته دوم صفر

حرکت جابر از مدینه به کربلا (۱۲ تا ۱۵ روز)

(حرکت جابر از مدینه به کوفه و از کوفه با کمک عطیه جوان کوفی به کربلا)

حرکت کاروان اهل بیت: به کربلا (۸ یا ۱۰ صفر)

۲۰ صفر

ابتدا ورود جابر(۱)

سپس ورود اهل بیت (رک به پاورقی ص قبل)

سپس الحاق سرهای مقدس به پیکر شهدا توسط امام سجاد(۲)

+

روایات معتبر و مستفیضه از شیعه و سنی دال بر گریستن آسمان بر عزای امام به مدت چهل

ص: ۳۶

۱- [۱]. آمدن جابر به کربلا در روز اربعین (جدا از دیدار با اهل بیت :) توسط کسی قبل از سیدبن طاووس نقل نشده است و تنها اسفرائینی که قبل از سید می زیست (متوفای ۴۰۶ق) در مقتل خود نقل نموده است که جابر در روز اربعین برای زیارت امام حسین ۷ به کربلا آمده و در آنجا با اهل بیت : دیدار کرده است

۲- [۲]. اهمیت شهرت مسئله الحاق سرها به پیکرها از این جهت است که اثبات گر سفر کاروان اسارت به کربلا در همان روز اربعین است؛ چرا که برای سرها سرنوشتی دیگر در غیر کربلا و آن هم در غیر روز اربعین مشهور نیست. اقوال مشهور در این زمینه چنین است: شیخ صدوق، (متوفای سال ۳۸۱ق): «امام سجاد ۷ با اهل بیت : و سرهای مطهر شهیدان از دمشق خارج شد و سرهای مقدس را در کربلا دفن کرد». هر چند ایشان تصریح نکرده اند که ورود اهل بیت : در روز اربعین سال ۶۱ ق. بوده است اما از آنجا که هیچ کس زمان دیگری را در تاریخ، برای ورود اهل بیت : به کربلا به ثبت نرسانده است، در نتیجه ورود امام سجاد ۷ به همراه اهل بیت به کربلا، در روز اربعین سال ۶۱ ق. بوده است. لذا علم الهدی سید مرتضی (متوفای ۴۳۶ق) می نویسد: «ان راس الحسین ۷ اعيد الی بدنه فی کربلا» یعنی: همانا سر مطهر امام حسین ۷ در کربلا به پیکر مقدس آن حضرت، عودت داده شد. ابوریحان بیرونی، محقق و ریاضی دان شهیر (متوفای ۴۴۰ق). در کتاب نفیس خود «الآثار الباقیه» چنین می گوید: «و فی العشرین رد راس الحسین ۷ الی جثته حتی دفن مع جثته و فیه زیاره الاربعین و هم حرمه بعد انصرافهم من الشام». شیخ طوسی (متوفای ۴۶۰ق). علت سنت شدن زیارت امام حسین ۷ در اربعین را تنها انجام مراسم تدفین سرهای مطهر امام ۷ و سایر شهدا در کربلا- می داند. (R علامه شهیر و مورخ کبیر، سبط ابن الجوزی از علمای بزرگ اهل سنت (متوفای سال ۶۵۴ق). هم چنین می نویسد: «الاشهر انه رد الی کربلا فدفن مع الجسد» یعنی: بنا بر نظر مشهورتر، سر امام حسین ۷ به کربلا- بازگردانده و با پیکرش دفن گردید. در این زمینه نک: دو فصل نامه علمی - پژوهشی تاریخ اسلام در آینه پژوهش، سال هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۹، محسن رنجبر، پژوهشی درباره فرجام و محل دفن سر مطهر امام حسین ۷ و

سرهای دیگر شهدا.

گناه شمار سفر کاروان اسارت	
روایات معتبر و مستفیضه از شیعه و سنی دال بر گریستن آسمان بر عزای امام به مدت چهل	+
عزاداری ۳ روزه اهل بیت در کربلا	۲۰ تا ۲۲
حرکت به سوی مدینه	۲۲- ۲۳ صفر
آخر صفر و رسیدن به مدینه و به سوگ نشستن مدینه دوران ۲۰ ساله گریه‌های پیوسته امام سجاد <small>علیه السلام</small>	اوایل ربیع الاول

۲۰ صفر

ابتدا ورود جابر(۱)

سپس ورود اهل بیت (رک به پاورقی ص قبل)

سپس الحاق سرهای مقدس به پیکر شهدا توسط امام سجاد(۲)

+

روایات معتبر و مستفیضه از شیعه و سنی دال بر گریستن آسمان بر عزای امام به مدت چهل

۲۰ تا ۲۲

عزاداری ۳ روزه اهل بیت در کربلا

۲۲- ۲۳ صفر

حرکت به سوی مدینه

آخر صفر و اوایل ربیع الاول

و رسیدن به مدینه و به سوگ نشستن مدینه

دوران ۲۰ ساله گریه‌های پیوسته امام سجاد

جغرافیا و مسیرهای سفر کاروان اسارت

رفتن اهل بیت: به شام از دو مسیر می توانسته باشد. یکی مطابق آنچه در نقشه زیر است و در برخی منابع متأخر بدان اشاره شده و راهی طولانی و پرحاشیه است، که از موصل در شمال عراق تا حلب و بعلبک (در لبنان) را شامل می شود؛ و دیگری راهی که می توانسته از حاشیه فرات به سوی دمشق برود که راه مرسوم آن روز کاروان ها به سوی شام بوده است. در فرضیه

بازگشت اهل بیت: در اربعین به کربلا بر راه دوم تمرکز می شود.

درباره مسیر بازگشت هیچ شکی نیست که اهل بیت: از راه بیابانی مستقیم از دمشق به کربلا آمده اند:

با ترکیب پژوهش های گاه شمار تاریخی و دقت در واقعیات جغرافیایی، و با توجه به قساوت و هتاک لشکری که همراه کاروان اسرا بودند (براساس مطالعات مردم شناسی تاریخی) که بازمانده و در امتداد جانین کربلا بوده و

ص: ۳۷

۱- [۱]. آمدن جابر به کربلا در روز اربعین (جدا از دیدار با اهل بیت :) توسط کسی قبل از سیدبن طاووس نقل نشده است و تنها اسفرائینی که قبل از سید می زیست (متوفای ۴۰۶ق) در مقتل خود نقل نموده است که جابر در روز اربعین برای زیارت امام حسین ۷ به کربلا آمده و در آنجا با اهل بیت : دیدار کرده است

۲- [۲]. اهمیت شهرت مسئله الحاق سرها به پیکرها از این جهت است که اثبات گر سفر کاروان اسارت به کربلا در همان روز اربعین است؛ چرا که برای سرها سرنوشتی دیگر در غیر کربلا و آن هم در غیر روز اربعین مشهور نیست. اقوال مشهور در این زمینه چنین است: شیخ صدوق، (متوفای سال ۳۸۱ق.): «امام سجاد ۷ با اهل بیت : و سرهای مطهر شهیدان از دمشق خارج شد و سرهای مقدس را در کربلا دفن کرد». هر چند ایشان تصریح نکرده اند که ورود اهل بیت : در روز اربعین سال ۶۱ ق. بوده است اما از آنجا که هیچ کس زمان دیگری را در تاریخ، برای ورود اهل بیت : به کربلا به ثبت نرسانده است، در نتیجه ورود امام سجاد ۷ به همراه اهل بیت به کربلا، در روز اربعین سال ۶۱ ق. بوده است. لذا علم الهدی سید مرتضی (متوفای ۴۳۶ق.) می نویسد: «ان راس الحسین ۷ اعيد الی بدنه فی کربلا» یعنی: همانا سر مطهر امام حسین ۷ در کربلا به پیکر مقدس آن حضرت، عودت داده شد. ابوریحان بیرونی، محقق و ریاضی دان شهیر (متوفای ۴۴۰ق.) در کتاب نفیس خود «الآثار الباقیه» چنین می گوید: «و فی العشرین رد راس الحسین ۷ الی جثته حتی دفن مع جثته و فیه زیاره الاربعین و هم حرمه بعد انصرافهم من الشام». شیخ طوسی (متوفای ۴۶۰ق.) علت سنت شدن زیارت امام حسین ۷ در اربعین را تنها انجام مراسم تدفین سرهای مطهر امام ۷ و سایر شهدا در کربلا می داند. ® علامه شهیر و مورخ کبیر، سبط ابن الجوزی از علمای بزرگ اهل سنت (متوفای سال ۶۵۴ق.) هم چنین می نویسد: «الاشهر انه رد الی کربلا فدفن مع الجسد» یعنی: بنا بر نظر مشهورتر، سر امام حسین ۷ به کربلا بازگردانده و با پیکرش دفن گردید. در این زمینه نک: دو فصل نامه علمی - پژوهشی تاریخ اسلام در آینه پژوهش، سال هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۹، محسن رنجبر، پژوهشی درباره فرجام و محل دفن سر مطهر امام حسین ۷ و سرهای دیگر شهدا.

هدفشان آزاررسانی بیشتر به اهل بیت: برای رسیدن به جوایز بیشتر بود، می توان فرضیه آمدن اهل بیت: را در روز اربعین به کربلا پذیرفت.

اینک پس از تبیین اجمالی چیستی و چگونگی سفر کاروان اسرا به کربلا نوبت به تحلیل تاریخی این سفر می رسد. در این زمینه باید توجه داشت که سفر کاروان اسارت دو مرحله داشته است:

— مرحله اول: سفر اجباری و زیر سیطره دشمن از کربلا به کوفه و از کوفه به شام؛

— مرحله دوم: سفر اختیاری و آزادانه از شام به مقصد کربلا.

در نگاه اولیه و براساس تحلیل های غیرمعصومانه (و نگاه انفعالی به سیره معصومین)^(۱) تصمیم گیری اهل بیت: برای آمدن به کربلا- تصمیمی است که تنها در مرحله دوم سفر و به صورت اتفاقی گرفته شده است.^(۲) هنگامی که از منظر عرفانی و مدیریت معصومانه مطالعه و تحلیل رویدادهای کاروان اسارت پرداخته شود، می توان حدس زد که در یک برنامه ریزی غیرمستقیم این امام سجاد^۷ و حضرت زینب^۳ بوده اند که در این چهل روزه مدیریت سفر پرداخته اند. چراکه آنان به میزان ضرورت پیام رسانی در هر مرحله از سفر، برنامه تبلیغی خود و یا واکنش هایشان به تبلیغات سوءباطل را شدت و ضعف داده و روند حوادث را به گونه ای مدیریت کرده اند تا پس

ص: ۳۸

۱- [۱]. مانند کسانی که رسیدن امام حسین به کربلا و رخداد جنگ در عاشورا را مانند اهل سنت همگی برآمده از اتفاق و تصادف می دانند. در شرایطی که امام حسین در وضعیت انفعالی و وادادگی قرار دارد. ولی در قرائت و نگاه شیعی از سیره معصومین که مبتنی بر عصمت و ولایت تکوینی و... است رفتار امام حسین در سراسر مراحل قیام و حتی در اوج بحران ها و محاصره ها، رفتار و مدیریتی فعالانه و پویا است. و در تمامی مراحل قیام ابتکار عمل در دست امام است (در این زمینه ر.ک:

عاشورا، علی صفائی حائری و مجمعه اثار و سخنرانی های استاد میرباقری در دهه محرم دوسه سال اخیر)

۲- [۲]. همانگونه که درباره سفر امام حسین به سوی مکه و سپس عراق هم برخی نگاه های سطحی مبتنی بر اتفاق و رها شدگی امام در بستر حوادث و رویدادها است. که نگرشی غلط به مسئله امامت و تاریخ سازی انسان کامل در حساس ترین مرحله تاریخ و مواجهه حق و باطل است.

طراحی و عرضه و تثبیت و به بلوغ رساندن پیام های عاشورایی، نهایتاً در روز اربعین خود را به کربلا برسانند.

مقام معظم رهبری در این زمینه می فرماید:

«اربعین نشان گر تدبیر خاندان پیامبر ۹ و احیاگر حقیقت شهادت است و در اربعین حسینی یاد شهادت حسین ۷ زنده شد.» [۱] [۱] [NP۱]

برای فهم این تدبیرها و با توجه به دشواری ها و سختی های این دوران بر کاروان اهل بیت:، به عنوان نمونه گزارشی از فرایند دشواری ها و سختی ها بر امام سجاد ۷ از عاشورا تا اربعین ارائه می گردد:

گاه شمار سفر اسارت امام سجاد <small>علیه السلام</small>				
←				
کربلا	کوفه	راه شام	شام	بازگشت
بیماری شدید + دستگیری و در معرض شهادت قرار گرفتن و نجات توسط حضرت زینب + اسیر شدن و مواجهه با جسارت ها و هتاک های فراوان	ورود همراه با تحقیر + خطبه خوانی کوتاه پس از خصیبه های زینبیه حضرت زینب + دومین تهدید به قتل در قصر ابن زیاد و دفاع حضرت زینب + در زندان کوفه	سفری همراه با مشقت و رنج و اهانت های فراوان	مواجهه با پیرمرد شامی و متحول ساختن او + اهانت ها در قصر یزید + خطبه ای کوتاه پس از سخنرانی حضرت زینب + خطبه تاریخی آن حضرت در مسجد اموی	بازگشت به کربلا در روز اربعین و برگرداندن سرهای مقدس به پیکرهای مطهر + بازگشت به مدینه و خطبه اش هنگام ورود به شهر + غربت در مدینه، و تلاش برای احیای محبت و مودت اهل بیت با گریه های پیوسته بر پدر مانند گریه های پیوسته حضرت زهرا

گاه شمار سفر اسارت امام سجاد ۷

کربلا

کوفه

راه شام

شام

بازگشت

بیماری شدید

+

دستگیری و در معرض شهادت قرار گرفتن و نجات توسط حضرت زینب

+

اسیر شدن و مواجهه با جسارت ها و هتاکی های فراوان

ورود همراه با تحقیر

+

خطبه خوانی کوتاه پس از خصبه های زینیه حضرت زینب

+

دومین تهدید به قتل در قصر ابن زیاد و دفاع حضرت زینب

+

در زندان کوفه

سفری همراه با مشقت و رنج و اهانت های فراوان

مواجهه با پیرمرد شامی و متحول ساختن او

+

اهانت ها در قصر یزید

+ خطبه ای کوتاه پس از سخنرانی حضرت زینب

+

خطبه تاریخی ان حضرت در مسجد اموی

بازگشت به کربلا در روز اربعین و برگرداندن سرهای مقدس به پیکرهای مطهر

+

بازگشت به مدینه و خطبه اش هنگام ورود به شهر

+

غربت در مدینه، و تلاش برای احیای محبت و مودت اهل بیت با گریه های پیوسته بر پدر مانند گریه های پیوسته حضرت
زهرا

ص: ۳۹

۱- [۱]. (سخنرانی ۲۲ آبان ۱۳۶۳)

این دشواری و سختی تنها برای امام نبود، بلکه بانوان اهل بیت: هم در این سفر کوتاه چهل روزه (با وجود استواری و استقامت در برابر دشمن) به شدت صدمات جسمی و روحی فراوان دیدند به گونه ای که بسیاری از آنان در فاصله ای کوتاه پس از عاشورا جان به جان آفرین تسلیم کردند.

رخداد این سفر را می توان با کمک دو گانه ای تاریخی / فرهنگی مورد تاکید و تایید قرار داد.

از جهت تاریخی مسئله بازگردانده شدن و الحاق سرهای مقدس است که نزد علمای شیعه و سنی مشهور است و چون این رویداد در زمانی به جز اربعین نمی توانسته باشد، پس مسئله بازگشت را تقویت می کند.

از جهت فرهنگی نیز مسئله سفارش امامان بعدی به زیارت اربعین، نمی تواند تنها مستند به زیارت جابر در روز اربعین باشد و یا توصیه ای بدون هیچ استناد معنوی و معنایی باشد. خصوصاً که روز اربعین (یعنی ۲۰ ماه صفر) در تقویم ادعیه و سلوک معنوی شیعه (مانند نیمه ماه رجب و یا نیمه ماه شعبان) دارای جایگاه معنوی مستقلی نیست. پس فرهنگ سازی برای زیارت از سوی امامان باید زمینه های استناد سازی تاریخی داشته باشد و برای این استناد تنها سفر یا فعل معصوم (امام سجاد ۷) و یا رخدادی مهم (الحاق سرها) باید وجود داشته باشد که باعث ارزش گذاری این زیارت بگردد.

بدین جهت حضور اهل بیت: در اربعین در کربلا اگرچه علت انحصاری استحباب زیارت اربعین نیست ولی یکی از مستندات آن می تواند باشد.

فرهنگ سازی زیارت اربعین

اشاره

سومین رویداد تاریخی در زمینه اربعین حسینی، مسئله فرهنگ سازی امامان بعدی درباره اربعین است.

پس از رخداد عاشورا، امویان در نابودی نام و یاد عاشورا و خط تشیع تلاش فراوان داشتند. آنان پس از رخداد قیام مختار، حجاج بن یوسف ثقفی

را ۲۰ سال در عراق و حجاز به قدرت رساندند تا هم به نابودی شیعیان همت گمارد و هم از شکل گیری فرهنگ شیعی بر محوریت عاشورا جلوگیری کند. ولی در نهایت بساط این دودمان فاسد توسط عباسیان برافتاد.

در این مقطع زمانی با مدیریت امامان، جامعه شیعه به تدریج در حال بازپیدایش بود و برای انسجام بیشتر در بلندمدت نیازمند فرهنگ سازی. بدین جهت از این دوران مراحل مهم در تاریخ تشیع آغاز می گردد که برای شناخت بهتر آن باید با دوره های تاریخ امامت آشنا بود. گاه شمار تحلیلی دوران ۲۵۰ ساله به اجمال چنین است: (۱)

دوره	زمانه	امامان	ویژگی
دوره تلاش برای احیای اسلام	از سال ۱۱ ه.ق تا سال ۶۱ ه.ق	امام علی <small>علیه السلام</small> امام حسن <small>علیه السلام</small> امام حسین <small>علیه السلام</small>	تلاش برای بازگرداندن اسلام به مسیر درست و کسب خلافت اسلامی برای هدایت و تعالی تمامی مسلمانان
دوره مکتب سازی	از سال ۶۱ تا ۱۴۸ ه.ق	امام سجاد <small>علیه السلام</small> امام باقر <small>علیه السلام</small> امام صادق <small>علیه السلام</small>	ناامیدی از اصلاح جامعه و خلافت اسلامی و تلاش برای بازطراحی مستقل علمی - فکری مکتب تشیع خصوصاً بر بستر حماسه عاشورا
دوره جامعه سازی	۱۴۸ تا ۲۲۰ ه.ق	امام کاظم <small>علیه السلام</small> امام رضا <small>علیه السلام</small> امام جواد <small>علیه السلام</small>	تلاش برای طراحی جامعه شیعی بر مبنای اندیشه و ارزش های شیعی و توسعه و گسترش جوامع شیعی در جهان اسلام
دوره آماده سازی برای غیبت	۲۲۰ تا ۲۶۰ ه.ق	امام هادی <small>علیه السلام</small> امام عسکری <small>علیه السلام</small>	تلاش برای آماده سازی جامعه شیعه برای زیستن طولانی مدت در دوران غیبت و بهدوراز امامان و تحت رهبری سیستم نائبان امام

دوره

زمانه

امامان

ویژگی

دوره تلاش برای احیای اسلام

از سال ۱۱ ه.ق تا سال ۶۱ ه.ق

امام علی علیه السلام

امام حسن علیه السلام

امام حسین علیه السلام

تلاش برای بازگرداندن اسلام به مسیر درست و کسب خلافت اسلامی برای هدایت و تعالی تمامی مسلمانان

دوره مکتب سازی

از سال ۶۱ تا ۱۴۸ ه.ق

امام سجاده

امام باقر

امام صادق

ناامیدی از اصلاح جامعه و خلافت اسلامی و تلاش برای بازطراحی مستقل علمی فکری مکتب تشیع خصوصاً بر بستر حماسه عاشورا

دوره جامعه سازی

۱۴۸ تا ۲۲۰ ه.ق

امام کاظم

امام رضا

امام جواد

تلاش برای طراحی جامعه شیعی بر مبنای اندیشه و ارزش های شیعی و توسعه و گسترش جوامع شیعی در جهان اسلام

دوره آماده سازی برای غیبت

۲۲۰ تا ۲۶۰ ه.ق

امام هادی

امام عسکری

تلاش برای آماده سازی جامعه شیعه برای زیستن طولانی مدت در دوران غیبت و به دوراز امامان و تحت رهبری سیستم نائبان امام

ص: ۴۱

۱- [۱]. برای مطالعه بیشتر در این زمینه رک به آثاری همانند: انسان ۲۵۰ ساله (سخنرانی های مقام معظم رهبری)، امام در عینیت جامعه (نوشته محمدرضا حکیمی).

مسئله فرهنگ سازی برای اربعین، در دوران ۱۵۰ ساله امامت، از زمان امام صادق ۷ تا پایان دوران امامت امام عسکری ۷ و در قالب دو اقدام در راستای فرهنگ سازی برای اربعین صورت می گیرد که عبارت اند از:

امام صادق علیه السلام و فرهنگ سازی زیارت اربعین

در زمانه درگیری های عباسی / اموی، امام صادق ۷ بر بستر فرصت های تاریخی پیش آمده در گسترده ترین فرهنگ سازی برای جامعه شیعه بر بنیان حماسه حسینی، به سرعت تلاش می نماید تا زمینه های اولیه فرهنگ شیعی را پی ریزی کند. امام در این فرهنگ سازی از دو فرصت بهره می گیرد.

فرصت زمان؛

فرصت نیرو و منابع انسانی؛

فرصت زمان در استفاده از فرصت تاریخی حضورهای پراکنده خود در عراق است (که به اجبار توسط خلفای تازه به دوران رسیده عباسی صورت می گیرد)؛ و فرصت منابع در همراه سازی شاگردانی است که تربیت یافته پدر و خودش هستند.

بر بستر این فرصت های دوگانه است که امام، ابتدا به احیا و ترویج زیارت عاشورا (که توسط امام باقر ۷ بنیان گذاری شده بود) می پردازد و آنگاه که عاشورا در جامعه شیعه شناخته می شود برای یکی از یاران جوانش به نام صفوان جمال به معرفی زیارت اربعین می پردازد و زیارت اربعین را به او تعلیم می دهد.^(۱)

امام عسکری علیه السلام و فرهنگ سازی اجتماعی زیارت اربعین

امام عسکری ۷ آخرین امام دوران حضور امامان شیعه در جامعه است و دومین اقدام برای فرهنگ سازی اربعین توسط ایشان صورت می گیرد. آن هم در پایان دوران حضور خط امامت، که جامعه شیعه شکل گرفته و بسیاری از فرهنگ های عمومی زیارت تعریف شده است و زیارت های مختلفی برای

ص: ۴۲

۱- [۱]. التهذیب، ج ۶، ص ۱۱۳؛ مصباح الزائر، صص ۱۵۲ ۱۵۴؛ مزار الشهید، صص ۵۷ ۵۸.

امام حسین ۷ در مناسبت های گوناگون بیان شده است. پس در آستانه غیبت، از سوی امام عسکری ۷ مسئله زیارت اربعین نه به صورت خواندنی بلکه در قالب یک رفتار، آن هم به صورت تعریف یک شعار و شعائر شیعی یعنی به عنوان علامت و نماد تشیع معرفی می گردد:

«عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ: صَلَاةُ إِحْدَى وَخَمْسِينَ، وَ زِيَارَةُ الْأَرْبَعِينَ، وَ التَّخْتُمُ بِالْيَمِينِ، وَ تَعْفِيرُ الْحَبِيبِ، وَ الْجَهْرُ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» (۱)

«نشانه های مؤمن پنج چیز است: اول: نماز پنجاه و یک رکعت (واجب و نافله در طول شبانه روز) (۲). دوم: زیارت اربعین حضرت سید الشهداء ۷. سوم: انگشتر در دست راست نمودن (۳). چهارم: پیشانی بر خاک

ص: ۴۳

۱- [۱]. درباره این روایت باید دانست آنچه اعتبار این روایت را خدشه دار می کند، مرسل بودن آن است؛ زیرا در نقل هر دو عالم، روایت با تعبیر «رَوَى عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَسْكَرِيِّ ۷» شروع شده و سلسله سندی به چشم نمی خورد. چنین سندی در علم حدیث، آسیبی جدی به اعتبار آن نقل زده و سبب می شود کارشناس حدیث توجه شایسته ای به آن نداشته باشند. تهذیب الأحکام، ج ۶، ص ۵۲، ح ۱۲۲؛ وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۸۱، ح ۵۹۷۹؛ اما آنچه این ضعف را جبران کرده؛ اعتقاد ما را به صدور این روایت از امام عسکری ۷ تقویت می کند سه امر است: ۱. نقل این روایت از سوی دو دانشمند طراز اول امامیه یعنی شیخ مفید و شیخ طوسی ۴؛ ۲. توجه به این روایت و نقل آن از سوی حدیث پژوهان نامدار بعدی و انعکاس آن در منابع متعدد ۳. نقل سندی برای این روایت توسط مرحوم ابن مشهدی (م ۶۱۰ ق) در کتاب المزار الکبیر.

۲- [۲]. این نماز ها ۱۷ رکعت نماز واجب و ۱۱ رکعت نماز شب و ۳۲ رکعت نمازهای نافله نمازهای واجب است. ولی اهل سنت تنها به نماز تراویح اهمیت می دهند که در شب های ماه رمضان به جماعت خوانده می شود.

۳- [۳]. نویسنده کتاب هدایه که حنفی است می نویسد: انگشتر در دست راست سنت و مشروع است ولی چون رافضیان (شیعه) اینگونه استفاده می کنند، ما اهل سنت انگشتر را در دست چپ قرار می دهیم. (عن الصراط المستقیم، ج ۲، ص ۵۱۰؛ منهاج الکرامه، ص ۱۰۸؛ الغدیر ج ۱، ص ۲۱۰)؛ «صاحب ابانه» می گوید انگشتر به دست چپ کردن بهتر است، چرا که شیعیان انگشتر به دست راست می کنند، پس برای دوری از نسبت شیعه دادن، باید انگشتر را به دست چپ کرد» (محمی الدین النووی، المجموع، دارالفکر، بیروت، ۱۹۹۷ م، ج ۴، ص ۳۹۴) و اول کسی که این سنت را تغییر داد و با سنت مخالفت نمود معاویه بود. (ربیع الأبرار للزمخشری ۴/۲۴) و سرّ این که شیعه انگشتر در دست راست می کند این است که: ابن ابی عمیر گوید: از امام کاظم ۷ پرسیدم که به چه سبب علی ۷ انگشتر را به دست راست می کرده؟ فرمود: بدین سبب که آن حضرت پس از پیغمبر ۹ امام اصحاب یمین بوده و این یکی از نشانه های شیعه ما است. (R البته در حدیثی دیگر از امام عسکری متناسب با شرایط تقیه برای همین دوران غیبت صادر شده است، چنین فرموده است: امام حسن عسکری ۷ در سال ۲۶۰ قمری خطاب به شیعیان فرمودند: تاکنون امر ما این بود که انگشترتان را به دست راست بگذارید. این در حالی بود که ما (اهل بیت: در میان شما حاضر بودیم ولی اکنون امر می کنیم انگشتری را به دست چپ کنید به جهت آنکه ما از میان شما غائب می شویم تا زمانی که پروردگار امر ما و امر شما را ظاهر کند همانا این بهترین دلیل برای شما در ولایت ما اهل بیت: است. همان

لحظه شیعیان در حضور امام انگشترهای خود را از دست بیرون کرده و در دست چپ شان قرار دادند و حضرت به آنان فرمودند: این قضیه را برای شیعیان ما نقل کنید. تحف العقول (سخنان امام حسن العسکری ۷)

گزاردن(۱). پنجم: بلند گفتن بسم الله الرحمن الرحيم در نمازهای جهريه (صبح، مغرب و عشاء)(۲). [۱] [NP۱]

کارکرد نشانه بودن این ۵ مورد که به معنای نشانه های فرهنگی / رفتاری برای شناخت شیعیان در جهان اسلام (و البته در شرایط غیر تقيه) است با دقت در جدول زیر بیان می گردد:

M۱۸.png^

نشانه های پنج گانه

شیعی

عامی

۵۱ رکعت نماز واجب و نافله و نماز شب

۲۰ رکعت نماز تراویح

زیارت اربعین

وهابیت و تحریم هر گونه زیارت

انگشتر در دست راست

بدعت انگشتر در دست چپ

سر بر خاک در سجده

سر بر خاک و غیر خاک

آشکار گفتن بسمله در نمازهای جهريه

عدم وجوب بسمله و لزوم آهسته خواندنش

ص: ۴۴

۱- [۱]. اهل سنت در سجده گزاردن پیشانی را بر خاک و غیرخاک جایز می دانند.

۲- [۲]. از نظر شیعه، بسم الله جزئی از سوره است و باید خوانده شود و خواندن سوره های قرآن بدون بسم الله در نماز سبب بطلان نماز است و ترک آن در نماز جایز نیست. مستحب است حتی در نمازهایی که آهسته خوانده شود، بسم الله در نماز

بلند خوانده شود و این یکی از شعائر شیعه است. از نظر اهل سنت، بسم الله جزء سوره نمی باشد، حنفی ها و حنبلی ها نیز ترک آن را جایز دانسته و خواندن آن را در آغاز حمد و سوره مستحب می دانند؛ از نظر آنها اگرچه نماز جهری باشد مانند نمازهای مغرب و عشاء باید بسم الله آهسته خوانده شود. از نظر مذهب حنفی، حنبلی و مالکی بسم الله در هر سوره، جزء سوره نمی باشد، اما از نظر شافعی بسم الله جزء هر سوره است و ترک آن در نماز جایز نیست.

مطابق این دستور امام عسکری ۷، زیارت اربعین (و نه دیگر زیارت های حسینی) را نشانی برای شیعی بودن برمی شمارد و هم طراز برخی شعائر واجب و مستحب قرار می دهد.

و سرّ توجه به زیارت اربعین از میان زیارت های حسینی می توان به این دلیل هم اشاره کرد که زیارت امام حسین ۷ در مثل عاشورا به علت رخ دادن حادثه تاریخی عاشورا، زیارتی است به نشان ابراز مظلومیت که می تواند از سوی شیعه (و بلکه از سوی تمام فرقه های شیعی) و غیرشیعه صورت بگیرد. مانند حضور فرقه های اسلامی و غیراسلامی در عزاداری عاشورا.

ولی زیارت اربعین چون در خارج از رویداد تاریخی عاشورا صورت می گیرد و ناشی از عمل کردن به دستور امامی معصوم (پایانی در خط حضور) است پس نشان تشیع (دوازده امامی) می باشد. این زیارت مخصوص و خاصه حتی اگر از سوی غیرشیعه صورت بگیرد دیگر زیارتی از روی احساس و عاطفه صرف نیست بلکه در لایه های پنهان خود نوعی از ابراز تمایل به مکتب و مذهب تشیع و ارزش های شیعی است.

بدین جهت جهانی سازی عاشورا ممکن است در برآیند نهایی خود، ترکیبی از احساسات و عواطف عمومی را در جهانیان برانگیزد که در نهایت به تشیع منجر نگردد. مانند حضور قابل توجه هندوها در مراسم عاشورای هند (۱) ولی برعکس راه پیمایی عظیم اربعین هویتی کاملاً شیعی داشته و می تواند ظرفیت دعوت جهانی را به دوگانه تشیع، امام حسین ۷ (هویت و ریشه ها) و امام مهدی [امید و چشم اندازها] را ایجاد کند.

ص: ۴۵

۱- [۱]. خصوصاً با توجه به این که عاشورا در هند تعطیل رسمی است.

چیستی زیارت اربعین

چیستی زیارت اربعین

از تحلیل عدد چهل معلوم گردید که این عدد فرایندی برای به کمال رساندن یک شیء یا عملی است. در تحلیل و معرفی فرایند از عاشورا تا اربعین مشخص گردید که حق و باطل در عظیم ترین مواجهه تاریخی خود به مصاف هم آمده اند. در پایان روز عاشورا به ظاهر جبهه باطل برنده فیزیکی مآوجهه است. در این مواجهه برای جبهه حق تنها عرض امکان ابراز موقتی قدرت نرم خود است. بدین گونه که در فرایند چهل روزه مواجهه نابرابر حق و باطل در می گیرد.

در نهایت در یک فرایند تدریجی، حق که از نهایت استضعاف، محدودیت، محرومیت و تهدیدها به اوج تأثیرگذاری می رسد. فرایند باطل از اوج غرور، تکبر، خود پیروزی، به نهایت حقارت و شکست و عقب نشینی می رسد. تا بدان حد که حاضر است به جبهه حق امتیازهای موقت و بزرگی بدهد تا بتواند خود را از عوارض وارونه شدن تحولات فرهنگی و ارزشی نجات داده و شکست خود را در جبهه جنگ نرم و مواجهه روانی جبران کند. گزارشی از این دو روند و فرایند موازی چنین است:

M۱۹.png^

گاه شمار

عصر عاشورا

ورود به کوفه

اقامت در کوفه

مسیر شام

ورود به شام

اقامت در شام

جبهه باطل

ایجاد محاصره همراه با رعب و وحشت شدید

ایجاد اجتماعی عظیم از مردم شهر به قصد تحقیر کاروان اسارت

تلاش در توجیه چرایی رخ دادن عاشورا و متهم کردن امام حسین

اخراج سریع اهل بیت از کوفه

+

تلاش برای نمایش پیروزی یزید در دیگر مناطق

اعلان جشن و عید رسمی و حضور انبوه جمعیت

تلاش برای تحقیر و محاکمه یک سویه

+

ولی رسوایی و درماندگی و ناچاری برای تکریم اهل بیت و بازگرداندن سریع آنان

ص: ۴۶

جبهه باطل

ایجاد محاصره همراه با رعب و وحشت شدید

ایجاد اجتماعی عظیم از مردم شهر به قصد تحقیر کاروان اسارت

تلاش در توجیه چرایی رخ دادن عاشورا و متهم کردن امام حسین

اخراج سریع اهل بیت از کوفه

+

تلاش برای نمایش پیروزی یزید در دیگر مناطق

اعلان جشن و عید رسمی و حضور انبوه جمعیت

تلاش برای تحقیر و محاکمه یک سویه

+

ولی رسوایی و درماندگی و ناچاری برای تکریم اهل بیت و بازگرداندن سریع آنان

خط زمان

جبهه حق

وحشت از حمله و غارت گری و صبری عظیم

اولین سخنرانی و سرافکننده سازی مردم

دفاع همه جانبه از عاشورا و خنثی سازی تبلیغات ابن زیاد

پیام رسانی مظلومیت اهل بیت

صبری عظیم

افشاگری سیاسی و تحقیر شخصیت خلیفه و آگاه سازی عمومی

با این تحلیل، حرکت از عاشورا به اربعین در برنامه ریزی تبلیغی اهل بیت: یک برنامه هوشمند و هدفمند برای به کمال رساندن پیام های عاشورایی امام حسین ۷ است که توسط حضرت زینب ۳ و سپس امام سجاد ۷ در بستر مظلومیت های مقدس رخ می دهد و در زمانه قدرت یزید و والیانش، رسوایی آنان را چنان آشکار و عیان می سازد که یزید در مرکز شام ناچار به برگزاری عزاداری گشته و برای نجات خلافتش مجبور می شود ضمن برائت جویی از لشکریان کربلا، اهل بیت: را به سرعت به مدینه بازگرداند.

در فهم چیستی اربعین، نکته ای دیگر هم وجود دارد که بر کارکردهای تربیتی فرهنگ عزاداری بر عزاداران در دو ماه محرم و صفر استوار است. چراکه در دو ماه محرم و صفر شاهد دو مرحله و دو سیر برای عزاداری حسینی هستیم که برآمده از فرهنگ سازی اهل بیت: برای جامعه شیعه است. در این فرهنگ سازی، عاشورا در میانه دو خط زمانی قرار می گیرد. از

یک سو خط زمانی ده روزه دهه اول است (۱) که سلوکی سریع همراه با اصحاب الحسین است برای حسینی شدن و آن گاه سلوکی چهل روزه از عاشورا تا اربعین است برای حسینی ماندن. حسینی ماندنی که اگر به حماسه عظیم اربعین کربلا ختم شود پیامدش حسینی سازی فرایند پیام در گستره جهانی و جهانی سازی ارزش های عاشورایی است:

این دو سیر را چنین می توان تبیین نمود:

دهه محرم	دهه گذار از روزمرگی زندگی و الگوگیری از اصحاب الحسین برای حسینی شدن
روز عاشورا	حضور نمادین در جبهه روزآمد حسینی: کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا
چله اربعینیه	تلاش برای حسینی ماندن و رشد حسینی زیستی و حسینی یاوری متناسب زمانه خود با نگاه به کاروان اسارت
اربعین	اجتماعی عظیم حسینی باوران هر دوران، برای جهانی سازی پیام عاشورا با چشم انداز رسیدن به عاشورای ظهور (و آرزوی قرار گرفتن در زمرة اصحاب المهدی)

دهه محرم

دهه گذار از روزمرگی زندگی و الگوگیری از اصحاب الحسین برای حسینی شدن

روز عاشورا

حضور نمادین در جبهه روزآمد حسینی: کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا

چله اربعینیه

تلاش برای حسینی ماندن و رشد حسینی زیستی و حسینی یاوری متناسب زمانه خود با نگاه به کاروان اسارت

اربعین

اجتماعی عظیم حسینی باوران هر دوران، برای جهانی سازی پیام عاشورا با چشم انداز رسیدن به عاشورای ظهور (و آرزوی قرار گرفتن در زمرة اصحاب المهدی)

بدین جهت شیعه در دو ماه محرم و صفر به میزان توجه و التفات و حضورش در شعائر حسینی، پیوسته در سیر و سلوک است. سلوکی که نقطه شروعش از خودیابی عاشورایی و انقلاب فردی و اجتماعی شیعیان عاشورا است و در نهایت به انقلاب و حماسه عظیم اجتماعی منطقه ای با شعاع اثرگذاری فرهنگی جهانی می رسد.

۱- [۱]. فرهنگ سازی عمدتاً از سوی امام رضا ۷ صورت می گیرد.

چگونگی زیارت اربعین

چگونگی زیارت اربعین

پس از فهم چستی زیارت اربعین و چرایی طراحی آن، نوبت به پرسش از چگونگی می رسد. بدین معنی که اگر روز اربعین، روز زیارت امام حسین ۷ است، این زیارت چگونه صورت بگیرد شایسته است؟

در مقام پاسخ باید دانست که زیارت اربعین در فرهنگ سازی اهل بیت: و یارانشان سه مرحله تاریخی را طی کرده است:

پیامها	پیام رفتاری	پیام متنی	پیام فرهنگی/اجتماعی
خط زمان			
شخصیت	جابر بن عبدالله	امام صادق <small>علیه السلام</small>	امام عسکری <small>علیه السلام</small>
رفتارسازی	زیارت پیاده و آشفته حال	زیارت خواندنی	زیارت جمعی و نمادین

پیامها

پیام رفتاری

پیام متنی

پیام فرهنگی/اجتماعی

خط زمان

شخصیت

جابر بن عبدالله

امام صادق علیه السلام

امام عسکری

رفتارسازی

زیارت پیاده و آشفته حال

زیارت خواندنی

زیارت جمعی و نمادین

بنابراین اربعین در بستر یک دوران زمانی ۲۰۰ ساله، از زیارت جابر در سال ۶۱ هجری، تا امامت ۶ ساله امام عسکریعلیه السلام تا سال ۲۶۰ هجری قمری؛ تبدیل به یک سلوک جامع «زمان، مکان، رفتار، گفتار» می‌گردد، و با جمع این عناصر، تبدیل به اسطوره و نماد و سمبل می‌گردد. یعنی اربعین، عملی چونان منشور می‌گردد که از هر سو به آن بنگری دارای ارزش و تقدس و پیام و معانی مقدس و متعالی است.

یکی از ارکان زیارت اربعین مراسم پیاده روی آن است. پیاده روی در اربعین مهم‌ترین استنادش، عمل رفتاری جابر است. (۱) ولی در این رابطه می‌توان به روایات مطلق استحباب پیاده روی در زیارت کربلا تمسک کرد.

ص: ۴۹

۱- [۱]. اگر چه در فرهنگ دینی پیاده روی در اعمال عبادی یک ارزش است؛ استحباب پیاده روی به سوی مساجد؛ استحباب پیاده روی در تشییع جنازه؛ استحباب پیاده روی امام هنگام رفتن به مصلا در نماز عید؛ استحباب پیاده روی برای حج و عمره (و فراوانی سفرهای حج امامان معصوم که با پای پیاده صورت گرفته است)؛ استحباب پیاده رفتن به رمی جمرات؛ استحباب پیاده رفتن به زیارت مؤمن.

وجود روایات فراوان عام و مطلق در سفارش به زیارت امام حسین علیه السلام به صورت پیاده و تأکید اهل بیت: بر آن، آشکار می‌سازد که اگر قرار باشد زیارتی به عنوان شعار و نماد و علامت شیعه باشد، شایسته است که به صورت پیاده و به گونه‌ای باشد که جلب توجه دیگران را (در مقام ابراز نشانه و علامت) بنماید.

در این مرحله شایسته است گزارشی اجمالی از روایات زیارت حسینی به صورت پیاده و آداب و برکات آن ارائه گردد.

در زمینه زیارت شناسی از منظر احادیث معصومین ارزنده ترین اثر، کتاب شریف _کامل الزیارات_ است (۱) که بخش اعظمی از آن درباره اسرار و آداب و

ص: ۵۰

۱- [۱]. کاملُ الزیارات کتابی با موضوع زیارت، تالیف ابن قولویه قمی متوفای ۳۶۷ق، محدث و عالم نامدار شیعه. این کتاب از فضیلت و چگونگی زیارت پیامبر اکرم ۹، اهل بیت و امامزادگان و مؤمنان سخن می‌گوید و مجموعه روایاتی را از اهل بیت علیه السلام در این باره نقل می‌کند. کامل الزیارات از مهم ترین و معتبرترین منابع روایی و دعایی شیعه است که علما و فقهای شیعه پیوسته به آن مراجعه کرده اند. این کتاب شامل ۸۴۳ حدیث در ۱۰۸ باب می‌باشد. فهرست این کتاب به شرح زیر است: ثواب زیارت پیامبر اسلام؛ آداب و ثواب زیارت علی بن ابی طالب؛ آداب و ثواب زیارت حسن بن علی؛ ثواب گریه و اقامه عزاء بر حسین بن علی و چگونگی نماز و زیارت در حرم وی (بخش عظیم کتاب مربوط به این است)؛ شیوه زیارت حرم موسی بن جعفر و محمد بن علی (جواد)؛ شیوه زیارت سایر اهل بیت؛ زیارت مؤمنین؛ زیارت امامزادگان؛ در این میان بخش اعظم این کتاب درباره فضائل زیارت امام حسین است که فهرست باب‌های این مرحله چنین است: باب چهل دعاء رسول الله و علی و فاطمه و الأئمه لزوار قبر الحسین؛ باب ۴۱ دعاء الملائکه لزوار قبر الحسین بن علی علیه السلام؛ باب ۴۲ فضل صلاه الملائکه لزوار قبر الحسین بن علی علیه السلام؛ باب ۴۳ آن زیاره الحسین علیه السلام فرض و عهد لازم له و لجمیع الأئمه علی کل مؤمن و مؤمنه؛ باب ۴۴ ثواب من زار الحسین علیه السلام بنفسه أو جهز إلیه غیره؛ باب ۴۵ ثواب من زار الحسین بن علی علیه السلام علی خوف؛ باب ۴۶ ثواب ما للرجل فی نفقته إلی زیاره الحسین علیه السلام؛ باب ۴۷ ثواب ما یکره اتخاذه لزیاره الحسین بن علی؛ باب ۴۸ کیف یجب أن یکون زائر الحسین بن علی علیه السلام؛ باب ۴۹ ثواب من زار الحسین ع راکبا أو ماشیا و مناجاه الله لزیارته؛ باب ۵۰ کرامه الله تعالی لزوار الحسین بن علی علیه السلام؛ باب ۵۱ أن آیام زائری الحسین علیه السلام لا تعد من أعمارهم؛ باب ۵۲ أن زائری الحسین علیه السلام یکونون فی جوار رسول الله و علی و فاطمه؛ باب ۵۳ أن زائری الحسین ع یدخلون الجنة قبل الناس؛ باب ۵۴ ثواب من زار الحسین بن علی علیه السلام عارفا بحقه؛ باب ۵۵ من زار الحسین علیه السلام حبا لرسول الله و أمير المؤمنین و فاطمه؛ باب ۵۶ ثواب من زار الحسین بن علی علیه السلام شوقا إلیه؛ باب ۵۷ ثواب من زار الحسین علیه السلام احتسابا؛ باب ۵۸ أن زیاره الحسین علیه السلام أفضل ما یکون من الأعمال؛ باب ۵۹ من زار الحسین علیه السلام کان کمن زار الله فی (R) عرشه؛ کامل الزیارات، ابن قولویه، ص: ۸؛ باب ۶۰ أن زیاره الحسین و الأئمه تعدل زیاره قبر رسول الله؛ باب ۶۱ أن زیاره الحسین علیه السلام ترید فی العمر و الرزق و ترکها ینقصهما؛ باب ۶۲ أن زیاره الحسین علیه السلام تحط الذنوب؛ باب ۶۳ أن زیاره الحسین ع تعدل عمره؛ باب ۶۴ أن زیاره الحسین علیه السلام تعدل حجه؛ باب ۶۵ أن زیاره الحسین علیه السلام تعدل حجه و عمره؛ باب ۶۶ أن زیاره الحسین علیه السلام تعدل حججا؛ باب

٦٤ عليه السلام أن زياره الحسين عليه السلام تعدل عتق الرقاب؛ باب ٦٨ أن زوار الحسين عليه السلام مشفعون؛ باب ٦٩ أن زياره الحسين عليه السلام ينفس بها الكرب و يقضى بها الحوائج؛ باب عليه السلام ٠ أن زائر الحسين عليه السلام العارفين بحقه تشيعهم الملائكة و تستقبلهم و تودعهم و تعودهم إذا مرضوا و تشهدهم إذا ماتوا.

آثار زیارت امام حسینعلیه السلام است. فهرستی از توصیه های اهل بیت به زیارت کربلا و تأکید بر پیاده بودن آن و برکاتش به صورت فهرست وار چنین است:

آداب زیارت	پیاده یا سواره به زیارت رفتن
شخص وقتی به زیارت قبر حضرت حسین <small>علیه السلام</small> می رود غسل کرده و هنگام وداع غسل نکند بلکه دستش را بر صورتش بکشد +	کسی که سواره یا پیاده به زیارت حضرت امام حسین <small>علیه السلام</small> برود کمترین پاداشی که برای او است اینکه: خداوند متعال خورد و اهلش را حفظ کرده تا به خورشانش بازگردد و وقتی روز قیامت شد خداوند متعال حافظ او خواهد بود.
زائر قبر مطهر ابتدا غسل کن و کفش هایت را آویزان نما و پای برهنه راه برو و مانند بنده ذلیل راه برو و وقتی به درب حائر رسیدی چهار مرتبه تکبیر بگو سپس اندکی حرکت کن باز چهار بار تکبیر گفته بعد به طرف بالای سر حضرت برو و در آنجا بایست و سپس چهار مرتبه تکبیر بگو و نزد قبر نماز بخوان و از خداوند متعال حاجت خود را بخواه	+ کسی که پیاده زیارت کند خداوند بهر قدمی که برمی دارد یک حسنه برایش نوشته و یک گناه از او محو می فرماید و یک درجه مرتبه اش را بالا می برد و وقتی به زیارت رفت حق تعالی دو فرشته را موکل او می فرماید که آنچه خیر از دهان او خارج می شود را نوشته و آنچه شر و بد هست را نویسند و وقتی برگشت با او وداع کرده و به وی می گویند: ای ولی خدا گناهات آمرزیده شد و تو از افراد حزب خدا و حزب رسول او و حزب اهل بیت رسولش هستی و خداوند هرگز چشمانت را به آتش جهنم بینا نمی کند و آتش نیز تو را ابداً نخواهد دید و تو را طعمه خود نخواهد نمود.

پیاده یا سواره به زیارت رفتن

آداب زیارت

کسی که سواره یا پیاده به زیارت حضرت امام حسینعلیه السلام برود کمترین پاداشی که برای او است اینکه: خداوند متعال خود و اهلش را حفظ کرده تا به خورشانش بازگردد و وقتی روز قیامت شد خداوند متعال حافظ او خواهد بود.

+

کسی که پیاده زیارت کند خداوند بهر قدمی که برمی دارد یک حسنه برایش نوشته و یک گناه از او محو می فرماید و یک درجه مرتبه اش را بالا می برد و وقتی به زیارت رفت حق تعالی دو فرشته را موکل او می فرماید که آنچه خیر از دهان او خارج می شود را نوشته و آنچه شر و بد هست را نویسند و وقتی برگشت با او وداع کرده و به وی می گویند:

ای ولی خدا گناهات آمرزیده شد و تو از افراد حزب خدا و حزب رسول او و حزب اهل بیت رسولش هستی و خداوند هرگز چشمانت را به آتش جهنم بینا نمی کند و آتش نیز تو را ابداً نخواهد دید و تو را طعمه خود نخواهد نمود.

شخص وقتی به زیارت قبر حضرت حسینعلیه السلام می رود غسل کرده و هنگام وداع غسل نکند بلکه دستش را بر صورتش بکشد

زائر قبر مطهر ابتدا غسل کن و کفش هایت را آویزان نما و پای برهنه راه برو و مانند بنده ذلیل راه برو و وقتی به درب حائر رسیدی چهار مرتبه تکبیر بگو سپس اندکی حرکت کن باز چهار بار تکبیر گفته بعد به طرف بالای سر حضرت برو و در آنجا بایست و سپس چهار مرتبه تکبیر بگو و نزد قبر نماز بخوان و از خداوند متعال حاجت خود را بخواه

ص: ۵۱

از دیگر آداب زیارت مسئله گریه و حالت حزن و اندوه است. در روایات متعددی بر فراگیر بودن پدیده گریستن بر سیدالشهدا علیه السلام تصریح شده است که عبارتند از:

گریه های تاریخی پیامبران و پیامبر اسلام ۹ و اهل بیتش بر مظلومیت سیدالشهدا علیه السلام، پیش از شهادتش؛

گریه ملائک تا قیامت (۱) یا تا ظهور؛ (۲)

گریه حضرت حجت [تا ظهور؛ (۳)

گریه امام سجاده علیه السلام تا ۲۰ سال؛

گریه بخشی از ملائک تا زمان قتل ابن زیاد؛

گریه خونین طبیعت تا چهل روز.

بدین جهت در زیارت امام حسین علیه السلام تأکید شده که زائر از حالت های شاد و یا سیری شکم و آرامش و آسایش فاصله بگیرد، بلکه سفر پیاده کربلا را همانند سفر پیاده حج و با همان آداب و اعمال به جا آورد. (۴)

ص: ۵۲

۱- [۱]. امام صادق علیه السلام فرمودند: چهار هزار فرشته به زمین فرود آمد تا با دشمنان حسین علیه السلام به قتال بپردازند. اما امام علیه السلام به ایشان اذن ندادند. پس بار دیگر به زمین فرود آمدند اما دیگر فرصت از دست رفته بود و حسین علیه السلام شهید شده بود. پس از آن فرشتگان بر سر مزار آن حضرت با حالتی ژولیده و گرفته باقی ماندند و تا روز قیامت بر حضرتش می گریند. رئیس ایشان هم فرشته ای است بنام منصور (کامل الزیارات، ص ۲۶۵).

۲- [۲]. در حدیثی دیگر حضرت فرمودند: از روزی که حسین علیه السلام شهید شد تا زمانی که خدا بخواهد قائم ما حضرت مهدی علیه السلام را ظاهر کند خدا هفتاد هزار فرشته را مبعوث فرمود تا با حالتی ژولیده و گرفته هر روز بر حضرتش صلوات فرستاده و طلب رحمت کنند. (کامل الزیارات، ص ۲۶ علیه السلام)

۳- [۳]. زیارت ناحیه مقدسه: لَأَنْدُبَنَّكَ صَبَاحًا وَمَسَاءً وَلَأَبْكِينَ عَلَيْكَ بَدَلَ الدُّمُوعِ دَمًا. هر صبح و شام بر تو گریه و شیون می کنم و در مصیبت تو به جای اشک، خون می گریم.

۴- [۴]. مُحَمَّدٌ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قُلْتُ لَهُ إِذَا خَرَجْنَا إِلَى أَبِيكَ أَوْ فَكُنَّا [أَفَلَسْنَا] فِي حَجِّ قَالَ بَلَى قُلْتُ فَيَلْزِمُنَا مَا يَلْزِمُ الْحَاجَّ قَالَ مِنْ مَيَّا دَا قُلْتُ مِنَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي يَلْزِمُ الْحَاجَّ قَالَ يَلْزِمُكَ حُسْنُ الصَّحَابَةِ لِمَنْ يَصِيحُ بِحُجَّتِكَ وَيَلْزِمُكَ قَلَّةُ الْكَلَامِ إِلَّا بِخَيْرٍ وَيَلْزِمُكَ كَثْرَةُ ذِكْرِ اللَّهِ وَيَلْزِمُكَ نَظَافَةُ الثِّيَابِ وَيَلْزِمُكَ الْغُسْلُ قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَ الْحَائِزَ وَيَلْزِمُكَ الْخُشُوعُ وَكَثْرَةُ الصَّلَاةِ وَالصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَيَلْزِمُكَ التَّوْقِيرُ لِأَخِيهِ مَا لَيْسَ لَكَ وَيَلْزِمُكَ أَنْ تَغُضَّ بَصِيرَتَكَ وَيَلْزِمُكَ أَنْ تَعُودَ إِلَى أَهْلِ الْحَاجَةِ مِنْ إِخْوَانِكَ إِذَا رَأَيْتَ مُنْقَطِعًا وَالْمُوَاسِيَةَ وَيَلْزِمُكَ التَّقِيَّةَ الَّتِي قَوْمُ دِينِكَ بِهَا وَالْوَرَعَ عَمَّا نُهِيتَ عَنْهُ وَالْحُصُومَةَ وَكَثْرَةَ الْإِيمَانِ وَالْجِدَالَ الَّذِي فِيهِ الْإِيمَانُ فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ تَمَّ حُجُّكَ وَعُمُرَتُكَ وَاسْتَوْجَبْتَ مِنَ الَّذِي طَلَبْتَ مَا عِنْدَهُ بِنَفْقَتِكَ وَاعْتَرَابِكَ عَنْ

أَهْلِكَ وَرَغْبَتِكَ فِيمَا رَغِبْتَ أَنْ تَنْصَرِفَ بِالْمَغْفِرَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالرِّضْوَانِ (كامل الزيارات، ابن قولويه، ص: ١٣١)

با این برنامه ریزی، روشن می گردد که در نگاه اهل بیت سفر برای زیارت امام حسینعلیه السلام، سفری است که بادل کندن از تعلقات زندگی، شغل و خانواده شروع می شود و در طی سفر زائر با تواضع و خشوع همراه با حزن (و گاه همراه با خوف و ترس) راهی کربلا می گردد. در این رفتن عجله ای نیست؛ چراکه در پیاده روی برای زیارت، خود پیاده روی موضوعیت داشته و دارای برکات و آثار فراوان است. به گونه ای که برای هر قدمش، ارزش و ثواب تعریف می گردد. فهرستی از آثار نورانی زیارت و زیارت پیاده در روایات اهل بیت، چنین است:

آثار اخروی زیارت سیدالشهدا	برکات دنیوی زیارت سیدالشهدا
افضل اعمال است	مشایعت هزاران فرشته برای زائر امام حسین <small>علیه السلام</small>
فرشتگان تا وطن و مأوايش مشایعتش کرده و اگر مریض و بیمار شود عیادتش کنند و اگر بمیرد جنازه اش را تشییع نمایند.	غم و اندوه را برطرف کرده و به واسطه اش حوائج برآورده می شود کسی که غصه دار و اندوهگین و گناهکار و غمگین و تشنه و صاحب عیب و آفتی به زیارت آن حضرت بیاید و سپس نزد آن حضرت دعا کند و به واسطه آن جناب به خداوند تقرب جوید بر خداست که حزن و اندوهش را برطرف کرده و خواسته اش را
خداوند متعال او را از رستگاران می نویسد و وقتی بر ابی عبدالله الحسین <small>علیه السلام</small> سلام دهد او را از فائزین قلمداد می کند و وقتی از نمازش فارغ شود فرشته ای نزد او آمده و به او می گوید: رسول خدا <small>صلی الله علیه و آله</small> به تو سلام می رساند و می فرماید:	

آثار اخروی زیارت سیدالشهدا

برکات دنیوی زیارت سیدالشهدا

افضل اعمال است

فرشتگان تا وطن و مأوايش مشایعتش کرده و اگر مریض و بیمار شود عیادتش کنند و اگر بمیرد جنازه اش را تشییع نمایند.

خداوند متعال او را از رستگاران می نویسد و وقتی بر ابی عبدالله الحسینعلیه السلام سلام دهد او را از فائزین قلمداد می کند و وقتی از نمازش فارغ شود فرشته ای نزد او آمده و به او می گوید: رسول خدا ۹۱ به تو سلام می رساند و می فرماید:

گناهات تمام آمرزیده شد پس عمل را از ابتدا شروع کن.

خداوند گناهان گذشته و آینده اش را می آمرزد.

کسی که در آب فرات غسل کند و قبر حسینعلیه السلام را زیارت نماید مانند روزی است که مادر او را خالی از گناهان زائیده اگرچه مرتکب گناهان کبیره هم شده.

کسی که به زیارت حسین بن علیعلیه السلام برود و وضو گرفته و در فرات غسل نماید قدمی از زمین برنداشته و روی آن قدمی نمی گذارد مگر آنکه حق تعالی ثواب یک حج و یک عمره برایش منظور می فرماید.

برای هر قدمی که برمی دارد و هر دستی که بالا می رود و اسبش را حرکت داده و می راند هزار حسنه ثبت شده و هزار گناه محو گشته و هزار درجه مرتبه اش بالا می رود.

مانند کسی است که سه حج با رسول خدا ۹۱ انجام داده باشد.

بهر قدمی که برداشته ثواب یک حج به او داده و هر گاه گام و قدمش را از روی زمین بلند می کند ثواب یک عمره دارد.

حق تعالی او را از آتش جهنم آزاد نموده و روز فزع اکبر او را در امان قرار می دهد و حاجتی از حوائج دنیا و آخرت را از خداوند نخواستہ مگر آنکه باری تعالی به وی اعطاء می فرماید.

زیارت حضرت امام حسینعلیه السلام معادل یک حج و یک عمره می باشند

کسی که از روی شوق و ذوق به زیارت آن حضرت رود خداوند متعال هزار حج و هزار عمره قبول شده برایش می نویسد و اجر و ثواب هزار شهید از شهدای بدر و اجر هزار روزه دار و ثواب هزار صدقه قبول شده و ثواب آزاد نمودن هزار بنده که در راه خدا آزاد شده باشند برایش منظور می شود

کسی که دوست دارد بر سفره های نور بنشیند در روز قیامت، پس باید از زوار حضرت حسین بن علیعلیه السلام باشد.

کسی که به خاطر شوق به آن حضرت و محبت به رسول خدا ۹۱ و فاطمه ۳ و حب به امیرالمؤمنینعلیه السلام حضرتش را زیارت کند خداوند او را بر سر سفره های بهشتی نشانده که با آن سروران هم غذا باشد درحالی که مردم در حساب می باشند. زائرین امام حسینعلیه السلام قبل از همه مردم وارد بهشت می شوند.

در روز قیامت برای زوار حسین بن علیعلیه السلام بر سایر مردم فضیلت و برتری هست

و اگر در اثناء سال فوت کرد فرشتگان رحمت الهی بر سرش حاضر شده.... و برایش استغفار و طلب آمرزش کرده و تا قبرش مشایعتش نموده و به مقدار طول شعاع چشم در قبرش وسعت و گشایش ایجاد کرده و از فشار قبر درامانش قرار داده و از خوف و ترس دو فرشته منکر و نکیر بر حذرش می دارند و برایش دربی به بهشت می گشایند و کتابش را به دست راستش می دهند و در روز قیامت نوری به وی اعطاء می شود

مقام شفاعت صد نفر در روز قیامت به زائر امام حسینعلیه السلام داده می شود.

زائر امام حسینعلیه السلام همسایه رسول خدا ۹۱ و حضرت علی و فاطمه ۸ می باشند.

کسی که حضرت امام حسینعلیه السلام را زیارت کند مثل کسی است که در عرش خدا را زیارت کرده و او را در اعلیٰ علین قرار می دهند.

مشایعت هزاران فرشته برای زائر امام حسینعلیه السلام

غم و اندوه را برطرف کرده و به واسطه اش حوائج برآورده می شود

کسی که غصه دار و اندوهگین و گناه کار و غمگین و تشنه و صاحب عیب و آفتی به زیارت آن حضرت بیاید و سپس نزد آن حضرت دعا کند و به واسطه آن جناب به خداوند تقرب جوید بر خداست که حزن و اندوهش را برطرف کرده و خواسته اش را اعطاء نموده و گناهانش را آمرزیده و عمرش را طولانی نموده و روزی و رزقش را فراخ نماید

فرشتگان به مشایعت و استقبالشان رفته و هنگام مرض عیادتشان نموده و در هنگام مرگ بر بالین آن ها حاضر شده و برای ایشان تا روز قیامت طلب مغفرت می کنند.

خداوند منان هر صبح و شام از طعام بهشت بر زوار امام حسینعلیه السلام نازل می فرماید و خدمتکاران ایشان فرشتگان اند.

حسینعلیه السلام را زیارت کنید اگر چه

در هر سال باشد، زیرا هر کس به زیارتش رود درحالی که به حق آن حضرت عارف بوده و منکر آن نباشد غیر از بهشت هیچ عوض دیگری ندارد و روزی و رزقش وسعت پیدا می کند و در همین عالم خداوند متعال درازای زیارتی که کرده به او در دنیا فرح و سرور فراوانی می دهند...

امر کنید شیعیان ما را به زیارت قبر حضرت حسن بن علی ۸ چه آنکه زیارت آن حضرت رزق و روزی را زیاد و عمر را طولانی کرده و اموری که بدی و شر را جلب می کنند دفع می نماید.

پیوسته در طول ایام سال از هر آفتی که کمترین آن شیطان باشد محفوظ مانده و خداوند متعال فرشته کریمی را بر او موکل کرده که وی را از جلو و پشت سر و راست و چپ و بالا و زیر قدم نگهدارش باشد

این کسی است که از روی شوق و ذوق حضرت امام حسینعلیه السلام را زیارت کرده و پس از این ندا احدی در قیامت باقی نمی ماند مگر آنکه تمنا و آرزو می کند که کاش از زوار حضرت ابا عبدالله الحسینعلیه السلام می بود.

زیارت حضرت امام حسینعلیه السلام عمر را طولانی و روزی را فراخ نموده و ترک آن عمر را کوتاه و روزی را تنگ می کند.

کسی که از خانه اش خارج شده و قصدش زیارت قبر مطهر حضرت ابا عبدالله الحسین بن علیعلیه السلام باشد خداوند متعال فرشته ای را بر او می گمارد...

از حزب الله و حزب پیامبر و اهل بیتش شمرده می شود

برکات دنیوی زیارت سیدالشهدا	آثار اخروی زیارت سیدالشهدا
اعطاء نموده و گناهانش را آمرزیده و عسرس را طلولائی نسوده و روزی و رزقش را فراخ نماید	گناهانت تمام آمرزیده شد پس عمل را از ابتدا شروع کن.
فرشتگان به مشایعت و استقبالتان رفته و هنگام مرض عیادتشان نموده و در هنگام مرگ بر نیالین آن‌ها حاضر شده و برای ایشان نما روز قیامت طلب مغفرت می‌کنند.	خداوند گناهان گذشته و آینده‌اش را می‌آمرزد.
خداوند مَنان هر صبح و شام از طعمام بهشت بسر زوار امسام حسین <small>علیه السلام</small> نساژل می‌فرماید و خدمتکاران ایشان فرشتگان‌اند.	کسی که در آب فرات غسل کند و قبر حسین <small>علیه السلام</small> را زیارت نماید مانند روزی است که مادر او را خالی از گناهان زائیده اگرچه مرتکب گناهان کبیره هم شده.
حسین <small>علیه السلام</small> را زیارت کنید اگر چه در هر سال باشد، زیرا هر کس به زیارتش رود درحالی‌که بهحق آن حضرت عارف بوده و منکر آن نباشد غیر از بهشت هیچ عوض دیگری ندارد و روزی و رزقش وسعت پیدا می‌کند و در همین عالم خداوند متعال درازی زیارتی که کرده به او در دنیا فرح و سرور فراوانی می‌دهند.	کسی که به زیارت حسین بن علی <small>علیه السلام</small> برود و وضو گرفته و در فرات غسل نماید قدمی از زمین برنداشته و روی آن قدمی نمی‌گذارد مگر آنکه حق تعالی ثواب یک حج و یک عمره برایش منظور می‌فرماید.
امر کنید شیعیان ما را به زیارت قبر حضرت حسن بن علی <small>علیه السلام</small> چه آنکه زیارت آن حضرت رزق و روزی را زیاد و عمر را طولانی کرده و اموری که بدی و شر را جلب می‌کنند دفع می‌نماید.	برای هر قدمی که برمی‌داند و هر دستی که بالای می‌رود و اسبش را حرکت داده و می‌راند هزار حسنه ثبت شده و هزار گناه محو گشته و هزار درجه مرتبه‌اش بالا می‌رود.
	مانند کسی است که سه حج با رسول خدا <small>صلی الله علیه و آله</small> انجام داده باشد.
	بهر قدمی که برداشته ثواب یک حج به او داده و هر گاه گام و قدمش را از روی زمین بلند می‌کند ثواب یک عمره دارد.

افضل اعمال است

فرشتگان تا وطن و مأوایش مشایعتش کرده و اگر مریض و بیمار شود عیادتش کنند و اگر بمیرد جنازه اش را تشییع نمایند.

خداوند متعال او را از رستگاران می نویسد و وقتی بر ابی عبدالله الحسین علیه السلام سلام دهد او را از فائزین قلمداد می کند و وقتی از نمازش فارغ شود فرشته ای نزد او آمده و به او می گوید: رسول خدا ۹۱ به تو سلام می رساند و می فرماید:

گناهانت تمام آمرزیده شد پس عمل را از ابتدا شروع کن.

خداوند گناهان گذشته و آینده اش را می آمرزد.

کسی که در آب فرات غسل کند و قبر حسین علیه السلام را زیارت نماید مانند روزی است که مادر او را خالی از گناهان زائیده اگرچه مرتکب گناهان کبیره هم شده.

کسی که به زیارت حسین بن علی علیه السلام برود و وضو گرفته و در فرات غسل نماید قدمی از زمین برنداشته و روی آن قدمی نمی گذارد مگر آنکه حق تعالی ثواب یک حج و یک عمره برایش منظور می فرماید.

برای هر قدمی که برمی دارد و هر دستی که بالا می رود و اسبش را حرکت داده و می راند هزار حسنه ثبت شده و هزار گناه محو گشته و هزار درجه مرتبه اش بالا می رود.

مانند کسی است که سه حج با رسول خدا ۹۱ انجام داده باشد.

بهر قدمی که برداشته ثواب یک حج به او داده و هر گاه گام و قدمش را از روی زمین بلند می کند ثواب یک عمره دارد.

حق تعالی او را از آتش جهنم آزاد نموده و روز فزع اکبر او را در امان قرار می دهد و حاجتی از حوائج دنیا و آخرت را از خداوند نخواسته مگر آنکه باری تعالی به وی اعطاء می فرماید.

زیارت حضرت امام حسینعلیه السلام معادل یک حج و یک عمره می باشند

کسی که از روی شوق و ذوق به زیارت آن حضرت رود خداوند متعال هزار حج و هزار عمره قبول شده برایش می نویسد و اجر و ثواب هزار شهید از شهدای بدر و اجر هزار روزه دار و ثواب هزار صدقه قبول شده و ثواب آزاد نمودن هزار بنده که در راه خدا آزاد شده باشند برایش منظور می شود

کسی که دوست دارد بر سفره های نور بنشیند در روز قیامت، پس باید از زوار حضرت حسین بن علیعلیه السلام باشد.

کسی که به خاطر شوق به آن حضرت و محبت به رسول خدا ۹ و فاطمه ۳ و حب به امیرالمؤمنینعلیه السلام حضرتش را زیارت کند خداوند او را بر سر سفره های بهشتی نشانده که با آن سروان هم غذا باشد درحالی که مردم در حساب می باشند.

زائرین امام حسینعلیه السلام قبل از همه مردم وارد بهشت می شوند.

در روز قیامت برای زوار حسین بن علیعلیه السلام بر سایر مردم فضیلت و برتری هست

و اگر در اثناء سال فوت کرد فرشتگان رحمت الهی بر سرش حاضر شده.... و برایش استغفار و طلب آمرزش کرده و تا قبرش مشایعتش نموده و به مقدار طول شعاع چشم در قبرش وسعت و گشایش ایجاد کرده و از فشار قبر درامانش قرار داده و از خوف و ترس دو فرشته منکر و نکیر بر حذرش می دارند و برایش دربی به بهشت می گشایند و کتابش را به دست راستش می دهند و در روز قیامت نوری به وی اعطاء می شود

مقام شفاعت صد نفر در روز قیامت به زائر امام حسینعلیه السلام داده می شود.

زائر امام حسینعلیه السلام همسایه رسول خدا ۹ و حضرت علی و فاطمه ۸ می باشند.

کسی که حضرت امام حسینعلیه السلام را زیارت کند مثل کسی است که در عرش خدا را زیارت کرده و او را در اعلی علین قرار می دهند.

مشایعت هزاران فرشته برای زائر امام حسینعلیه السلام

غم و اندوه را برطرف کرده و به واسطه اش حوائج برآورده می شود

کسی که غصه دار و اندوهگین و گناه کار و غمگین و تشنه و صاحب عیب و آفتی به زیارت آن حضرت بیاید و سپس نزد

آن حضرت دعا کند و به واسطه آن جناب به خداوند تقرب جوید بر خداست که حزن و اندوهش را برطرف کرده و خواسته اش را اعطاء نموده و گناهانش را آمرزیده و عمرش را طولانی نموده و روزی و رزقش را فراخ نماید

فرشتگان به مشایعت و استقبالشان رفته و هنگام مرض عیادتشان نموده و در هنگام مرگ بر بالین آن ها حاضر شده و برای ایشان تا روز قیامت طلب مغفرت می کنند.

خداوند منان هر صبح و شام از طعام بهشت بر زوار امام حسینعلیه السلام نازل می فرماید و خدمتکاران ایشان فرشتگان اند.

حسینعلیه السلام را زیارت کنید اگر چه

در هر سال باشد، زیرا هر کس به زیارتش رود درحالی که به حق آن حضرت عارف بوده و منکر آن نباشد غیر از بهشت هیچ عوض دیگری ندارد و روزی و رزقش وسعت پیدا می کند و در همین عالم خداوند متعال درازای زیارتی که کرده به او در دنیا فرح و سرور فراوانی می دهند...

امر کنید شیعیان ما را به زیارت قبر حضرت حسن بن علی ۸ چه آنکه زیارت آن حضرت رزق و روزی را زیاد و عمر را طولانی کرده و اموری که بدی و شر را جلب می کنند دفع می نماید.

پیوسته در طول ایام سال از هر آفتی که کمترین آن شیطان باشد محفوظ مانده و خداوند متعال فرشته کریمی را بر او موکل کرده که وی را از جلو و پشت سر و راست و چپ و بالا و زیر قدم نگهدارش باشد

این کسی است که از روی شوق و ذوق حضرت امام حسینعلیه السلام را زیارت کرده و پس از این ندا احدی در قیامت باقی نمی ماند مگر آنکه تمنا و آرزو می کند که کاش از زوار حضرت ابا عبدالله الحسینعلیه السلام می بود.

زیارت حضرت امام حسینعلیه السلام عمر را طولانی و روزی را فراخ نموده و ترک آن عمر را کوتاه و روزی را تنگ می کند.

کسی که از خانه اش خارج شده و قصدش زیارت قبر مطهر حضرت ابا عبدالله الحسین بن علیعلیه السلام باشد خداوند متعال فرشته ای را بر او می گمارد...

از حزب الله و حزب پیامبر و اهل بیتش شمرده می شود

برکات دنیوی زیارت سیدالشهدا	آثار اخروی زیارت سیدالشهدا
پیوسته در طول ایام سال از هر آفتی که کمترین آن شیطان باشد محفوظ مانده و خداوند متعال فرشته کربسی را بر او موکّل کرده که وی را از جلو و پشت سر و راست و چپ و بالا و زیر قدم نگاهدارش باشد	حق تعالی او را از آتش جهنم آزاد نموده و روز قیامت او را در امان قرار می‌دهد و حاجتی از حوائج دنیا و آخرت را از خداوند نخواسته مگر آنکه باری تعالی به وی اعطاء می‌فرماید.
این کسی است که از روی شوق و ذوق حضرت امام حسین <small>علیه السلام</small> را زیارت کرده و پس از این ندا احدی در قیامت باقی نمی‌ماند مگر آنکه تمنا و آرزو می‌کند که کاش از زوآل حضرت ابا عبدالله الحسین <small>علیه السلام</small> می‌بود.	زیارت حضرت امام حسین <small>علیه السلام</small> معادل یک حج و یک عمره می‌باشد
زیارت حضرت امام حسین <small>علیه السلام</small> عصر را طولانی و روزی را فیراح نموده و ترک آن عصر را کوتاه و روزی را تنگ می‌کند.	کسی که از روی شوق و ذوق به زیارت آن حضرت رود خداوند متعال هزار حج و هزار عمره قبول شده برایش می‌نویسد و اجر و ثواب هزار شهید از شهدای بدر و اجر هزار روزه‌دار و ثواب هزار صدقه قبول شده و ثواب آزاد نمودن هزار بنده که در راه خدا آزاد شده باشند برایش منظور می‌شود
کسی که از خانه‌اش خارج شده و قصدش زیارت قبر مطهر حضرت ابا عبدالله الحسین بن علی <small>علیه السلام</small> باشد خداوند متعال فرشته‌ای را بر او می‌گمارد...	کسی که دوست دارد بر سفره‌های نور بنشیند در روز قیامت، پس باید از زوآل حضرت حسین بن علی <small>علیه السلام</small> باشد.
از حزب‌باله و حزب پیامبر و اهل‌بیتش شمرده می‌شود	کسی که به خاطر شوق به آن حضرت و محبت به رسول خدا <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small> و فاطمه <small>علیها السلام</small> و حب به امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> حضرتش را زیارت کند خداوند او را بر سر سفره‌های بهشت نشاند که با آن سروران هم‌غذا باشد درحالی که مردم در حساب می‌باشند.

افضل اعمال است

فرشتگان تا وطن و مأوايش مشايعتش کرده و اگر مريض و بیمار شود عیادتش کنند و اگر بمیرد جنازه اش را تشییع نمایند.

خداوند متعال او را از رستگاران می نویسد و وقتی بر ابی عبدالله الحسین علیه السلام سلام دهد او را از فائزین قلمداد می کند و وقتی از نمازش فارغ شود فرشته ای نزد او آمده و به او می گوید: رسول خدا ۹۱ به تو سلام می رساند و می فرماید:

گناهانت تمام آمرزیده شد پس عمل را از ابتدا شروع کن.

خداوند گناهان گذشته و آینده اش را می آمرزد.

کسی که در آب فرات غسل کند و قبر حسین علیه السلام را زیارت نماید مانند روزی است که مادر او را خالی از گناهان زائیده اگرچه مرتکب گناهان کبیره هم شده.

کسی که به زیارت حسین بن علی علیه السلام برود و وضو گرفته و در فرات غسل نماید قدمی از زمین برنداشته و روی آن قدمی نمی گذارد مگر آنکه حق تعالی ثواب یک حج و یک عمره برایش منظور می فرماید.

برای هر قدمی که برمی دارد و هر دستی که بالا می رود و اسبش را حرکت داده و می راند هزار حسنه ثبت شده و هزار گناه محو گشته و هزار درجه مرتبه اش بالا می رود.

مانند کسی است که سه حج با رسول خدا ۹۱ انجام داده باشد.

بهر قدمی که برداشته ثواب یک حج به او داده و هرگاه گام و قدمش را از روی زمین بلند می کند ثواب یک عمره دارد.

حق تعالی او را از آتش جهنم آزاد نموده و روز فزع اکبر او را در امان قرار می دهد و حاجتی از حوائج دنیا و آخرت را از خداوند نخواسته مگر آنکه باری تعالی به وی اعطاء می فرماید.

زیارت حضرت امام حسینعلیه السلام معادل یک حج و یک عمره می باشند

کسی که از روی شوق و ذوق به زیارت آن حضرت رود خداوند متعال هزار حج و هزار عمره قبول شده برایش می نویسد و اجر و ثواب هزار شهید از شهدای بدر و اجر هزار روزه دار و ثواب هزار صدقه قبول شده و ثواب آزاد نمودن هزار بنده که در راه خدا آزاد شده باشند برایش منظور می شود

کسی که دوست دارد بر سفره های نور بنشیند در روز قیامت، پس باید از زوار حضرت حسین بن علیعلیه السلام باشد.

کسی که به خاطر شوق به آن حضرت و محبت به رسول خدا ۹ و فاطمه ۳ و حب به امیرالمؤمنینعلیه السلام حضرتش را زیارت کند خداوند او را بر سر سفره های بهشتی نشانده که با آن سروان هم غذا باشد درحالی که مردم در حساب می باشند.

زائرین امام حسینعلیه السلام قبل از همه مردم وارد بهشت می شوند.

در روز قیامت برای زوار حسین بن علیعلیه السلام بر سایر مردم فضیلت و برتری هست

و اگر در اثناء سال فوت کرد فرشتگان رحمت الهی بر سرش حاضر شده.... و برایش استغفار و طلب آمرزش کرده و تا قبرش مشایعتش نموده و به مقدار طول شعاع چشم در قبرش وسعت و گشایش ایجاد کرده و از فشار قبر درامانش قرار داده و از خوف و ترس دو فرشته منکر و نکیر بر حذرش می دارند و برایش دربی به بهشت می گشایند و کتابش را به دست راستش می دهند و در روز قیامت نوری به وی اعطاء می شود

مقام شفاعت صد نفر در روز قیامت به زائر امام حسینعلیه السلام داده می شود.

زائر امام حسینعلیه السلام همسایه رسول خدا ۹ و حضرت علی و فاطمه ۸ می باشند.

کسی که حضرت امام حسینعلیه السلام را زیارت کند مثل کسی است که در عرش خدا را زیارت کرده و او را در اعلی علین قرار می دهند.

مشایعت هزاران فرشته برای زائر امام حسینعلیه السلام

غم و اندوه را برطرف کرده و به واسطه اش حوائج برآورده می شود

کسی که غصه دار و اندوهگین و گناه کار و غمگین و تشنه و صاحب عیب و آفتی به زیارت آن حضرت بیاید و سپس نزد

آن حضرت دعا کند و به واسطه آن جناب به خداوند تقرب جوید بر خداست که حزن و اندوهش را برطرف کرده و خواسته اش را اعطاء نموده و گناهانش را آمرزیده و عمرش را طولانی نموده و روزی و رزقش را فراخ نماید

فرشتگان به مشایعت و استقبالشان رفته و هنگام مرض عیادتشان نموده و در هنگام مرگ بر بالین آن ها حاضر شده و برای ایشان تا روز قیامت طلب مغفرت می کنند.

خداوند منان هر صبح و شام از طعام بهشت بر زوار امام حسینعلیه السلام نازل می فرماید و خدمتکاران ایشان فرشتگان اند.

حسینعلیه السلام را زیارت کنید اگر چه

در هر سال باشد، زیرا هر کس به زیارتش رود درحالی که به حق آن حضرت عارف بوده و منکر آن نباشد غیر از بهشت هیچ عوض دیگری ندارد و روزی و رزقش وسعت پیدا می کند و در همین عالم خداوند متعال درازای زیارتی که کرده به او در دنیا فرح و سرور فراوانی می دهند...

امر کنید شیعیان ما را به زیارت قبر حضرت حسن بن علی ۸ چه آنکه زیارت آن حضرت رزق و روزی را زیاد و عمر را طولانی کرده و اموری که بدی و شر را جلب می کنند دفع می نماید.

پیوسته در طول ایام سال از هر آفتی که کمترین آن شیطان باشد محفوظ مانده و خداوند متعال فرشته کریمی را بر او موکل کرده که وی را از جلو و پشت سر و راست و چپ و بالا و زیر قدم نگهدارش باشد

این کسی است که از روی شوق و ذوق حضرت امام حسینعلیه السلام را زیارت کرده و پس از این ندا احدی در قیامت باقی نمی ماند مگر آنکه تمنا و آرزو می کند که کاش از زوار حضرت ابا عبدالله الحسینعلیه السلام می بود.

زیارت حضرت امام حسینعلیه السلام عمر را طولانی و روزی را فراخ نموده و ترک آن عمر را کوتاه و روزی را تنگ می کند.

کسی که از خانه اش خارج شده و قصدش زیارت قبر مطهر حضرت ابا عبدالله الحسین بن علیعلیه السلام باشد خداوند متعال فرشته ای را بر او می گمارد...

از حزب الله و حزب پیامبر و اهل بیتش شمرده می شود

برکات دنیوی زیارت سیدالشهدا	آثار اخروی زیارت سیدالشهدا
	<p>زائرین امام حسین <small>علیه السلام</small> قبل از همه مردم وارد بهشت می‌شوند.</p> <p>در روز قیامت برای زوَّار حسین بن علی <small>علیه السلام</small> بر سایر مردم فضیلت و برتری هست</p> <p>و اگر در اثناء سال فوت کرد فرشتگان رحمت الهی بر سرش حاضر شده... و برایش استغفار و طلب آمرزش کرده و تا قبرش مشایعتش نموده و به مقدار طول شعاع چشم در قبرش وسعت و گشایش ایجاد کرده و از فشار قبر درآمانش قرار داده و از خوف و ترس دو فرشته منکر و نکیر بر حذرش می‌دارند و برایش درسی به بهشت می‌کشایند و کتابش را به دست راستش می‌دهند و در روز قیامت نوری به وی اعطاء می‌شود</p> <p>مقام شفاعت صد نفر در روز قیامت به زائر امام حسین <small>علیه السلام</small> داده می‌شود.</p> <p>زائر امام حسین <small>علیه السلام</small> همسایه رسول خدا <small>صلی الله علیه و آله</small> و حضرت علی و فاطمه <small>علیهم السلام</small> می‌باشند.</p> <p>کسی که حضرت امام حسین <small>علیه السلام</small> را زیارت کند مثل کسی است که در عرش خدا را زیارت کرده و او را در اعلی‌علین قرار می‌دهند.</p>

افضل اعمال است

فرشتگان تا وطن و مأوایش مشایعتش کرده و اگر مریض و بیمار شود عیادتش کنند و اگر بمیرد جنازه اش را تشییع نمایند.

خداوند متعال او را از رستگاران می نویسد و وقتی بر ابی عبدالله الحسینعلیه السلام سلام دهد او را از فائزین قلمداد می کند و وقتی از نمازش فارغ شود فرشته ای نزد او آمده و به او می گوید: رسول خدا ۹۱ به تو سلام می رساند و می فرماید:

گناهانت تمام آمرزیده شد پس عمل را از ابتدا شروع کن.

خداوند گناهان گذشته و آینده اش را می آمرزد.

کسی که در آب فرات غسل کند و قبر حسینعلیه السلام را زیارت نماید مانند روزی است که مادر او را خالی از گناهان زائیده اگرچه مرتکب گناهان کبیره هم شده.

کسی که به زیارت حسین بن علیعلیه السلام برود و وضو گرفته و در فرات غسل نماید قدمی از زمین برنداشته و روی آن قدمی نمی گذارد مگر آنکه حق تعالی ثواب یک حج و یک عمره برایش منظور می فرماید.

برای هر قدمی که برمی دارد و هر دستی که بالا می رود و اسبش را حرکت داده و می راند هزار حسنه ثبت شده و هزار گناه محو گشته و هزار درجه مرتبه اش بالا می رود.

مانند کسی است که سه حج با رسول خدا ۹۱ انجام داده باشد.

بهر قدمی که برداشته ثواب یک حج به او داده و هرگاه گام و قدمش را از روی زمین بلند می کند ثواب یک عمره دارد.

حق تعالی او را از آتش جهنم آزاد نموده و روز فزع اکبر او را در امان قرار می دهد و حاجتی از حوائج دنیا و آخرت را از

خداوند نخواستہ مگر آنکہ باری تعالیٰ به وی اعطاء می فرماید.

زیارت حضرت امام حسینعلیه السلام معادل یک حج و یک عمره می باشند

کسی که از روی شوق و ذوق به زیارت آن حضرت رود خداوند متعال هزار حج و هزار عمره قبول شده برایش می نویسد و اجر و ثواب هزار شهید از شهدای بدر و اجر هزار روزه دار و ثواب هزار صدقه قبول شده و ثواب آزاد نمودن هزار بنده که در راه خدا آزاد شده باشند برایش منظور می شود

کسی که دوست دارد بر سفره های نور بنشیند در روز قیامت، پس باید از زوار حضرت حسین بن علیعلیه السلام باشد.

کسی که به خاطر شوق به آن حضرت و محبت به رسول خدا ۹۱ و فاطمه ۳ و حب به امیرالمؤمنینعلیه السلام حضرتش را زیارت کند خداوند او را بر سر سفره های بهشتی نشانده که با آن سروران هم غذا باشد درحالی که مردم در حساب می باشند. زائرین امام حسینعلیه السلام قبل از همه مردم وارد بهشت می شوند.

در روز قیامت برای زوار حسین بن علیعلیه السلام بر سایر مردم فضیلت و برتری هست

و اگر در اثناء سال فوت کرد فرشتگان رحمت الهی بر سرش حاضر شده.... و برایش استغفار و طلب آمرزش کرده و تا قبرش مشایعتش نموده و به مقدار طول شعاع چشم در قبرش وسعت و گشایش ایجاد کرده و از فشار قبر درامانش قرار داده و از خوف و ترس دو فرشته منکر و نکیر بر حذرش می دارند و برایش دربی به بهشت می گشایند و کتابش را به دست راستش می دهند و در روز قیامت نوری به وی اعطاء می شود

مقام شفاعت صد نفر در روز قیامت به زائر امام حسینعلیه السلام داده می شود.

زائر امام حسینعلیه السلام همسایه رسول خدا ۹۱ و حضرت علی و فاطمه ۸ می باشند.

کسی که حضرت امام حسینعلیه السلام را زیارت کند مثل کسی است که در عرش خدا را زیارت کرده و او را در اعلیٰ علین قرار می دهند.

مشایعت هزاران فرشته برای زائر امام حسینعلیه السلام

غم و اندوه را برطرف کرده و به واسطه اش حوائج برآورده می شود

کسی که غصه دار و اندوهگین و گناه کار و غمگین و تشنه و صاحب عیب و آفتی به زیارت آن حضرت بیاید و سپس نزد آن حضرت دعا کند و به واسطه آن جناب به خداوند تقرّب جوید بر خداست که حزن و اندوهش را برطرف کرده و خواسته اش را اعطاء نموده و گناهانش را آمرزیده و عمرش را طولانی نموده و روزی و رزقش را فراخ نماید

فرشتگان به مشایعت و استقبالشان رفته و هنگام مرض عیادتشان نموده و در هنگام مرگ بر بالین آن‌ها حاضر شده و برای ایشان تا روز قیامت طلب مغفرت می‌کنند.

خداوند مَنان هر صبح و شام از طعام بهشت بر زوَّار امام حسینعلیه السلام نازل می‌فرماید و خدمتکاران ایشان فرشتگان اند.

حسینعلیه السلام را زیارت کنید اگر چه

در هر سال باشد، زیرا هر کس به زیارتش رود درحالی که به حق آن حضرت عارف بوده و منکر آن نباشد غیر از بهشت هیچ عوض دیگری ندارد و روزی و رزقش وسعت پیدا می‌کند و در همین عالم خداوند متعال درازای زیارتی که کرده به او در دنیا فرح و سرور فراوانی می‌دهند...

امر کنید شیعیان ما را به زیارت قبر حضرت حسن بن علی ۸ چه آنکه زیارت آن حضرت رزق و روزی را زیاد و عمر را طولانی کرده و اموری که بدی و شر را جلب می‌کنند دفع می‌نماید.

پیوسته در طول ایام سال از هر آفتی که کمترین آن شیطان باشد محفوظ مانده و خداوند متعال فرشته کریمی را بر او موکَل کرده که وی را از جلو و پشت سر و راست و چپ و بالا و زیر قدم نگهدارش باشد

این کسی است که از روی شوق و ذوق حضرت امام حسینعلیه السلام را زیارت کرده و پس از این ندا احدی در قیامت باقی نمی‌ماند مگر آنکه تمنا و آرزو می‌کند که کاش از زوَّار حضرت ابا عبدالله الحسینعلیه السلام می‌بود.

زیارت حضرت امام حسینعلیه السلام عمر را طولانی و روزی را فراخ نموده و ترک آن عمر را کوتاه و روزی را تنگ می‌کند.

کسی که از خانه اش خارج شده و قصدش زیارت قبر مطهر حضرت ابا عبدالله الحسین بن علیعلیه السلام باشد خداوند متعال فرشته ای را بر او می‌گمارد...

از حزب الله و حزب پیامبر و اهل بیتش شمرده می‌شود

نظر به این همه برکت و خیری که برای زیارت امام حسینعلیه السلام است در روایات به شیعیان توصیه شده است که در مسیر زیارت با همدیگر مسابقه گذاشته و سعی در پیشگامی داشته باشند: (۱)

ص: ۵۶

۱- [۱]. مبتنی بر کلید واژه های قرآنی «سارعوا» و «واستبقوا» که مومنان را در خیرات به مسابقه فرامی خواند.

«اگر مردم می دانستند که در زیارت قبر حضرت حسین بن علی ۸ چه فضل و ثوابی است حتماً از شوق و ذوق قالب تهی می کردند و به خاطر حسرت ها نفس هایشان به شماره افتاده و قطع خواهد شد».^(۱) [۱] [NP۱]

بی شک حماسه عظیم اربعین حسینی در این سال ها تحقق همین پیش بینی معصومین است که فرموده بودند سرانجام روزی خواهد رسید که کربلا محل تجمع عظیم شیعیان و محل رفت و آمد آنان برای همیشه خواهد گردید.^(۲)

پس زیارت اربعین در حقیقت ترکیبی از مجموعه روایات معصومین درباره چگونگی زیارت کربلا و مزار حسینی است. که در سیره اصحاب ائمه و علمای بزرگ دوران غیبت تبدیل به یک نظام واره گردیده است که مصداق روایات زیر می باشد:

امام صادق: رَجِمَ اللَّهُ مَنْ أَحْيَا أَمْرَنَا^(۳)

يَقُولُ لِأَصِيْحَابِهِ وَ أَنَا حَاضِرٌ اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا إِخْوَةً بَرَّةً مُتَحَابِّينَ فِي اللَّهِ مُتَوَاصِلِينَ مُتَرَاحِمِينَ تَزَاوَرُوا وَ تَلَاقُوا وَ تَدَاكَّرُوا وَ أَحْيُوا
أَمْرَنَا^(۴) [۲] [NP۲]

ص: ۵۷

۱- [۱]. ترجمه کامل الزیارات، باب ۵۶، ص ۴ علیه السلام ۶.

۲- [۲]. امام سجاد علیه السلام می فرماید: در روز عاشورا، وقتی پدرم را کشته و به خون آغشته دیدم و مشاهده کردم که فرزندان آن حضرت با برادران و عموهای خود به شهادت رسیده اند و از سوی دیگر زنان و خواهران را مانند اسیران روم و ترک مشاهده کردم، فوق العاده نگران و ناراحت شدم و سینه ام تنگی کرد و نزدیک بود که روح از بدنم جدا شود. همین که عمه ام زینب مرا بدین حال دید، گفت: ما لی اراک تجود بنفسک یا بقیه جدی و ابی و اخوتی؛ ای یادگار جد و پدر و برادرانم! تو را چه شده است؟ می بینم که نزدیک است قالب تهی کنی! از مشاهده این منظره دلخراش بی تابی مکن. به خدا قسم این (شهادت) عهدی است که خدا با جد و پدرت کرده است. خدا از مردمی که ستمکاران آنان را نمی شناسد، ولی در آسمان ها معروف هستند، تعهد گرفته است که ایشان این اعضای پاره پاره و جسد های غرقه به خون را به خاک بسپارند. لهذا الطف علماً لقبر ابیک سید الشهداء لایدرس اثره و...؛ در این سرزمین برای قبر پدرت بیرقی برافرازند که اثر آن از بین نخواهد رفت و به آمد و رفت و شب و روزها محو نخواهد شد. پیشوایان و رهبران کفر و پیروان گمراه آنان، برای از بین بردن آن قبر فعالیت ها می کنند، ولی تلاش آنها جز بر عظمت آن قبر نخواهد افزود (کامل الزیارات، ص ۲۶۲).

۳- [۳]. شیخ مفید، الاختصاص ص ۳۰.

۴- [۴]. طوسی، امالی، ج ۱، ص ۵۳: امام صادق علیه السلام فرمود: به زیارت و دیدار یکدیگر بروید، با هم به سخن و مذاکره بنشینید و امر ما را زنده کنید.

جغرافیای شیعه

جغرافیای شیعه

مطالعه چستی و چرایی و چگونگی اربعین، بدون شناخت جغرافیا و جامعه شیعه تلاشی ابر است. چراکه اصولاً اربعین نشانی برای شیعه بودن و تلاشی برای همگرایی شیعیان است. پس یکی از زمینه های اربعین شناسی و همچنین محورهای بازتاب شناسی، فرصت های شیعه پژوهی آن است.

جامعه شیعه امروزه بخشی از جامعه جهانی است که جمعیتی در حدود ۳۰۰ میلیون نفر پیرو دارد. بیشتر این جمعیت هم در خاورمیانه ساکن است. دلیل آن وجود بارگاه های نورانی اهل بیت و امامزادگان است که باعث پیدایش مراکز شیعی در بستر تاریخ اسلام در این منطقه گردیده است.

در طول ۱۴ قرن که از تاریخ اسلام می گذرد، جوامع شیعی ابتدا توسط خلافت های ظالمانه و سپس توسط جریان های استعماری فرصت هم گرایی اجتماعی و فرهنگی کلان نیافتند. اگرچه در مقاطعی از تاریخ، جوامع شیعی شاهد حکومت های بزرگ (آل بویه صفویه) و یا مرجعیت و زعامت نسبتاً فراگیر برخی مراجع شیعه (آیت الله بروجردی) بوده است ولی هیچ گاه فرصت هم گرایی منطقه ای بر محور ارزش های دینی برایش فراهم نبوده است. از آنجا که به فرموده امام صادق علیه السلام دولت حقه و جهانی امامان

معصوم در آخرالزمان خواهد بود،^(۱) بدین جهت بسترسازی‌ها برای پیدایش آن دولت حقه باید ابتدا در جامعه شیعه فراهم گردد.^(۲) اربعین بزرگ‌ترین سرمایه اجتماعی است که در جمع بین عاشورا و مهدویت و معبری بین آن دو، می‌تواند بسترساز این رسالت باشد.

مستند این ادعا روایاتی است که تصریح دارد علت تأخیر ظهور نه قوت جبهه باطل و یا گسترش ظلم جهانی، بلکه پراکندگی جامعه شیعه و نبود هم‌گرایی بین آنان با هدف منجی خواهی است.^(۳) این درحالی است که امروزه ترکیب تهاجم فرهنگی و دورافتادگی جغرافیایی و فاصله‌های نژادی در کنار مرزبندی‌های سیاسی، به شدت باعث دورافتادگی جوامع شیعه در منطقه خاورمیانه و شبه‌قاره هند و... از همدیگر شده است. وضع اقلیت‌های شیعه در جهان شرق و غرب هم چندان مطلوب نیست.

در این شرایط تنها عنصر و سرمایه اجتماعی/ فرهنگی که می‌تواند فارغ از تمام تعین‌ها و اختلاف‌ها، به هم‌گرایی جوامع شیعه یاری رساند، تجمع و پیاده‌روی اربعین است.

شیعیان حدود ۲۵ درصد تا ۳۰ درصد از کل جمعیت مسلمانان را تشکیل می‌دهند. در حدود ۳۰۰ میلیون تا ۳۵۰ میلیون نفر هستند. بیشتر

ص: ۵۹

۱- [۱]. عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ دَوْلَتَنَا آخِرُ الدُّوَلِ وَ لَنْ يَبْقَى أَهْلُ بَيْتٍ : لَهُمْ دَوْلَةٌ إِلَّا مُلْكُوا قَبْلَنَا لَيْلًا يَقُولُوا إِذَا رَأَوْا سِيرَتَنَا إِذَا مُلْكْنَا سِرْنَا مِثْلَ سِيرِهِ هَوْلَاءٌ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ (الغیبه للطوسی، ص ۴ علیه السلام ۳).

۲- [۲]. البته این فرایند می‌تواند ابتدا با شکل‌گیری حکومت‌های منطقه‌ای شیعی مانند جمهوری اسلامی ایران و یا پیدایش حوزه‌های علمیه و عده داده شده با رسالت جهانی سازی تشیع مانند حوزه علمیه قم صورت بگیرد.

۳- [۳]. الإحتجاج، الطبرسی، ج ۲، ص ۴۹۹: لَوْ أَنْ أَشْيَاعَنَا وَفَقَهُمُ اللَّهُ لِبِطَاعَتِهِ عَلَى اجْتِمَاعِ مِنَ الْقُلُوبِ فِي الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ عَلَيْهِمْ لَمَا تَأَخَّرَ عَنْهُمْ الْيَمْنُ بِلِقَائِنَا وَ لَتَعَجَّلَتْ لَهُمُ السَّعَادَةُ بِمُشَاهَدَتِنَا عَلَى حَقِّ الْمَعْرِفَةِ وَ صِدْقِهَا مِنْهُمْ بِنَا فَمَا يَحْبِسُنَا عَنْهُمْ إِلَّا مَا يَتَّصِلُ بِنَا مِمَّا نَكْرَهُهُ وَ لَمَا نُؤَثِّرُهُ مِنْهُمْ: اگر شیعیان ما _ که خداوند آنان را به اطاعت از خود موفق گرداند _ دل‌هایشان بر وفای به پیمانی که بدان موظف هستند، اتفاق می‌کردند، قطعاً توفیق ملاقات با ما برای آنان به عقب نمی‌افتاد، و قطعاً سعادت مشاهده ما، بر اساس معرفت دقیقی و صداقت دل، به زودی برای آنان حاصل می‌شد.

شیعیان دوازده امامی در هند (۴۰ تا ۶۰ میلیون نفر)، ایران (بیش از ۸۹ درصد)، عراق (۶۵ درصد)، جمهوری آذربایجان (۸۵ درصد)، لبنان (۴۰ درصد)، افغانستان (بیش از ۳۰ درصد)، پاکستان (۲۰ درصد) و کشورهای حاشیه خلیج فارس (۲۰ تا ۳۰ درصد) در بحرین (علیه السلام ۵ درصد) در ترکیه (۵ درصد و با احتساب علویان تا ۴۰ درصد) و همچنین در سوریه و یمن هم زندگی می کنند. (۱)

اقلیت های قابل توجهی از شیعیان در مناطق دیگری شامل کشورهای آسیای جنوب شرقی (مالزی و تایلند و...) و اروپایی (انگلستان و فرانسه و آلمان و سوئد و روسیه و بوسنی و...) و قاره امریکا (امریکا و کانادا و برزیل و آرژانتین و...) و آفریقا (مصر و نیجریه و تانزانیا و آفریقای جنوبی و ماداگاسکار و...) حضور دارند.

کشور	جمعیت شیعه	درصد شیعیان به مسلمانان
ایران	۶۵ میلیون	۹۰ درصد
عراق	۱۸ میلیون	۷۰ درصد
هندوستان	۶۰ تا ۵۰ میلیون	۲۵ درصد
پاکستان	۲۰ تا ۳۰ میلیون	۳۰ تا ۲۵ درصد
افغانستان	۹ تا ۷ میلیون	۳۰ تا ۲۵ درصد
آذربایجان	۷ تا ۵ میلیون	۸۵ تا ۸۰ درصد
عمان	۵ تا ۳ میلیون	۲۰ تا ۱۵ درصد
نیجریه	۴ تا ۳ میلیون	۵ درصد
ترکیه	۳ میلیون شیعه ۲۰ میلیون علوی	۵ درصد ۴۰ درصد
مصر	۳ میلیون	۵ درصد
اندونزی	۳ تا ۵ میلیون	۲ درصد
لبنان	یک و نیم میلیون	۳۵ درصد

کشور

جمعیت شیعه

درصد شیعیان به مسلمانان

ایران

۶۵ میلیون

۹۰ درصد

عراق

۱۸ میلیون

علیه السلام ۰ درصد

هندوستان

۵۰ تا ۶۰ میلیون

۲۵ درصد

پاکستان

۲۰ تا ۳۰ میلیون

۳۵ تا ۳۰ درصد

افغانستان

۹ تا ۹ میلیون علیه السلام

۲۵ تا ۳۰ درصد

آذربایجان

۵ تا ۵ میلیون علیه السلام

۸۰ تا ۸۵ درصد

عربستان

۳ تا ۵ میلیون

۱۵ تا ۲۰ درصد

نیجریه

۳ تا ۴ میلیون

۵ درصد

ترکیه

۳ میلیون شیعه

۲۰ میلیون علوی

۵ درصد

۴۰ درصد

مصر

۳ میلیون

۵ درصد

اندنزی

۳ تا ۵ میلیون

۲ درصد

لبنان

یک و نیم میلیون

۳۵ درصد

ص: ۶۰

تازانیا	یک و نیم میلیون	۱۰ تا ۱۵ درصد
سوریه		۱۳ درصد شیعه و علوی
کویت	۵۰۰ تا ۷۰۰ هزار	۲۵ تا ۳۰ درصد
امارات	نزدیک به یک میلیون نفر	۲۰ درصد
بحرین	حدود نیم میلیون	۸۵ درصد
یمن	بیش از یک میلیون	شیعه ۱۲ امامی: ۵ درصد شیعه زیدی: ۴۵ درصد
جالب است بدانیم که:		
در روسیه نزدیک به ۳ میلیون آذری زندگی می کنند که جمع بسیاری از آنان ساکن شهر مسکو و سن پترزبورگ هستند و بیشتر این جمعیت جزو شیعیان هستند.		

تازانیا

یک و نیم میلیون

۱۰ تا ۱۵ درصد

سوریه

۱۳ درصد شیعه و علوی

کویت

۵۰۰ تا ۷۰۰ هزار

۲۵ تا ۳۰ درصد

امارات

نزدیک به یک میلیون نفر

۲۰ درصد

بحرین

حدود نیم میلیون

۸۵ درصد

یمن

بیش از یک میلیون

شیعه ۱۲ امامی: ۵ درصد

شیعه زیدی: ۴۵ درصد

جالب است بدانیم که:

در روسیه نزدیک به ۳ میلیون آذری زندگی می کنند که جمع بسیاری از آنان ساکن شهر مسکو و سن پترزبورگ هستند و بیشتر این جمعیت جزو شیعیان هستند

گزارشی نسبتاً جامع از جغرافیای تشیع در دنیا چنین است:

درباره جغرافیا و جمعیت شیعه جالب است بدانیم که:

جمعیت شیعه از جهت نژادی/ فرهنگی شامل سه دسته عمده شیعه عرب، شیعه فارس و شیعه ترک زبان می گردد. این جمعیت عمدتاً در دو منطقه خاورمیانه و شبه قاره هند زندگی می کنند.

ص: ۶۱

جامعه شیعه ایرانی در کانون جغرافیای تشیع است. از نسبت به کشورهای همسایه شمالی و شرقی، نقش گذرگاه برای شیعیان زائر اربعین را دارد.

جوامع شیعی در کشورهای دیگر به غیر از ایران و عراق ضمن این که از جهت سیاسی در ضعف هستند، از جهت اجتماعی و اقتصادی هم در محرومیت ها و مشکلات بسیاری به سر می برند.

جوامع شیعه پیرامونی ایران، در مقایسه با فشارها و محرومیت، (به جز جغرافیای مظلوم کشور آذربایجان) از جهت فرهنگی و شعائر دینی دارای قوت ها و ارزش های فراوان هستند.

جوامع شیعه ای که به صورت اقلیت در قاره های آمریکا و اروپا زندگی می کنند، دارای سطح بالای دانش و بعضاً رفاه نسبی اقتصادی بوده ولی از جهت سیاسی در حاشیه هستند.

اینک ناظر به این واقعیت ها است که حماسه عظیم اربعین رخ می دهد و ناظر به رسالت های زائر شیعه در بستر تجمع عظیم اربعین است که باید به نکاتی چند اشاره کرد:

۱. فرایند رشد سریع کمی و کیفی اربعین و نشانه های غیبی آن: حماسه اربعین پس از سقوط صدام تنها عمری ۱۴ ساله دارد. ولی رشد سریع آن بازتاب های جهانی داشته و دوست و دشمن را به شگفتی واداشته است و این امر به علت ظرفیت های بالای مکتب تشیع در ایجاد هم گرایی بین پیروان خود است و این امری است که دولت و ملت ما سه دهه از آن غفلت ورزیده است؛ تا بدان جا که بسیاری از جوانان ما با جغرافیا و جهان تشیع بیگانه اند. ولی حضور در حماسه اربعین و مشاهده پرچم ها و نژادها و زبان ها، مسئولیت شیعه پژوهی و شیعه شناسی را به ما گوشزد می کند.

۱. انتظار در دوران غیبت به معنی ضرورت تلاش برای رسیدن به امام زمان نیست. بلکه انتظار دو گانه ای دارد. از ارتباط پیوسته با نایبان عام و مراجع دینی جهان شیعه و دیگری باشناسی «قوت ها / فرصت ها و ضعف ها / تهدیدها» (۱) در مورد مناطق گوناگون شیعی و تلاش برای هم گرایی برای تقویت قوت / فرصت و رفع ضعف / تهدید است.

۲. جامعه شیعه ایرانی از جهت تمدنی و از جهت سیاسی / اجتماعی و امکانات فرهنگی و رسانه ای و شرایط اقتصادی و علمی و ... دارای فرصت بی سابقه و ارزشمند تاریخی است؛ ولی در مسابقه اربعین هم از شیعه عراق عقب مانده و هم شرمنده جامعه شیعه پیرامونی خود از جهت عدم یآوری شایسته آنان برای دعوت گسترده شان به حماسه اربعین است و این ...

۳. اربعین امروزه تبدیل به یک سوژه خبری جهانی شده است. در اربعین هم اقلیت های شیعه از سراسر جهان حضور دارند. هم گرایی و هم فکری با آنان می تواند باعث پویاسازی جوامع شیعی در گستره جهانی باهدف نشر جاذبه های فرهنگی تشیع و جهانی سازی پیام های عاشورایی شود.

اربعین در جامعه شیعه چونان یک ابر بهاری است که در یک فرصت یک ماهه در آسمان معنوی کربلا می درخشد. این تجمع امروزه به مدت یک ماه تا ۳۰ میلیون نفر، یعنی یک سوم جهان شیعه را درگیر ارزش های معنوی و متعالی خود می کند.

با این روند که اربعین در حال گسترش است، اگر به تعمیق سه گانه «نگرش ها، ارزش ها و رفتارها» در آن توجه شود و از آسیب های احتمالی

ص: ۶۳

۱- [۱]. روش تحلیل و مدیریت SWOT: روشی که یک پدیده را از جهت داخلی از منظر قوت ها و ضعف هایش و از بیرون از منظر تهدیدها و فرصت هایش مورد مطالعه قرار می دهد.

محفوظ نگه داشته شود، می توان امیدوار بود بسترهای احیای تمدن اسلامی و تمدن سازی (شیعی) به سرعت فراهم گردد.

چراکه مهم ترین پیش نیازهای تمدن سازی دینی براساس تجربه تمدن سازی نبوی در مدینه النبی، فراهم سازی سرمایه انسانی رشد یافته و ایثارگر و مجاهد و دین دار است. این درحالی است که بنیان فرهنگ و سبک زندگی اربعینی، بر دوگانه عبودیت و ایثار اخلاقی استوار است. پس چشم انداز حماسه اربعین در کوتاه مدت می تواند به سوی جامعه و تمدن زمینه ساز و سپس به سوی تمدن جهانی ظهور باشد.

اربعین ابتدای شاهراه سلوک مهدوی

پیاده روی برای زیارت کربلا، پیاده روی زمینی به همراه زحمت و رنج است که بدان توصیه و سفارش بسیار شده که توسط زائران شیعه و غیرشیعه صورت می گیرد؛ آنان در این پیاده روی تنها نیستند. پیاده روی آنان ریشه در رفت و آمدهای متعالی و مقدس دیگری دارد که یا تاریخی هستند و یا به صورت جریانی پیوسته و مستمر است:

— زیارت پیامبر اسلام ۹ و معصومین در عالم ملکوت از کربلا

— رفت و آمد و زیارت پیوسته فرشتگان آسمانی به کربلا و این که پس از زیارت تربت مزار امام حسین را برای اهل بهشت می برند. (۱)

— روایاتی که به زیارت تاریخی پیامبران از کربلا و بعضاً به زیارت پیاده آنان اشاره دارد. (۲)

در این صورت بدیهی است، زیارت خصوصاً اگر پیاده باشد، با گذشته خط امامت و جریان ممتد ملکوت متصل است و در این صورت نمی تواند

ص: ۶۴

۱- [۱]. وسائل الشیعه، ج ۴۰، ص ۱۰۳۳؛ جواهر الکلام، ج ۱۰، ص ۴۰۵.

۲- [۲]. مانند زیارت حضرت ادم (العالم، الامام الحسین، ص ۱۰۱، ح ۱) و زیارت اسماعیل (بحار، ج ۴۴، ص ۲۴۴) و زیارت حضرت عیسی همراه حواریون (همان).

به گذشته و حال منحصر شده و قطعاً در استمرار خود باید نشانی از آینده داشته باشد. اتفاقاً در روایات پیشگویانه شیعی این نشان وجود دارد؛ چراکه طبق پیش بینی های پیامبر ۹ و اهل بیت، ظهور امام زمان [در روز عاشورا و در شهر مکه رخ خواهد داد. پس از ظهور، امام به تثبیت دولت خود در حجاز پرداخته (۱)] و پس از آن راهی عراق می گردد. مقصدش کوفه و کربلا است و این حرکت از مدینه به کوفه و از کوفه به کربلا، سند چشم انداز پیاده روی اربعین است.

بدین جهت پیاده روی اربعین سلوکی است در امتداد و در انتظار سلوک های عظیم و فرهنگ ساز:

سلوک های زمینه ساز پیاده روی	سلوک های اربعین ساز	سلوک های ملکوتی پیوسته	سلوک آینده ساز
زیارت های تاریخی پیامبران از کربلا	زیارت کاروان اسارت زیارت جابر و عطیه	زیارت پیامبر ﷺ و معصومین ^۲ زیارت پیوسته فرشتگان	حرکت امام مهدی ﷺ همراه لشکریانش به سوی کربلا

سلوک های زمینه ساز پیاده روی

سلوک های اربعین ساز

سلوک های ملکوتی پیوسته

سلوک آینده ساز

زیارت های تاریخی پیامبران از کربلا

زیارت کاروان اسارت

زیارت جابر و عطیه

زیارت پیامبر ۹ و معصومین (۲)

زیارت پیوسته فرشتگان

حرکت امام مهدی [همراه لشکریانش به سوی کربلا

ص: ۶۵

۱- [۱]. این تثبیت کمی زمان بر است چرا که طبق روایات امام در مکه دومرتبه با شورش اهل مکه مواجه می شود. و در مدینه هم برای تثبیت پیروزی اش و انتقام گیری های تاریخی اش زمان نیاز دارد. پس حرکتش به سوی عراق در زمانی بین عاشورا و اربعین خواهد بود.

۲- [۲]. امام صادق علیه السلام آمده است «ان فاطمه لتحضر لزوار قبر ابنها فتستغفر لهم ذنوبهم» همانا فاطمه ۳ نزد زائران قبر

فرزندش حاضر می شود و از خداوند برای گناهانشان طلب مغفرت می کند (کامل الزیارات ۲۳۲).

بخش دوم: اربعین در تاریخ تشیع

اربعین امتداد عاشورا

ص: ۶۷

اربعین، امتدادی است بر عاشورا، تا عاشورا در عاشورا نماند و با جریان خود زمینه ساز پیام عاشورا باشد. با این نگاه، اربعینی که به حرکت درآورنده عاشورا است خود مقصد نیست بلکه بهانه ای است برای این که در عاشورا (چونان فرقه های شیعی غیر ۱۲ امامی) دچار توقف و روزمرگی نشویم. پس اربعین خود نیازمند مقصد و چشم انداز است تا بتواند مسیر پویاسازی عاشورا را درست طی کند.

از زاویه دیگر می توان گفت اربعین به جهت کارکردهای کمال رسان خود، خاصیتش پرورش پیام های عاشورایی است این پرورش پیام می تواند دو زاویه داشته باشد. یک زاویه غیرمعصومانه که فقط از ضرورت با حسینعلیه السلام بودن می گوید. دیگری زاویه روایت معصومانه که از ترجمان روزآمد حسینعلیه السلام می گوید.

این دو روایت را در دو متن زیارت اربعین می توان دید. در متن زیارتی که از جابر بن عبدالله انصاری روایت شده، تنها از امام حسینعلیه السلام سخن گفته شده و با ایشان عهد و پیمان بسته می شود. ولی در روایتی که از امام صادقعلیه السلام درباره زیارت اربعین هست با

زیارتی مواجه هستیم که با دیگر زیارات سیدالشهدا لحنی متفاوت داشته و در یک سوم پایانی آن، گزاره هایی دارد که به سند چشم انداز اربعین اشارت دارد. که در این فصل سند چشم انداز اربعین از منظر زیارت اربعین و نقش آن در پویاسازی اربعین و فرهنگ اربعین ارائه می گردد.

آینده نگری در زیارت اربعین

برای کشف پیام های آینده گرایانه زیارت اربعین باید به متن زیارت مراجعه مستقیمی داشت. متن زیارت اربعین به روایت امام صادق علیه السلام در یک سوم پایانی خود چنین است:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْهَدُكَ أَنِّي وَلِيُّ لِمَنْ وَالَاهُ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّكَ كُنْتَ نُورًا فِي الْأَصْلَابِ الشَّامِخَةِ وَ الْأَرْحَامِ الْمُطَهَّرَةِ [الطَّاهِرَةِ] لَمْ تُنَجَّسْكَ الْجَاهِلِيَّةُ بِأَنْجَاسِهَا وَ لَمْ تُلْبَسْكَ الْمُدْلِهَمَاتُ مِنْ ثِيَابِهَا وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ دَعَائِمِ الدِّينِ وَ أَرْكَانِ الْمُسْلِمِينَ وَ مَعْقِلِ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الْبُرِّ التَّقِيُّ الرَّضِيُّ الزَّكِيُّ الْهَادِي الْمَهْدِيُّ وَ أَشْهَدُ أَنَّ الْأَيْمَةَ مِنْ وَ لَدِكَ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ أَعْلَامُ الْهُدَى وَ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَى وَ الْحُجَّةُ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا وَ أَشْهَدُ أَنِّي بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَ بِبَيَابِكُمْ مُوقِنٌ بِشَرَائِعِ دِينِي وَ خَوَاتِيمِ عَمَلِي وَ قَلْبِي لِقَلْبِكُمْ سَلَّمَ وَ أَمْرِي لِأَمْرِكُمْ مَتَّبِعٌ وَ نُصْرَتِي لَكُمْ مُعَيَّدَةٌ حَتَّى يَأْذَنَ اللَّهُ لَكُمْ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ عِدْوِكُمْ صِلَاوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ عَلَى أَرْوَاحِكُمْ وَ أَجْسَادِكُمْ [أَجْسَادِكُمْ] وَ شَاهِدِكُمْ وَ غَائِبِكُمْ وَ ظَاهِرِكُمْ وَ بَاطِنِكُمْ آمِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ»

در این زیارت موارد انتخاب شده به ترتیب ترجمه و تحلیل محتوا می گردد تا هدف از بیان این فرازها مشخص شود:

هدف و نکات	ترجمه	متن
نظام اجتماعی بر محور ولایت	من دوستم با آنان که او را دوست دارند	أَنِي وَلِيُّ لِمَنِ وَالَاةُ
گواهی به نظام امامت	گواهی می‌دهم که امامان از فرزندان	أَشْهَدُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ مِنِّي وَوَلَدِي
گواهی به ظهور و رجعت	من به یقین مؤمن به شمایم، و به بازگشتان یقین دارم	أَنِّي بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَبِإِيَابِكُمْ
تعهد یآوری در مرزبندی روزآمد حق و باطل بر محور امامت (انتظار پویا)	یاری ام برای شما آماده است، تا خدا به شما اجازه دهد، پس با شمایم نه با دشمنانتان	نُصْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةٌ حَتَّىٰ يَأْذَنَ اللَّهُ لَكُمْ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ عَدُوِّكُمْ
تعهدی جامع در حوزه باور و عمل (انتظار پویا)	بر اساس قوانین دینم، و عواقب عملم، و قلمم یا قلبان در صلح، و کارم بیرون کارتان	بِشَرَائِعِ دِينِي وَخَوَافِي عَمَلِي وَ قَلْبِي يُقَلِّبُكُمْ بَيْنَ أَمْرِي لِأَمْرِكُمْ
یاورمندی به امام غائب	غایبان	غَايِبِكُمْ

متن

ترجمه

هدف و نکات

أَنِّي وَلِيُّ لِمَنِ وَالَاةُ

من دوستم با آنان که او را دوست دارند

نظام اجتماعی بر محور ولایت

أَشْهَدُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ مِنِّي وَوَلَدِي

گواهی می‌دهم که امامان از فرزندان

گواهی به نظام امامت

أَنِّي بِكُمْ مُؤْمِنٌ وَبِإِيَابِكُمْ

من به یقین مؤمن به شمایم، و به بازگشتان یقین دارم

گواهی به ظهور و رجعت

نُصْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةٌ حَتَّىٰ يَأْذَنَ اللَّهُ لَكُمْ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ عَدُوِّكُمْ

یاری ام برای شما آماده است، تا خدا به شما اجازه دهد، پس با شمایم نه با دشمنانتان

تعهد یآوری در مرزبندی روزآمد حق و باطل بر محور امامت (انتظار پویا)

بَشْرَائِعِ دِينِي وَ خَوَاتِيمِ عَمَلِي وَ قَلْبِي لِقَلْبِكُمْ سَلَامٌ وَ أَمْرِي لِأَمْرِكُمْ

بر اساس قوانین دینم، و عواقب عملم، و قلبم با قلبتان در صلح، و کارم پیرو کارتان

تعهدی جامع در حوزه باور و عمل (انتظار پویا)

غَائِبُكُمْ

غایبتان

باورمندی به امام غائب

در این ساختار و هندسه از دو گانه اعتقاد به امامت، و ضرورت ولایت مداری روزآمد برمدار ولیّ زمانه ای که امتداد امام حسینعلیه السلام است سخن گفته شده و توسط زبان حال زائر مورد تأکید قرار می گیرد. برای این که در امام شناسی از تبار حسین، زائر دچار اشتباه و خطا نگردد، ضمن تأکید بر همانندی کامل امامان بعدی با امام حسینعلیه السلام از جهت مقام امامت، بر دو مسئله غیبت و رجعت هم تأکید می گردد تا نشانی برای امام پایانی باشد. در این نشانه گذاری بر واقعیت غیبت و ضرورت رجعت تأکید می شود.

البته به صورتی غیرمستقیم (از خطابی که به امام حسینعلیه السلام درباره رجعت می شود) هم اشاره به رجعت امام حسینعلیه السلام دارد. (و هم این که امام حسین احتمالاً اولین رجعت کننده خواهد بود). و بر بستر این آموزه هاست

ص: ۷۱

که زیارت با تعهد گیری از زائر درباره نصرت در بستر زمان شناسی به پایان می رسد.

این هندسه و ساختار کارگفتی (۱) ترکیبی است از کارگفت های گوناگون که در این بخش از زیارت صورت گرفته است:

کارگفت تصریحی: بیان پاکی نسب و اوصاف امام حسینعلیه السلام به صفات نیک اخلاقی؛

کارگفت عاطفی: بیان پیوسته احساسات که اعتراف های زائر به اعتقاداتش است؛

کارگفت اعلامی: اعلام ها در ترکیب با تعهدها آمده، مانند اعلام این که دوست دوستان است؛

کارگفت تعهدی: پیمان های زائر بر هم گرایی با مؤمنان و دوری از دشمنان اهل بیت.

پس زیارت اربعین، زیارتی است که به صورت مستقیم سخن گفتن زائر با امام حسینعلیه السلام را در دستور کار دارد. ولی در لایه درونی خود، بهانه و زمینه این سخن گفتن را تعهدات فرامتنی زائر قرار می دهد. تعهداتی که فراتر از مسئله عاشورا است و رویکرد آینده گرایانه دارد. در یک کلام مبتنی بر مهدویت و انتظار شیعی است.

از این منظر زیارت اربعین ساختاری چون زیارت عاشورا می یابد. چراکه در آن زیارت هم جملاتی است که با بیان تصریح و یا تعهد زائر نسبت به مهدویت دلالت دارد. مواردی مانند:

يَزُوقُنِي طَلَبَ تَارِكٍ مَعَ إِمَامٍ مَنْصُورٍ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ

أَنْ يَزُوقُنِي طَلَبَ تَارِكٍ مَعَ إِمَامٍ مَهْدِيٍّ نَاطِقٍ لَكُمْ

ص: علیه السلام ۲

۱- [۱]. کارگفت نظریه ای در زبان شناسی است که فراتر از دلالت های لفظی، در جستجوی دلالت های پنهان جملات و کشف مقصود جامع متکلم است. (نک: تحلیل متن شناسی زیارت نامه حضرت امام رضا علیه السلام بر پایه نظریه کنش گفتار، محمدرضا پهلوان نژاد، ذهن پاییز ۱۳۸۹ شماره ۴۳).

بنابراین فرهنگ سازی عاشورایی و فرهنگ سازی اربعینی، ریشه در سیره و سنت امامان معصوم دارند، که سند چشم انداز مشترک برای هر دو رویداد تعریف گردیده است. در حقیقت اربعین یک طرح کوتاه مدت راهبردی برای راهبری زائران به سوی آینده و انتقالشان از عاشورای حزن به عاشورای حماسه و پیام است. و آنگاه جمع عاشورا و اربعین، توجه دهی عاشقان و زائران حسینی به چشم انداز بلندمدتی است که در کلیت فرهنگ حسینی باید مورد توجه قرار بگیرد.

در حقیقت وقتی گفته می شود تشیع بر دو بال سرخ عاشورا و سبز مهدویت استوار است، عنصر و رویدادی که حلقه ربط و زمینه پیوند بین این دو را برقرار می کند، اربعین است؛ زیرا اربعین به عاشورا امتداد می دهد و چون اربعین آینده ای را که در زیارت) عاشورا بدان اجمالاً (تنها در حد معرفی یاری گری در آینده با امامی یاری ساز) (۱) اشاره بود، را به صورت سندی جامع درآورده (و باوجود کوتاهی زیارت اربعین) و از آن بسته معرفتی کامل تری را ارائه می دهد. البته بسته معرفتی جامع و کامل مهدوی را به مجموعه ادعیه و زیارات مهدوی واگذار می کند که در پایان همین بخش بدان اشاره ای خواهد شد.

با این نگاه در این فصل، زائر اربعین به صورت عمیق تر با چرایی و چیستی و چگونگی پیوندهای اربعین و انتظار آشنا شده تا در آخرین مرحله و در آخرین فصل بتواند راه های کارآمد سازی فرهنگ انتظار و سبک زندگی مهدوی را با کمک ارزش های اربعین فراگیرد.

ص: علیه السلام ۳

۱- [۱]. زیارت عاشورا: «وَأَسْأَلُهُ أَنْ يَبْلَغَنِي الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَ أَنْ يَرْزُقَنِي طَلَبَ ثَارِكُمْ مَعَ إِمَامٍ هُدَى ظَاهِرٍ نَاطِقٍ بِالْحَقِّ....»

«مهدی» اسم مفعول و به معنای هدایت شده است. البته گاهی نیز در معنای فاعلی به معنای «هدایت کننده» به کار می رود. کلمه «مهدوی» هم صفت انتسابی است که به معنی منسوب به مهدی به کار می رود. واژه مهدویت هم از نظر لغوی مصدر جعلی است. پس مهدویت، از واژه مهدی گرفته شده است تا کارکرد مصدری بیابد. در واقع مهدویت در اصل همان کلمه مهدی است که یای مشدد و تا به آن اضافه شده و به صورت مصدر جعلی به کار می رود. یعنی مهدوی بودن.

در اصطلاح کلامی _ حدیثی مهدویت به معنای تمامی آموزه های اسلامی مرتبط با مهدی موعود در اسلام است. آموزه های مشترک که در همه فرقه های اسلامی با شدت و ضعف نمود معرفتی و ایمانی دارد. مبنای آن در تعالیم پیامبر اسلام ۹ بوده که از جهت آینده نگری، آینده ای درخشان را در پایان تاریخ برای اسلام بر محور شخص و قیام مهدی [پیش بینی نموده است.

انتظار کلمه ای عربی از ریشه نظر در باب افتعال است که به معنای «چشم به راه بودن» است. در اصطلاح شیعی، به این معناست که شیعیان باید منتظر ظهور امام زمان [، که غائب هست، باشند و او را از یاد نبرده و هر لحظه به یاد او باشند و برای ظهورش دعا کنند. در فرهنگ شیعی برای انتظار احادیث فراوان وجود دارد. (۱)

در اندیشه شیعی، دوگانه مهدویت و انتظار، به معنی آینده نگری پیوسته و پویا است. بدین معنی که پایان تاریخ با حکومت عدل جهانی مبتنی بر

ص: ۷۴

پیوندها بین حسین علیه السلام و مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

توحیدباوری و معنویت فراگیر خواهد بود که زیر پرچم حاکمیت انسانی کامل و شایسته از تبار پیامبر ۹ جامه عمل خواهد پوشید. در این آینده نگری، آن راهبر معصوم پایانی و برگزیده با لقب مهدی شناخته می گردد. پس مهدویت که مصدر جعلی است، به معنی تمامی آموزه های مرتبط با آن مهدی موعود و آن منجی پایانی دین اسلام و انتظار یعنی واردسازی الزامات این اعتقاد در متن زندگی.

پیوندها بین حسینعلیه السلام و مهدی]

در مکتب شیعه که معتقد به ۱۲ امام است، این ۱۲ امام از جهت دوگانه عصمت و علم غیب، همگی نور واحد هستند. (۱) ولی ناظر به رنج عظیم تاریخی و یا مأموریت های جهانی می توانند دارای مراتب ویژه ای باشند. (۲) از این رو در برخی روایات پس از امام علیعلیه السلام افضل امامان امام حسینعلیه السلام و امام مهدی] شمرده شده اند. (۳) که بین این دو امام بیشترین پیوندها وجود دارد.

روایتی از امام باقرعلیه السلام در موضوع زیارت، بیانگر عمق وابستگی و پیوند شاعر حسینی با انتظار مهدوی است.

امام باقرعلیه السلام در حدیثی نحوه زیارت افرادی را که در شهرهای دور هستند و نمی توانند قبر امام حسینعلیه السلام را در روز عاشورا زیارت کنند، بیان فرموده و آن ها را به تعزیت یکدیگر سفارش کرده است:

ص: ۷۵

۱- [۱]. برای این منظور ر.ک: بحارالانوار، ج ۲۵، ص ۱، باب ۱، باب بدو ارواحهم و أنوارهم و طینتهم علیه السلام و أنهم من نور واحد.

۲- [۲]. تاریخ الغیبه، الصدر، ج ۲، ص ۴۲۹.

۳- [۳]. الغیبه، نعمانی، ص ۶۷ و اثبات الهداه، ج ۲، ص ۲۰۰: عن النبی ۹ فی حدیث قال: إن الله اختارنی و علیا من بنی هاشم، و اختار منی و من علی الحسن و الحسین، و تکمله اثنی عشر إماما من ولد الحسین، تاسعهم باطنهم و هو ظاهرهم و هو أفضلهم و هو قائمهم.

راوی می گوید: پرسیدم چگونه یکدیگر را تعزیت بگویند؟ حضرت فرمود: «بگویند: خداوند اجر ما و شما را در مصیبت حسینعلیه السلام فراوان گرداند و ما و شما را از کسانی قرار دهد که به همراه ولّی (خون) امام حسینعلیه السلام، امام مهدی [از آل محمد] طلب خون آن حضرت کرده و به خونخواهی او برخیزیم» [۱] [NP۱]

اینک ناظر به اهمیت این پیوند، گستره و دامنه پیوندهای حسین و مهدی معرفی می گردند:

پیوندهای مشترک امام حسین (ع) و امام مهدی (ع)

مهم ترین پیوند امام مهدی (ع) با حماسه حسینی مسئله انتقام از جریان تاریخی است که عاشورا را به وجود آورد و هدفش نابودی اسلام بود و گمراهی جمع بسیاری را موجب شدند بدین جهت یکی از القاب حضرت مهدی (ع) منتقم است. در توضیح علت برگزیده شدن این لقب بر آن حضرت مطالب زیادی در سخنان اهل بیت (ع) وارد شده است. از جمله در روایتی که از امام محمدباقر (ع) نقل شده، وقتی از آن حضرت سؤال می کنند که چرا فقط به آخرین حجّت الهی قائم گفته می شود؟ آن حضرت در پاسخ می فرماید:

چون در آن ساعتی که دشمنان، جدم امام حسین (ع) را به قتل رساندند فرشتگان با ناراحتی درحالی که ناله سر داده بودند عرض کردند پروردگارا! آیا از کسانی که برگزیده و فرزند برگزیده تو را ناجوانمردانه شهید کردند می گذری؟ در جواب آن ها خداوند به آنان وحی فرستاد که: ای فرشتگان من! سوگند به عزت و جلالم از آنان انتقام خواهم گرفت. هرچند بعد از مدّت زمان زیادی، آنگاه خداوند متعال نور و شیح فرزندان امام حسین (ع) را به آنان نشان داد و پس از اشاره به یکی از آنان که در حال قیام بود فرمود: با این قائم از دشمنان حسین (ع) انتقام خواهم گرفت.^۲

فهرستی از پیوندهای مشترک امام حسین و امام مهدی ارائه می گردد:

پیوندهای مشترک امام حسینعلیه السلام و امام مهدی

مهم ترین پیوند امام مهدی [با حماسه حسینی مسئله انتقام از جریان تاریخی است که عاشورا را به وجود آورد و هدفش نابودی اسلام بود و گمراهی جمع بسیاری را موجب شدند. بدین جهت یکی از القاب حضرت مهدی [منتقم است. در توضیح علت برگزیده شدن این لقب بر آن حضرت مطالب زیادی در سخنان اهل بیت: وارد شده است. از جمله در روایتی که از امام محمدباقرعلیه السلام نقل شده، وقتی از آن حضرت سؤال می کنند که چرا فقط به آخرین حجّت الهی قائم گفته می شود؟ آن حضرت در پاسخ می فرماید:

چون در آن ساعتی که دشمنان، جدم امام حسینعلیه السلام را به قتل رساندند فرشتگان با ناراحتی درحالی که ناله سر داده بودند عرض کردند پروردگارا! آیا از کسانی که برگزیده و فرزند برگزیده تو را ناجوانمردانه شهید کردند می گذری؟ در جواب آن ها خداوند به آنان وحی فرستاد که: ای فرشتگان من! سوگند به عزت و جلالم از آنان انتقام خواهم گرفت هرچند بعد از مدّت زمان زیادی. آنگاه خداوند متعال نور و شیح فرزندان امام حسینعلیه السلام را به آنان نشان داد و پس از اشاره به یکی از آنان که در حال قیام بود فرمود: با این قائم از دشمنان حسینعلیه السلام انتقام خواهم گرفت. (۲)

فهرستی از پیوندهای مشترک امام حسین و امام مهدی ارائه می گردد:

پیوندهای مشترک امام حسین <small>علیه السلام</small> و امام مهدی <small>علیه السلام</small>		
پیوند مشترک	امام حسین <small>علیه السلام</small>	امام مهدی <small>علیه السلام</small>
پیش‌بینی و خبردهی به هر دو در تاریخ پیامبران	معرفی امام حسین <small>علیه السلام</small> به	معرفی امام مهدی <small>علیه السلام</small> به عنوان پیامبران طبق روایات اسلامی کسی که چشم‌انداز پایانی تمام به عنوان معصومی که خویش ادیان آسمانی است ضامن بقای دین حق است
هر دو وارث هستند	امام حسین <small>علیه السلام</small> وارث پیامبران	امام مهدی <small>علیه السلام</small> وارث پیامبران و امامان و وارث عاشورا
دوران جاهلیت در آستانه هردو قیام	شکایت امام حسین <small>علیه السلام</small> از حاکمیت بدعت به جای سنت پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	شکایت جهانی ظلم و ستم
بیعت نکردن با طاغوت	امام حسین <small>علیه السلام</small> می‌فرماید: امام مهدی <small>علیه السلام</small> نیز بیعت هیچ	امام مهدی <small>علیه السلام</small> نیز بیعت هیچ
	انه، به خدا سوگند! دستم را از روی خواری و ذلت به شما ندهم و مانند بردگان بیعت حاکمان و طاغوت‌های زمان را فرار نمی‌کنم. (از روی تقيه) به عهده داریم، مگر قائم <small>علیه السلام</small> ... تا هنگامی که قیام می‌کند، بر گردنش بیعت حاکمی نباشد. او نهمین فرزند برادرم، حسین <small>علیه السلام</small> است.	امام مهدی <small>علیه السلام</small> نیز بیعت هیچ
هدف مشترک ^۱	مبارزه با باطل و احیای دین	مبارزه با ظلم و احیای دین پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>

پیوند مشترک

امام حسینعلیه السلام

امام مهدی]

پیش بینی و خبردهی به هر دو در تاریخ پیامبران

معرفی امام حسینعلیه السلام به پیامبران طبق روایات اسلامی به عنوان معصومی که خویش ضامن بقای دین حق است

معرفی امام مهدی] به عنوان کسی که چشم انداز پایانی تمام ادیان آسمانی است

هر دو وارث هستند

امام حسینعلیه السلام وارث پیامبران

امام مهدی] وارث پیامبران و امامان و وارث عاشورا

دوران جاهلیت در آستانه هردو قیام

شکایت امام حسینعلیه السلام از حاکمیت بدعت به جای سنت پیامبر صلی الله علیه و آله (۱)

حاکمیت جهانی ظلم و ستم

بیعت نکردن با طاغوت

امام حسینعلیه السلام می فرماید: «نه، به خدا سوگند! دستم را از روی خواری و ذلت به شما ندهم و مانند بردگان فرار نمی کنم».

امام مهدی [نیز بیعت هیچ طاغوتی را به گردن ندارد: «هر کدام از ما (اهل بیت:)، در زمان خود بیعت حاکمان و طاغوت های زمان را (از روی تقیه) به عهده داریم، مگر قائم] ... تا هنگامی که قیام می کند، بر گردنش بیعت حاکمی نباشد. او نهمین فرزند برادرم، حسینعلیه السلام است».

هدف مشترک (۲)

مبارزه با باطل و احیای دین اسلام (۳) البته در قالب جان فدایی برای دین حق

مبارزه با ظلم و احیای دین پیامبر (۴) در قالب تحقق جهانی دین حق

ص: ۷۷

۱- [۱]. آن حضرت در نامه ای به بزرگان قبایل بصره تصریح می کنند: من شما را به کتاب خدا و سنت پیامبرش دعوت می کنم. در شرایطی که اکنون ما زندگی می کنیم سنت رسول خدا ۹ از بین رفته و به جای آن بدعت و احکام و ارزش های غیراسلامی نشسته است مرا بپذیرید و به یاری من برخیزید. شما را به راه ارشاد و رستگاری هدایت خواهم کرد. حیاة الإمام الحسین علیه السلام، ج ۲، ص ۲۶۴.

۲- [۲]. هدف امام حسین علیه السلام نیز در زیارت اربعین آمده است: خون خود را تقدیم تو کرد تا انسان ها را از نادانی و گمراهی رهایی بخشد. (شیخ عباس قمی، مفاتیح الجنان، زیارت اربعین).

۳- [۳]. من به منظور ایجاد اصلاح در امت جدم رسول خدا ۹ قیام کرده ام می خواهم امر به معروف و نهی از منکر کنم و به همان سیره و شیوه مرسوم جدم پیامبر اکرم ۹ و پدرم علی بن ابی طالب علیه السلام عمل می کنم. بحارالانوار، ج ۴۵، ص ۶.

۴- [۴]. امام صادق علیه السلام می فرمایند: حضرت مهدی علیه السلام تمام بدعت های ایجاد شده در دین را در سرتاسر جهان از بین خواهد برد و در مقابل، تک تک سنت های نبوی را به اجرا در خواهد آورد. ینابیع الموده، ج ۳، ص ۶۲.

پیوندهای مشترک امام حسین (ع) و امام مهدی (ع)	
اسلام ^۱ البته در قالب جان فدایی برای دین حق	اسلام ^۱ البته در قالب جان فدایی برای دین حق
بر یادداشتن شعار مشترک در جهان اسلام	امام حسین (ع) می‌فرماید: «لَمَّا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ اسْتَوَيْتُ بِهَا نَفْسِي بَعْدَ فِسَادِهَا؛ خَدَاوَنْد بِي وَسِيلَه حَضْرَت پندارها، گفتارها و رفتارهای نادرست و اصلاح باطل گزایی، اصلاح تبعیض و بی‌عدالتی‌ها، اصلاح جامعه، اصلاح و پاک‌سازی حکومت از حاکمان ستمگر»
القصاب و اوصاف ^۲ مشترک	ثارالله، غریب، رانده شد، الوتر الموتور
تبار مشترک	امام حسین (ع) و معرفی خود امام مهدی (ع) از نسل پیامبر (ص) و در عاشورا به‌عنوان ذریه پیامبر حضرت زهرا (س) و امام حسین (ع)
جغرافیای مشترک: و شهرهای مشترک قیام	از مکه به مقصد کوفه اما به کربلا از آنجا به کربلا
زمان مشترک: نقش نمادین روز عاشورا در هر دو قیام	روز شهادت روز ظهور

مبارزه با باطل و احیای دین اسلام (۱) البته در قالب جان فدایی برای دین حق

مبارزه با ظلم و احیای دین پیامبر (ص) (۲) در قالب تحقق جهانی دین حق

امام حسینعلیه السلام می‌فرماید: «لَمَّا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدِّي».

پندارها، گفتارها و رفتارهای نادرست

و اصلاح باطل گزایی، اصلاح تبعیض و بی‌عدالتی‌ها، اصلاح جامعه، اصلاح و پاک‌سازی حکومت از حاکمان ستمگر

در مورد امام مهدی [نیز آمده است: «لَيُصَيِّرُ لِيحِ الْأُمَّةِ بَعْدَ فِسَادِهَا؛ خَدَاوَنْد بِي وَسِيلَه حَضْرَت مهدی]، این امت را پس از آنکه تباہ شده اند، اصلاح می‌کند».

ثارالله، غریب، رانده شد، الوتر الموتور

ثارالله، غریب، رانده شد، الوتر الموتور،

امام حسینعلیه السلام و معرفی خود در عاشورا به‌عنوان ذریه پیامبر

امام مهدی [از نسل پیامبر (ص) و حضرت زهرا (س) و امام حسینعلیه السلام (۳)]

از مکه به مقصد کوفه اما به کربلا

از مکه به مدینه و سپس به کوفه و از آنجا به کربلا

روز شهادت

-
- ۱- [۱]. من به منظور ایجاد اصلاح در امتّ جدّم رسول خدا ۹ قیام کرده ام می خواهم امر به معروف و نهی از منکر کنم و به همان سیره و شیوه مرسوم جدّم پیامبر اکرم ۹ و پدرم علی بن ابی طالب علیه السلام عمل می کنم. بحارالانوار، ج ۴۵، ص ۶.
- ۲- [۲]. امام صادق علیه السلام می فرمایند: حضرت مهدی علیه السلام تمام بدعت های ایجاد شده در دین را در سرتاسر جهان از بین خواهد برد و در مقابل، تک تک سنت های نبوی را به اجرا در خواهد آورد. ینابیع المّوده، ج ۳، ص ۶۲.
- ۳- [۳]. پیامبر اکرم ۹ در یکی از روزهای آخر عمر مبارکشان در حالی که دست شان را به شانۀ امام حسین علیه السلام گذاشته بودند خطاب به دختر بزرگوارشان حضرت زهرا علیه السلام فرمودند: مهدی این امت از نسل این فرزندم است. دنیا به پایان نخواهد رسید مگر این که مردی از اولاد حسین علیه السلام قیام کرده جهان را باعدل و داد پر سازد. بحارالانوار، ج ۵۱، ص ۹۱.

پیوندهای مشترک امام حسین <small>علیه السلام</small> و امام مهدی <small>علیه السلام</small>	
یادکرد مشترک: در زیارت عاشورا و نام حضرت مهدی <small>علیه السلام</small> در دو فراز آن	دعای ندبه و یادکرد از امام حسین <small>علیه السلام</small> و مصائب ایشان
یادکرد مشترک در لیلی قدر و سوم شعبان و یاد حضرت مهدی	لیلی قدر و نیمه شعبان و زیارت مناسبت‌ها امام حسین
یاوران آسمانی: فرشتگانی که برای یاری امام حسین <small>علیه السلام</small> آمدند ولی مأموریت یافتند	مأموریت یآوری برای امام زمان <small>علیه السلام</small>
تفسیر مشترک آیاتی از روایاتی از پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> امام علی و ولئی او را امام قائم عجل الله فرآن من جمله: «... و امام باقر <small>علیه السلام</small> وارد شده است تعالی فرجه الشریف، معرفی من قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا...» ^۱	معرفی کرده اند

یادکرد مشترک: در ادعیه و زیارات

زیارت عاشورا و نام حضرت مهدی [در دو فراز آن

دعای ندبه و یادکرد از امام حسینعلیه السلام و مصائب ایشان

یادکرد مشترک در مناسبت‌ها

لیلی قدر و سوم شعبان و یاد حضرت مهدی

لیلی قدر و نیمه شعبان و زیارت امام حسین

یاوران آسمانی:

فرشتگان و تلاش برای یآوری (۱)

فرشتگانی که برای یاری امام حسینعلیه السلام آمدند ولی مأموریت نیافتند

مأموریت یآوری برای امام زمان]

تفسیر مشترک آیاتی از قرآن من جمله: «... وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا...» (۲)

روایاتی از پیامبر ۹، امام علی و امام باقر ۸ وارد شده است که مقتول را امام حسینعلیه السلام معرفی کرده اند...

و ولئی او را امام قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف، معرفی کرده اند (۳)

پیوندهای گسترده در شخصیت دو امام مظلوم و امام موعود و مشترکات فراگیر در زمینه‌ها و اهداف و فرایند قیام، برای زائران اربعین درس‌های فراوانی از جهت شناسایی راهبردهای امام یآوری دارد. چراکه بر طبق روایات زمان آستانه ظهور، شباهتی تام با زمان قیام سیدالشهدا علیه السلام دارد. و جریان باطل در آستانه هردو قیام چنان فراگیر می‌شود که خطر دورافتادگی از امام غائب را مانند بازماندگان از یآوری سیدالشهدا علیه السلام احتمال می‌رود (۴).

۱- [۱]. امام رضا علیه السلام در این باره می فرماید: «به تحقیق چهار هزار فرشته برای یاری امام حسین علیه السلام به زمین فرود آمدند. آنان هنگامی که نازل شدند، حسین علیه السلام را کشته شده دیدند. از این رو، ژولیده و غبارآلود در نزد قبر آن حضرت اقامت کردند و همچنان هستند تا اینکه قائم، قیام کند و آنان از یاوران و سپاه آن حضرت خواهند بود و شعارشان یا لثارات الحسین است».

۲- [۲]. «و هر کس مظلوم کشته شود، برای وارثش تسلطی بر قاتل قرار داده ایم»؛ اسراء / ۳۳.

۳- [۳]. تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۱۶۳؛ تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۲۱۰؛ الزام الناصب، ج ۲، ص ۲۰۰.

۴- [۴]. مانند خیل عظیم تواین که به رهبری سلیمان بن صرد خزاعی خود آغازگر نامه دعوت نویسی به امام حسین بودند ولی چون امام به سوی آنان آمد از ترس و... امام را تنها گذاشتند. بدین جهت در الغیبه، نعمانی، ص ۳۱۸ روایتی جالب است که: «إِذَا خَرَجَ الْقَائِمُ عَ خَرَجَ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ مَنْ كَانَ يَرَى أَنَّهُ مِنْ أَهْلِهِ وَ دَخَلَ فِيهِ شَيْبَةٌ عَيْدَهُ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ». زمانی که قائم قیام کند، کسانی که گمان می شود از خاندان او هستند، از صف آن حضرت خارج می شوند و کسانی که به خورشید و ماه پرست می مانند، به صف او در می آیند.

پس در شناسایی پیوندهای عاشورا و اربعین با ظهور یکی از محورهای مهم، شناسایی پیوندها در حوزه یآوری و آسیب شناسی ادعاهای یآوری و آسیب زدایی از آن است.

پیوندها در یآوری

زائری که در اربعین وارد جمع عظیم پیاده ها می گردد فقط در زمان حال در جمع یاوران امامان قرار نمی گیرد، بلکه او زائری برآمده از اصحاب الحسین تاریخ است و مقصدش اصحاب المهدی در آینده است. پس او اگر ادعای یآوری یا علامت یا نشان شیعی بودن را دارد، باید بداند که ادعایش در فضای خلأ نیست و او قطره ای از جریانی تاریخی و مهم است که دوسویه (مبدأ و مقصد) خیلی خاص دارد:

پس ما در میان دیروز شفاف و آینده روشن در الگوهای یآوری هستیم. یاورانی که در بحرانی ترین شرایط دیروز و در سخت ترین و عظیم ترین مأموریت های آینده (۱) امام زمان خود را تنها نگذاشته و نمی گذارند. پس در زمان حال در بسترهای حضور در اربعین باید خود را به مرتبه یاوران دیروز و فردا برسانیم. پیش شرط این رشد و تعالی، شناسایی پیوندهای حسینی/ مهدوی در زمینه یآوری و نصرت (ونصرتی لکم معده (۲)) است. که گزارشی از پیوندهای یآوری امام حسینعلیه السلام و امام مهدی [در زمینه نصرت، چنین است:

پیوندهای اصحاب الحسین و اصحاب المهدی		
موضوع	اصحاب الحسین	اصحاب المهدی
دعوت و یاری خواهی پیوسته امام و لزوم اجابت مخلصانه مدعیان یآوری	امام در طول دعوت، پیوسته همه را به یاری دین خدا فراخواند... ولی تنها ۷۲ نفر یاری اش کردند	امام زمان هم در آستانه ظهور مردم جهان را به یاری می خواند ^۲ و خالصانه ترین یاری را از ۳۱۳ نفر می بیند
ضرورت پیروی از نماینده و نائب امام در مسیر ادعای یآوری	اعزام مسلم بن عقیل به کوفه و دعوت کوفیان به پیروی از او و موفقیت مانند حبیب بن مظاهر در یاری مسلم و ناکامی هزاران نفر دیگر از مدعیان کوفی	نواب خاص دوران غیبت صغری و نواب عام دوران غیبت کبری و... موفقیت های تاریخی تشیع به علت پیروی از مرجعیت

پیوندهای اصحاب الحسین و اصحاب المهدی

موضوع

اصحاب الحسین

اصحاب المهدی

دعوت و یاری خواهی پیوسته امام و لزوم اجابت مخلصانه مدعیان یآوری

امام در طول دعوت، پیوسته همه را به یاری دین خدا فراخواند... ولی تنها ۷۲ نفر یاری اش کردند

امام زمان هم در آستانه ظهور مردم جهان را به یاری می خواند^(۲) و خالصانه ترین یاری را از ۳۱۳ نفر می بیند

ضرورت پیروی از نماینده و نائب امام در مسیر ادعای یآوری

اعزام مسلم بن عقیل به کوفه و دعوت کوفیان به پیروی از او و موفقیت مانند حبیب بن مظاهر در یاری مسلم و ناکامی هزاران نفر دیگر از مدعیان کوفی

نواب خاص دوران غیبت صغری

و نواب عام دوران غیبت کبری و... موفقیت های تاریخی تشیع به علت پیروی از مرجعیت

- ۱- [۱]. امام صادق علیه السلام می فرماید: آن_ه_ا_ف_رم_اندهان، قاضیان، حاکمان شرع و فقیهان دین اند «وَهُمُ النَّجَبَاءُ وَ الْقُضَاةُ وَ الْحُكَّامُ وَ الْفُقَهَاءُ فِي الدِّينِ...» منتخب الاثر، لطف الله صافی، ص ۴۸۵، چاپ تهران، ۱۳۰۳ علیه السلام ۳ ه .
- ۲- [۲]. زیارت آل یس از زیارت مهدوی و زیارت اربعین. در زیارت اربعین می خوانیم که: اَنْبِيَاكُمْ مُؤْمِنًا وَ بِاِيَابِكُمْ مُوقِنًا بِشَرَائِعِ دِينِي وَ خَوَاتِيمِ عَمَلِي وَ قَلْبِي لِقَلْبِكُمْ سَلَمًا وَ اَمْرِي لِاَمْرِكُمْ مُتَّبِعًا وَ نُصْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةً حَتَّى يَأْذَنَ اللهُ لَكُمْ فَمَعَكُمْ مَعَكُمْ لَا مَعَ عَدُوِّكُمْ.
- ۳- [۳]. الزام الناصب، ج ۲، ص ۲۳۳.

پیوندهای اصحاب الحسین و اصحاب المهدی		
موضوع	اصحاب الحسین	اصحاب المهدی
آرزوی شهادت در رکاب هر دو امام	یاران امام در شب عاشورا با امام پیمان شهادت بستند. و در زیارات حسینی زائر آرزو می‌کند که: «یا لیتنی کنت معکم فافوز فوزا عظیما»	«اللهم انی اجدد له فی صبیحة یومی هذا... و اجعلنی من المنسشهدین بین یدیه... فاخرجنی من قبری مؤتذرا کفنی شاهرا سیفی...» امام صادق (ع) فرمود: «آنان آرزو می‌کنند در راه خدا به شهادت برسند» ^۱
ویژگی‌های و شاخصه‌های یآوری	اباعبدالله (ع) در شب عاشورا فرمود: من اصحابی بهتر و باوفاتر از اصحاب خودم سراغ ندارم... ^۲	اهل ورع و اجتناب از گناهان و اهل محاسن و مکارم اخلاق ^۳
ضرورت آمادگی برای قیامی ناگهانی	سرعت اجابت یارانی مانند حبیب بن مظاهر در یاری امام، و عقب افتادن کسانی مانند طرماح بن عدی	حضور ناگهانی تمام یاران در شب عاشورا (در کنار ریزش بسیاری از مدعیان) ^۴
آزمون‌های سخت یآوری	در محاصره قرار گرفتن و پیشنهاد امان‌نامه ^۵ و نسی	به ناگزیر باید مردمان امتحان شوند و از یکدیگر غریبالشده؛

آرزوی شهادت در رکاب هر دو امام

یاران امام در شب عاشورا با امام پیمان شهادت بستند. و در زیارات حسینی زائر آرزو می‌کند که:

«یا لیتنی کنت معکم فافوز فوزا عظیما»

«اللهم انی اجدد له فی صبیحة یومی هذا... و اجعلنی من انصاره... و المستشهدین بین یدیه... فاخرجنی من قبری مؤتذرا کفنی شاهرا سیفی...»^(۱).

امام صادق علیه السلام فرمود:

«آنان آرزو می‌کنند در راه خدا به شهادت برسند»^(۲)

ویژگی و شاخصه‌های یآوری

اباعبدالله علیه السلام در شب عاشورا فرمود: من اصحابی بهتر و باوفاتر از اصحاب خودم سراغ ندارم^(۳)...

اهل ورع و اجتناب از گناهان و اهل محاسن و مکارم اخلاق^(۴)

ضرورت آمادگی برای قیامی ناگهانی

سرعت اجابت یارانی مانند حبیب بن مظاهر در یاری امام، و عقب افتادن کسانی مانند طرماح بن عدی

حضور ناگهانی تمام یاران در شب عاشورا (در کنار ریزش بسیاری از مدعیان)^(۵)

آزمون‌های سخت یآوری

ثبات قدم در مواجهه با ریزش‌ها

در محاصره قرار گرفتن و پیشنهاد امان نامه (۶) ولی ایستادگی یاران در شب عاشورا با وجود رفتن جمع بسیاری

به ناگزیر باید مردمان امتحان شوند و از یکدیگر غربال شده، جدا شوند، این امر هنگامی فرامی رسد که کابوس یأس و نومیدی همه جا را فرا بگیرد. به خدا سوگند، هنگامی می آید که شقی ها شقی، و سعیدها سعادت مند شوند (۷)

ص: ۸۲

۱- [۱]. دعای عهد/ مفاتیح الجنان.

۲- [۲]. بحارالانوار، ج ۵۲، ص ۳۰۷، ح ۸۲.

۳- [۳]. «ما رَأَيْتُ أَصْحَاباً أَبْرَّ وَ أَوْفَى مِنْ أَصْحَابِي»...

۴- [۴]. امام صادق علیه السلام فرمود: «ان لنا دولة یجىء بها الله اذا شاء ثم قال: من سره ان یكون من اصحاب القائم علیه السلام فلینتظر و لیعمل بالورع و محاسن الاخلاق و هو منتظر، (۵۷) ما دولت و حکومتی داریم و خداوند، هر گاه بخواهد این دولت ظهور خواهد کرد و اگر کسی خوشحال و خشنود می شود که از یاران مهدی علیه السلام باشد، پس منتظر باشد و در حال انتظار، اهل ورع و اجتناب از گناهان و اهل محاسن و مکارم اخلاق باشد».

۵- [۵]. اذا خَرَجَ الْقَائِمُ [خَرَجَ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ مَنْ كَانَ يَرَى أَنَّهُ مِنْ أَهْلِهِ وَ دَخَلَ فِيهِ شِبْهُ عَبْدِهِ الشَّمْسِ وَ الْقَمَرِ.

۶- [۶]. به گزارش یکی از عالمان علم رجال شناسی، کوفیان پیایی به یاران امام پیشنهاد امان و اموال می کردند، ولی آن ها نمی پذیرفتند و می گفتند: «اگر حسین کشته شود، درحالی که چشم های ما آن را ببیند، برای ما در پیش گاه رسول خدا عذری نخواهد بود. هم چنین ابن ابی الحدید از یکی از کوفیان روایت کرده است که آن ها نه امان می پذیرفتند و نه گزاشی به مال و دارایی دنیا داشتند. (کشی، ج ۱، ص ۲۹۳).

۷- [۷]. لا بدللناس ان یمحصوا و یمیزوا و یغربلوا. ان هذا الامر لا یاتیکم الا بعد الناس؟ لا والله حتی یشقی من یشقی، و یسعد من یسعد!

پیوندهای اصحاب الحسین و اصحاب المهدی		
موضوع	اصحاب الحسین	اصحاب المهدی
ثبات قدم در مواجهه با ریزش‌ها	ایستادگی یاران در شب عاشورا با وجود رفتن جمع بسیاری	جدا شوند، این امر هنگامی فرامی‌رسد که کابوس یأس و نومیدی همه‌جا را فراگیرد. به خدا سوگند، هنگامی می‌آید که شقی‌ها شقی، و سعیدها سعیدتمند شوند ^۱
ضرورت پیشگامی برای یآوری	مسابقه و پیشگامی یاران حضرت در شهادت‌طلبی ^۲	امام صادق <small>علیه السلام</small> فرمود: یاران مهدی <small>علیه السلام</small> در میدان رزم، گرد او می‌گردند و باجان خود، از او محافظت می‌کنند ^۳ .
ضرورت انتظار تا زمان قیام	وقتی پس از شهادت امام حسن مردم کوفه از امام طلب قیام کردند، امام زمان قیام را به مرگ معاویه موکول کرد	در ادعیه مهدوی به ضرورت انتظار پیوسته برای قیام ناگهانی

آزمون‌های سخت یآوری

ثبات قدم در مواجهه با ریزش‌ها

در محاصره قرار گرفتن و پیشنهاد امان نامه (۱) ولی ایستادگی یاران در شب عاشورا با وجود رفتن جمع بسیاری

به ناگزیر باید مردمان امتحان شوند و از یکدیگر غربال شده، جدا شوند، این امر هنگامی فرامی‌رسد که کابوس یأس و نومیدی همه‌جا را فراگیرد. به خدا سوگند، هنگامی می‌آید که شقی‌ها شقی، و سعیدها سعیدتمند شوند (۲)

ضرورت پیشگامی برای یآوری

مسابقه و پیشگامی یاران حضرت در شهادت‌طلبی (۳)

امام صادق علیه السلام فرمود:

یاران مهدی علیه السلام [در میدان رزم، گرد او می‌گردند و باجان خود، از او محافظت می‌کنند (۴)].

ضرورت انتظار تا زمان قیام

وقتی پس از شهادت امام حسن مردم کوفه از امام طلب قیام کردند، امام زمان قیام را به مرگ معاویه موکول کرد

در ادعیه مهدوی به ضرورت انتظار پیوسته برای قیام ناگهانی

این جدول نشان می‌دهد که زائر وقتی در پیاده روی اربعین حاضر می‌شود باید با درک دیروز و فردای یاران اهل بیت، در زمان حال رسالتی سنگین بر دوش خود ببیند و بداند که به دلیل قرار گرفتن در دوران آخرالزمانی در شرایط سختی

۱- [۱]. به گزارش یکی از عالمان علم رجال شناسی، کوفیان پیاپی به یاران امام پیش نهاد امان و اموال می کردند، ولی آن ها نمی پذیرفتند و می گفتند: «اگر حسین کشته شود، درحالی که چشم های ما آن را ببیند، برای ما در پیش گاه رسول خدا عذری نخواهد بود. هم چنین ابن ابی الحدید از یکی از کوفیان روایت کرده است که آن ها نه امان می پذیرفتند و نه گزاشی به مال و دارایی دنیا داشتند. (کشی، ج ۱، ص ۲۹۳).

۲- [۲]. لا بدل للناس ان یمحصوا و یمیزوا و یغربلوا. ان هذا الامر لایاتیکم الا بعد الناس؟. لا والله حتی یشقی من یشقی، و یسعد من یسعد!

۳- [۳]. وقتی یکی از کوفیان را برای جنگ با سیدالشهدا در روز عاشورا سرزنش می کنند، پاسخ می دهد: «دهانت خُرد باد! اگر آن چه را که ما در کربلا دیدیم، می دیدی، تو نیز همین کار را می کردی. آن ها دست به قبضه شمشیر می بردند، مانند شیران غرآن به ما حمله می کردند و خود را در دهان مرگ می انداختند. امان نمی پذیرفتند، رغبتی به مال دنیا نداشتند و هیچ چیزی نمی توانست میان آن ها و مرگ فاصله اندازد. اگر با آن ها نمی جنگیدیم، همه ما را از دم شمشیر می گذرانند. چگونه می توانستیم از جنگ با آن ها خودداری کنیم؟» (شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۳، ص ۲۶۳).

۴- [۴]. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۰۷، ح ۸۲.

است. هم از سوی خداوند پیوسته امتحان می گردد. هم وسوسه های شیطان به نهایت مرتبه خود رسیده و جاذبه های دنیای آخرالزمانی و همچنین خطر مدعیان انحرافی هم پیش روی اوست. در این شرایط تنها راه نجاتش نگاه دوسویه به دیروز و فردا با هدف الگوگیری برای امروز و زمان حالش است.

البته در این میان نباید نگران شود و تصور کند که مقام و مرتبه دین داری اش در دوران غیبت و آخرالزمان (و در میان انواع هجوم ها و وسوسه ها) کم مقامی است. بلکه به علت مجاهدت عظیم و تقوای ویژه اش در آخرالزمان دارای مقامی والا خواهد بود.^(۱) و یکی از سلوک ها و اعمالی که این مقام عظیم را در آخرالزمان برایش فراهم می کند، حضور در حماسه اربعین حسینی به صورت پیاده است. چراکه در آخرالزمان جاذبه های انحرافی و وسوسه ها (و به عبارتی نهایت درجه دوران جاهلیت) او رو به سوی حسین کرده، آن هم با پذیرش سلوکی پیاده که سخت ترین مرتبه زیارت است. زیارتی در فضایی نه چندان مناسب از جهت امنیت و بهداشت، که ارزش و مرتبه این حضور را بالاتر می برد و قربی بیشتر برای زائر فراهم می سازد.

ص: ۸۴

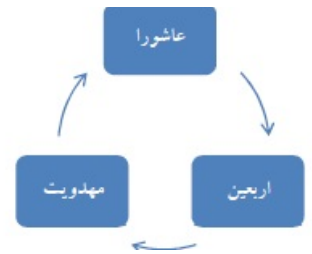
۱- [۱]. از امام صادق علیه السلام نقل شده است که عبادت به همراه خوف و در دولت باطل، مانند عبادت در حالت امن و دولت حق نیست. بدانید که هر یک از شما که نماز فریضه را فرادا و پنهان از دشمن و در وقت بخواند (وقتی که علنی و با جماعت امکان ندارد) خدا، برای او ثواب بیست و پنج نماز واجب بنویسد و کسی که نماز مستحبی را در وقتش به درستی بخواند، خداوند برای او ثواب ده نماز مستحبی بنویسد و فردی که کار نیک و حسنه ای انجام دهد خداوند ثواب بیست عمل حسنه برای او بنویسد و هر کس نیکوتر انجام دهد، خداوند ثواب را مضاعف می کند. سپس حضرت در علت این پاداش می گوید: شما، صابر همراه با امام و منتظر دولت حق هستید، بر امام و بر جان های خود از شر حاکمان ظلم در هر اسید، حق شما در دست ظالمان است و شما را از آن منع می کنند، و شما را در تنگی و طلب معاش قرار داده اند، درحالی که بر دین و عبادت و اطاعت از امام و ترس از دشمن خود صابر هستید. از این رو خداوند اعمال شما را چند برابر می کند. پس بر شما گوارا باد. سپس حضرت در پایان حدیث می فرمایند: به خدا سوگند! هر یک از شما به این حال بمیرد، نزد خداوند افضل است از بسیاری که در بدر و احد حضور داشتند. بحار، ج ۵۲، ص ۱۲۷، ح ۲۰. و در روایات متعدد انسان منتظر مانند فردی شمرده شده است که در رکاب پیامبر به شهادت رسیده است. بحار ج ۵۲، ص ۱۲۶، ح ۱۹.

امروزه در بستر رخداد اربعین فضایی عمومی برای مشارکت همگانی فراهم شده است. این وضعیت از یکسو باعث شده فرصتی تاریخی برای حضور زائران فراهم و از سوی دیگر آسیبی با عنوان حضور برخی مدعیان انحرافی که با شعارهای فریبنده سعی در آلوده کردن فضای معنوی اربعین دارند. از این وضعیت به حسب ضرورت امتحان و آزمایش در مسیر زندگی و سلوک دینی اجتنابی نیست. ولی آنچه تکلیف است ضرورت کسب آگاهی های لازم جهت جلوگیری از پدیده وسوسه و فریب است.

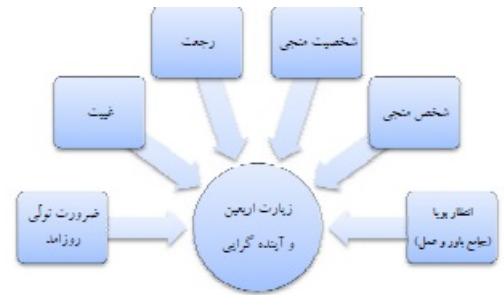
در همین زمینه باید دانست اربعین یک رویداد تاریخی است برای انحراف و منحرف شناسی و به همین جهت در این اثر سعی شده به پیشینه اربعین توجه شود.

ص: ۸۵

۱- [۱]. این قسمت از این پژوهش به برخی از جریان های انحرافی در موضوع مهدویت نظر دارد که خاستگاهش عراق بوده ولی دامنه تاثیرگذاری اش به ایران هم کشیده شده است. جریان هایی که با سوءاستفاده از فضای باز کشور عراق و اشتغال دولت به مسائل مهمتری چون داعش و... در ازدحام زائران اربعین، با برپا کردن موبک ها و پرچم هایی به تبلیغ خود پردازند. در این شرایط مهمترین راهبرد برای جلوگیری از انحراف و اکسینه سازی زائران با کمک مبانی اربعین است. تا پس از معرفت افزائی لازم فرابگیرند که اصولاً- توجهی به این تبلیغات انحرافی نکرده و اگر هم جایی با آنان مواجه شدند، به جای شنونده بودن، با پرسش گری فعال و پویا مانع سخن پراکنی آنان بگردند.

پس هرگاه جریان‌ی یکی از این سه را از چرخه معرفتی و رفتاری شیعه حذف کند نشان انحراف دارد. وقتی در زیارت اربعین باوجود کوتاهی، آدرس‌های مختلفی از مهدویت وجود دارد:

رویدادهای تاریخی هم می تواند پیام ها و عبرت های لازم برای آینده را دارا باشد. مهم ترین رویداد تاریخی ای که می تواند معیار حق و باطل شناسی و بسترساز رسوایی جریان های انحرافی باشد، سفر تاریخی جابر به کربلا است. چراکه این سفر دارای پیام های روشن و آشکار برای ماست:

جابر معیاری برای تشخیص حق از حق نما	
پیام ها	رفتار جابر
اقدام و عمل در شرایط بحرانی به جای فرار از مسئولیت	سفر در شرایط بحرانی برای رساندن خود به امام سجاده <small>علیه السلام</small> و کاروان اسارت در اولین فرصت
معرفی امام زمان <small>علیه السلام</small> یا نمایندگان احتمالی او به جای ابزار قرار دادن ولایت امام برای دکانداری خود	تلاش برای معرفی امام سجاده <small>علیه السلام</small> و امام باقر <small>علیه السلام</small> پس از اربعین و در امتداد آن دعوت مردم به ولایت آن ها
توجه به خود مراقبه گیری در مسیر زندگی دینی	عدم ادعای مقام های خاص و کرامت و معجزه برای خود حتی پس از زیارت اربعین
دین یآوری در سن بالا مبتنی بر علم و تدبیر و بصیرت و ایمان و بازتاب هایش در تاریخ سازی ^۱	تاریخ سازی جابر به واسطه ایثارگری در راه اهل بیت با وجود کهن سالی و نابینایی

جابر معیاری برای تشخیص حق از حق نما

رفتار جابر

پیام ها

سفر در شرایط بحرانی برای رساندن خود به امام سجاده علیه السلام و کاروان اسارت در اولین فرصت

اقدام و عمل در شرایط بحرانی به جای فرار از مسئولیت

تلاش برای معرفی امام سجاده علیه السلام و امام باقر علیه السلام پس از اربعین و در امتداد آن دعوت مردم به ولایت آن ها

معرفی امام زمان [یا نمایندگان احتمالی او به جای ابزار قرار دادن ولایت امام برای دکانداری خود

عدم ادعای مقام های خاص و کرامت و معجزه برای خود حتی پس از زیارت اربعین

توجه به خود مراقبه گیری در مسیر زندگی دینی

تاریخ سازی جابر به واسطه ایثارگری در راه اهل بیت با وجود کهن سالی و نابینایی

دین یآوری در سن بالا مبتنی بر علم و تدبیر و بصیرت و ایمان و بازتاب هایش در تاریخ سازی (۱)

پس اربعین با دو گانه پیام و رفتار، دارای پیام هایی روشن در زمینه معرفی امامت و مهدویت و تعریف درست آن ها و آسیب

زدایی از آن ها است. فقط کافی است که مواجهه زائر و سالک اربعین با تاریخ و زیارت اربعین عالمانه

۱- [۱]. تمام جریان‌هایی که به مرجعیت اشکال می‌گیرند، عامدانه اصلی مهم را سانسور می‌کنند. و آن سال‌ها تلاش مراجع بزرگ شیعه را برای دانش‌آموزی و تعالی اخلاقی و عدالت‌ورزی. ضمن آن که بسیاری از آنان تمرین راهبری اجتماعی را در کنار مراجع بزرگ پیشین آموخته‌اند. ولی مدعیان که خود نه توشته علمی دارند نه نشانی از رشد اخلاقی و تربیت مدیریت جامعه دینی، با سر و صدا قصد تغییر نگاه‌ها به معیارها و روش‌ها و تجربه‌ها و الگوها دارند تا در نهایت بتوانند جامعه شیعه را شده طعمه گرگ‌های آخرالزمانی قرار دهند.

باشد و بداند که همه جریان هایی که بعد از اربعین با ادعای عاشورا شناسی و مهدویت گرایي ایجاد شدند، اما از خط امامت معصومانه (و نمایندگانان) فاصله گرفتند، بر باطل بودند:

جریان های انحرافی پس از عاشورا و بر بستر عاشورا	
نام	ادعا
توابعین	ادعای سستی کردن جامعه شیعه در یاری رساندن سیدالشهدا <small>علیه السلام</small> و ارائه نظریه و طرح های خودنوشت برای انتقام گیری و یا فتوا دادن برای قیام بدون مراجعه و اجازه امام زمان خود
کیسانیه	مصادره و بزرگ نمایی شعار مهدویت برای خود و دادن شعارهایی جذاب اما مبهم و کلی باهدف جداسازی جامعه شیعه از اطراف امام سجاد و جمع کردن شیعیان به گرد خود
برخی علویان	مطرح کردن نظریه قیام و جنگ بدون نیاز به امام معصوم و بر حق دانستن خود به صرف ادعای آقازاده و علوی بودن. جریانی که بعدها در تاریخ منجر به پیدایش علویان دروغینی چون ابوالسرایا گردید
غالیان	طرح ادعای مقامات عجیب و کرامات برای خود و ادعای نمایندگی دروغین برای امامان و انکار کردن نمایندگی دیگر یاران راستین امامان و تلاش برای جمع کردن جامعه شیعه به گرد خود با ادعاهای جدید و عجیب درباره امامان و کربلا و ظهور (خطایه)
صحابه و تابعین زاهد و مقدس	صحابه ای مانند سهل بن سعد ساعدی و ابوسعید خدری که دارای گرایش های شیعی بودند ولی حتی بعد از عاشورا هم در مسیر و سلوک های عرفانی خاص و جدا از جامعه و امام شیعه بودند و...

جریان های انحرافی پس از عاشورا و بر بستر عاشورا

نام

ادعا

توابعین

ادعای سستی کردن جامعه شیعه در یاری رساندن سیدالشهدا علیه السلام و ارائه نظریه و طرح های خودنوشت برای انتقام گیری و یا فتوا دادن برای قیام بدون مراجعه و اجازه امام زمان خود

کیسانیه

مصادره و بزرگ نمایی شعار مهدویت برای خود و دادن شعارهایی جذاب اما مبهم و کلی باهدف جداسازی جامعه شیعه از اطراف امام سجاد و جمع کردن شیعیان به گرد خود

برخی علویان

مطرح کردن نظریه قیام و جنگ بدون نیاز به امام معصوم و بر حق دانستن خود به صرف ادعای آقازاده و علوی بودن. جریانی که بعدها در تاریخ منجر به پیدایش علویان دروغینی چون ابوالسرایا گردید

غالیان

طرح ادعای مقامات عجیب و کرامات برای خود و ادعای نمایندگی دروغین برای امامان و انکار کردن نمایندگی دیگر یاران

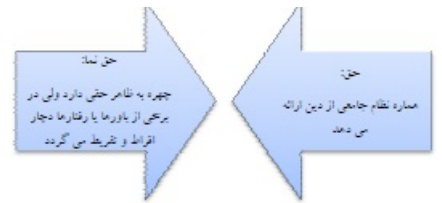
راستین امامان و تلاش برای جمع کردن جامعه شیعه به گرد خود با ادعاهای جدید و عجیب درباره امامان و کربلا و ظهور
(خطابیه)

صحابه و تابعین زاهد و مقدس

صحابه ای مانند سهل بن سعد ساعدی و ابوسعید خدری که دارای گرایش های شیعی بودند ولی حتی بعد از عاشورا هم در
سیر و سلوک های عرفانی خاص و جدا از جامعه و امام شیعه بودند و...

پس مسئله انحراف حتی در میان برخی مدعیان تشیع امری جدید نیست. و به نام عاشورا و مهدویت هم می توان شعار انحرافی
داد. ولی مهم این است که تفاوت جریان باطل از حق در یک نکته مهم است:

ص: ۸۸

وقتی در زمان حضور امام، معیار حق و حقانیت، قرار گرفتن خالصانه در کنار امام است و تقدم و تأخر بر او باطل است، در زمان غیبت (که در زیارت اربعین بدان شهادت می دهیم) باورمندی و پیروی از امام غائب شرط است. همان گونه که در دوران غیبت صغری، اگر کسی مدعی تشیع بود ولی نیابت نواب خاص را نمی پذیرفت، شیعه شمرده نمی شد اگرچه زائر کربلا می بود.

پس امروزه هر جریانی که مدعی ادعایی جدید باشد که قصدش تفرقه افکنی در حماسه عظیم اربعین با محوریت مرجعیت (که نواب عام امام غائب هستند) باشد، او انحراف دارد اگرچه به ظاهر قصد موعظه یا اصلاح گری و یا... داشته باشد:

گونه شناسی انحراف های مهدوی با عبرت گیری از رویداد عاشورا		
موضوع	عاشورایی	عبرت مهدوی
عناوین تبلیغی جذاب	صحابه نصیحت گر: کسانی که به ظاهر مقدس و دارای جاهت دینی و اجتماعی بودند و در نقش نصیحت گری، قصد موعظه و ارائه راه جدید را داشتند ولی در حقیقت امام را به عقیده خود دعوت می کردند	مدعیان تربیت نشده و درس ناخوانده مرجعیت و یا کسانی که شعار گذار از مرجعیت و پایان دوره آن را اعلان می کنند و یا ادعای مهدی باوری مستقیم و بدون راهبری مرجعیت را دارند

گونه شناسی انحراف های مهدوی با عبرت گیری از رویداد عاشورا

موضوع

عاشورایی

عبرت مهدوی

عناوین تبلیغی جذاب

صحابه نصیحت گر: کسانی که به ظاهر مقدس و دارای و جاهت دینی و اجتماعی بودند و در نقش نصیحت گری، قصد موعظه و ارائه راه جدید را داشتند ولی در حقیقت امام را به عقیده خود دعوت می کردند

مدعیان تربیت نشده و درس ناخوانده مرجعیت و یا کسانی که شعار گذار از مرجعیت و پایان دوره آن را اعلان می کنند و یا ادعای مهدی باوری مستقیم و بدون راهبری مرجعیت را دارند

گونه‌شناسی انحراف‌های مهدوی با عبرت‌گیری از رویداد عاشورا		
موضوع	عاشورایی	عبرت مهدوی
دعوت به خود به جای دعوت به امام و یا نماینده او	سلیمان بن صرد خزاعی افسرد بسیاری زیر پرچمش داشت. ولی آنان را فقط وابسته به خود و تحت امر خود داشت. و نمی‌گذاشت که افسرادش آزادانه اندیشه کنند و تصمیم بگیرند و نگذاشت آنان به یاری امام و مسلم بروند.	جریان‌هایی که از اسم مهدویت سوءاستفاده می‌کنند و مردم را به امام مهدی دعوت می‌کنند ولی به جای ارجاع مردم به مرجعیت، با مغالطه گری در زمینه غیبت امام، مدعی ارتباط خاص بوده و مردم را به خود دعوت می‌کنند.
تقدم و تأخر بر نماینده ولیّ زمان	توابع از پیشگامان نامه‌نگاری و مدعیان یآوری امام حسین بودند. ولی نه تنها به هنگام رخداد کربلا به یاری امام نیامدند، بلکه پس از مرگ یزید و برطرف شدن شرایط اختناق، به جای مراجعه به امام سجاد دوباره خود به اندیشه و تصمیم‌گیری و اقدام پرداختند.	در دوران غیبت صغری، هرگاه فردی حتی از خواص، اگر بر نواب خاص تقدم و یا تأخر پیدا می‌کرد، از سوی امام غائب، تویح و نامه نفی و طرد او از جامعه شیعه صادر می‌شد.
خودکارشناسی و خودتفسیرگری در دین	مردم مدینه و حاجیان مکه در مقابل دعوت امام به مبارزه با باطل، به جای عمل به دستورات امام، خود به تفسیر و تحلیل دین می‌پرداختند و بر آن اساس از امام جدا افتادند.	برای دوران غیبت، هم فقهای محدث، معیار و مرجع فهم دین و راهبر آن معرفی گشته‌اند، پس جریان... که مدعی دین‌داری بدون مرجعیت باشند، در حقیقت تمرین گر ترد بر امام زمان در صورت ظهور احتمالی‌اش است. چراکه پس از ظهور انتخاب کارگزاران یا خود امام است و بر معیارهایی دشوار که خیلی را طاعت بر آن نیست. و اینجاست که ادعای نیابت و

دعوت به خود به جای دعوت به امام و یا نماینده او

سلیمان بن صرد خزاعی افراد بسیاری زیر پرچمش داشت. ولی آنان را فقط وابسته به خود و تحت امر خود داشت. و نمی‌گذاشت که افرادش آزادانه اندیشه کنند و تصمیم بگیرند و نگذاشت آنان به یاری امام و مسلم بروند.

جریان‌هایی که از اسم مهدویت سوءاستفاده می‌کنند و مردم را به امام مهدی دعوت می‌کنند ولی به جای ارجاع مردم به مرجعیت، با مغالطه گری در زمینه غیبت امام، مدعی ارتباط خاص بوده و مردم را به خود دعوت می‌کنند.

تقدم و تأخر بر نماینده ولیّ زمان

توابع از پیشگامان نامه‌نگاری و مدعیان یآوری امام حسین بودند. ولی نه تنها به هنگام رخداد کربلا به یاری امام نیامدند، بلکه پس از مرگ یزید و برطرف شدن شرایط اختناق، به جای مراجعه به امام سجاد دوباره خود به اندیشه و تصمیم‌گیری و اقدام پرداختند.

در دوران غیبت صغری، هرگاه فردی حتی از خواص، اگر بر نواب خاص تقدم و یا تأخر پیدا می‌کرد، از سوی امام غائب، تویح و نامه نفی و طرد او از جامعه شیعه صادر می‌شد.

خودکارشناسی و خودتفسیرگری در دین

مردم مدینه و حاجیان مکه در مقابل دعوت امام به مبارزه با باطل، به جای عمل به دستورات امام، خود به تفسیر و تحلیل دین می‌پرداختند و بر آن اساس از امام جدا افتادند.

برای دوران غیبت هم فقهای محدث، معیار و مرجع فهم دین و راهبر آن معرفی گشته اند، پس جریان... که مدعی دین داری بدون مرجعیت باشد، در حقیقت تمرین گر تمرد بر امام زمان در صورت ظهور احتمالی اش است. چراکه پس از ظهور انتخاب کارگزاران با خود امام است و بر معیارهایی دشوار که خیلی را طاقت بر آن نیست. و اینجاست که ادعای نیابت و وزارت پیش از ظهور، ضمن ابراز تمرد بر نواب عام، تمرینی برای تمرد در دوران ظهور است

گونه‌شناسی انحراف‌های مهدوی با عبرت‌گیری از رویداد عاشورا		
عبرت‌مهدوی	عاشورایی	موضوع
وزارت پیش از ظهور، ضمن ابراز تمرد بر نواب عام، تمرینی برای تمرد در دوران ظهور است		
جریان‌های انحرافی با تطبیق‌ها و مصادیق سعی در نزدیک‌سازی انتظار (و تعطیلی مرجعیت) و موج‌سواری بر امیدها و آرزوهای احساسی و عاطفی منتظرانی هستند که به‌جای خودسازی فردی و اجتماعی بلندمدت، دنبال ظهوری سریع و کم‌هزینه هستند	توابع در ظرف زمانی ۴ روز ۱۲ هزار نامه به مکه (در ماه رمضان) فرستادند و فقط به حسین می‌گفتند و بشتاب... ولی امام بنا به مصالح گوناگون تا دو ماه پس از نامه‌های کوفیان در مکه توقف کرد و همین امر باعث سرد شدن انتظار و سستی آنان موقع نیاز شد	تعریف انتظار به انتظارهای سریع و بشتاب‌زده به جای انتظار بلندمدت یا برنامه

پیوندها در زیارت نامه ها

خودکارشناسی و خودتفسیرگری در دین

مردم مدینه و حاجیان مکه در مقابل دعوت امام به مبارزه با باطل، به جای عمل به دستورات امام، خود به تفسیر و تحلیل دین می پرداختند و بر آن اساس از امام جدا افتادند.

برای دوران غیبت هم فقهای محدث، معیار و مرجع فهم دین و راهبر آن معرفی گشته اند، پس جریان... که مدعی دین داری بدون مرجعیت باشد، در حقیقت تمرین گر تمرد بر امام زمان در صورت ظهور احتمالی اش است. چراکه پس از ظهور انتخاب کارگزاران با خود امام است و بر معیارهایی دشوار که خیلی را طاققت بر آن نیست. و اینجاست که ادعای نیابت و وزارت پیش از ظهور، ضمن ابراز تمرد بر نواب عام، تمرینی برای تمرد در دوران ظهور است

تعریف انتظار به انتظارهای سریع و شتاب زده به جای انتظار بلندمدت با برنامه

توابع در ظرف زمانی ۴ روز ۱۲ هزار نامه به مکه (در ماه رمضان) فرستادند و فقط به حسین می گفتند بشتاب و بشتاب...، ولی امام بنا به مصالح گوناگون تا دو ماه پس از نامه های کوفیان در مکه توقف کرد و همین امر باعث سرد شدن انتظار و سستی آنان موقع نیاز شد

جریان های انحرافی با تطبیق ها و مصادیق سعی در نزدیک سازی انتظار (و تعطیلی مرجعیت) و موج سواری بر امیدها و آرزوهای احساسی و عاطفی منتظرانی هستند که به جای خودسازی فردی و اجتماعی بلندمدت، دنبال ظهوری سریع و کم هزینه هستند

پیوندها در زیارت نامه ها

پیشنهاد یک پژوهش علمی در طول سفر زیارتی اربعین

سفر پیاده روی اربعین از معدود سفرهایی است که نفس پیاده راه رفتن در آن عبادت است. بنابراین طولانی شدن این سفر از جهت سلوکی و تربیتی هم گاه مطلوب است؛ زیرا در سیر و سلوک، خود فرایند سیر هم، جزئی از مرحله تربیت ورزی است.

همان گونه که دستوراتی درباره عدد چهل در قالب چهل روز است را نمی توان با تندخوانی ادعیه یا قرآن به جلو انداخت. پس در سفر پیاده روی اربعین هم کوتاه کردن سیر چندان لطفی ندارد. خصوصاً اگر این سیر دارای بازتاب ها یا برنامه هایی باشد.

امروزه به علت حضور زائران اربعین از کشورهای مختلف با سطح دانش (در کنار وجود برخی از جریان های انحرافی و یا سطحی نگر

ص: ۹۱

شیعی) یکی از طرح‌ها و برنامه‌های معرفتی که می‌تواند هم برای زائر مفید باشد و هم او را در ارتقای بینش دیگر زوار یاری رساند و یا در مواجهه با شبهات تقویت نماید و یا در مواقع استراحت در کنار دیگر زوار زمینه ساز گفت‌وگو با عالمانه باشد، مسئله مواجهه عالمانه با فرهنگ عرفانی امامان شیعه در قالب ادعیه و زیارات است. خصوصاً نظر به پیوندهای فرهنگ حسینی / مهدوی، می‌توان در بستر این سفر و در محافل گوناگون دستمایه‌های علمی فراوان برای سخن گفتن از هویت‌های شیعی، چشم‌اندازی آینده‌نگر و تعریف درست رسالت‌ها و مسئولیت‌ها در قالب انتظار داشت.

البته به جهت سهولت در منبع پژوهش و مطالعه برای خود و دیگر زوار، می‌توان به کتاب ارزشمند مفاتیح الجنان اکتفا کرد. چراکه هم در طول مسیر و هم در تمامی عتبات عالیات این کتاب در دسترس زائران است و هم در نرم‌افزارهای مجازی گوشی‌های همراه امکان استفاده از آن است. بدین جهت اگر یک گروه پیاده روی منسجم باشند می‌توانند این طرح را به صورت گروهی اجرا کنند.

متن‌های مورد استفاده در این طرح، ادعیه و زیارات حسینی و ادعیه و زیارات مهدوی و برخی از ادعیه و زیارات مشترک در کتاب مفاتیح الجنان است.

در این مرحله نسبت سنجی مقایسه‌ای زیارات حسینی / مهدوی ارائه می‌گردند که عبارت‌اند از:

فصل‌های چهارگانه مفاتیح‌الجنان و زیارات.....		
ادعیه و زیارات حسینی	ادعیه و زیارات مهدوی	ادعیه و زیارات مشترک
زیارت امام در روز دوشنبه	صلوات روز جمعه	زیارت جامعه
دعای عرفه	صلوات ابوالحسن ضراب اصفهانی	زیارت جامعه کبیره
دعا در حرم امام حسین (ع)	صلوات بر امام	دعای عالیہ المضامین
صلوات بر امام	دعای فرج	
دعای وداع یا امام	دعای حضرت مهدی	
زیارت شب جمعه حضرت	دعای استغاثه	
زیارات شش گانه حضرت	دعای افتتاح	
زیارت هفتم وارث	دعای شب قدر	
زیارت مخصوصه امام حسین (ع)	زیارت حضرت در روز جمعه	
زیارت امام در اول ماه رجب	زیارت آل پس	
زیارت امام در نیمه رجب	زیارت‌های امام در سامرا	
زیارت امام در نیمه شعبان	زیارت حضرت بعد از نماز صبح	
زیارت امام در شب‌های قدر	دعای عهد	
زیارت امام در عید فطر	دعای ندبه	
زیارت امام در عید قربان	دعا در زمان غیبت امام زمان (عج)	
زیارت امام در روز عرفه		
زیارت عاشورا		
زیارت عاشورای غیر معروفه		
زیارت اربعین		

فصل‌های چهارگانه مفاتیح‌الجنان و زیارات.....:

ادعیه و زیارات حسینی

ادعیه و زیارات مهدوی

ادعیه و زیارات مشترک

زیارت امام در روز دوشنبه

صلوات روز جمعه

زیارت جامعه

دعای عرفه

صلوات ابوالحسن ضراب اصفهانی

زیارت جامعه کبیره

دعا در حرم امام حسینعلیه السلام

صلوات بر امام

دعای عالیہ المضامین

صلوات بر امام

دعای فرج

دعای وداع با امام

دعای حضرت مهدی

زیارت شب جمعه حضرت

دعای استغاثه

زیارات شش گانه حضرت

دعای افتتاح

زیارت هفتم وارث

دعای شب قدر

زیارت مخصوصه امام حسینعلیه السلام

زیارت حضرت در روز جمعه

زیارت امام در اول ماه رجب

زیارت آل یس

زیارت امام در نیمه رجب

زیارت های امام در سامرا

زیارت امام در نیمه شعبان

زیارت حضرت بعد از نماز صبح

زیارت امام در شب های قدر

دعای عهد

زیارت امام در عید فطر

دعای ندبه

زیارت امام در عید قربان

دعا در زمان غیبت امام زمان]

زیارت امام در روز عرفه

زیارت عاشورا

زیارت عاشورای غیر معروفه

زیارت اربعین

برای فهم روش آنالیز و تحلیل محتوا و مفاهیم این ادعیه و زیارات توجه به عناصر و ابزارهای سه گانه زیر می تواند ما را یاری
برساند:

ص: ۹۳

بر اساس این محورهای سه گانه، می توان جدولی را طراحی کرد که براساس آن به رمزگشایی از تک تک جملات دعاها پرداخت. به ویژه از جهت مفهومی و محتوایی به بازخوانی بنده بند زیارات پرداخت و طرح زیر را به کاربرد:

در ادعیه و زیارات حسینی: گزاره های مهدوی را یافت

در ادعیه و زیارت مهدوی: گزاره های حسینی را یافت

و در این جستجوها هم به دنبال محورهای علمی زیر بود:

«مقام و مرتبه هر دو امام، مرتبه و شخصیت یاوران هر دو، وضعیت شناسی جامعه باطل، اهداف و آرمان های قیام و... رسالت ها و مسئولیت های زائر منتظر»

در این زمینه می توان این مطالعه تطبیقی را از منظر دانش بینارشته ای توسعه داد و از زاویه دانش روان شناسی، جامعه شناسی، مدیریت، سیاست، حقوق، فرهنگ شناسی و... به بسط و گسترش مفهومی پیام ها پرداخت. با

کمک روش کارگفتی در دانش زبان شناسی به تحلیل ساختار زبانی هر دعا یا زیارت پرداخت. یعنی به این مسئله پرداخت که در زیارات مهدوی چه معارف حسینی و با چه ساختار ادبی ارائه شده است. یا در جایی که متن اصلی (زیارات مهدوی) رویکرد آینده نگر دارد، به گذشته و ریشه و هویت ها چگونه نگریسته است و در جایی دیگر رویکرد مطالعه ریشه ها و هویت هاست (زیارات حسینی) که چگونه از آینده و رسالت ها سخن گفته است.

بخش سوم: فرصت های اربعین

تحلیل و آنالیز اجتماعی / رفتاری حماسه اربعین

ص: ۹۷

تحلیل و آنالیز اجتماعی / رفتاری حماسه اربعین

پیاده روی اربعین از زاویه زائر اربعین (و حتی از زاویه تمامی خادمان و میزبانان) شامل دو مرحله است.

مرحله اول: یک فرایند فردی که زائر طی می کند تا به جمع زائران اربعین پیوندد. و دیگری یک رابطه و تعامل اجتماعی است که زائر در تجمع عظیم اربعین با دیگر حضار هم با میزبانان و خادمان (عمدتاً عراقی و بعضاً ایرانی) و هم با دیگر زائران (عراقی و ایرانی و دیگر کشورها) دارد. پس مراحل سفر او چنین است:

آغاز قصد	مقدمات سفر	راه	در کربلا		بازگشت
			در شهر	در حرم	
اراده برآوردن و تمرین و تجربه یک سلوک خاص	فراهم سازی شرایط دل و کندن از تعلقات	فرایند سلوکی تدریجی همراهی جمعی عظیم	فرایند قرب دعا	اوج توسل و انتقال نور و پاکی	

آغاز قصد

مقدمات سفر

راه

در کربلا

بازگشت

در شهر

در حرم

اراده برای تمرین و تجربه یک سلوک خاص

فراهم سازی شرایط (۱) و دل کندن از تعلقات

فرایند سلوکی تدریجی همراهی جمعی عظیم

فرایند قرب

اوج توسل و دعا

انتقال نور و پاکی

در این فرایند آنچه حماسه اربعین را از دیگر زیارت های فردی و جمعی متفاوت می سازد، مرحله راه است. زائر در مسیر پیاده روی با دو واقعیت روبرو می شود:

ص: ۹۹

۱- [۱]. توصیه به سفر به کربلا حتی با قرض کردن و حتی در صورت وجود خوف و نگرانی و....

اول: انبوه جمعیت زائران است (که خود قطره ای از دریا است)

دوم: انبوه میزبانانی که خالصانه در خدمت او هستند (که گاه خود می تواند این خدمتگزاری را هم تجربه و تمرین نماید)

از این دو واقعیت، آنچه مهم تر است و در حقیقت در یک روند زمانی چندساله (کمتر از یک دهه) منجر به این حماسه عظیم شده است، مسئله میزبانی جامعه شیعه عراق از این انبوه زائران است. این در حالی است که حماسه عظیم اربعین حسینی دقیقاً به مدت ۲۰ روز تا یک ماه باعث تغییر و تحول در تمامی برنامه های اجتماعی و اداری و اقتصادی و... کشور عراق و شهرهای عتبات عالیات و مناطق پیرامونی می شود. ولی جالب این که جامعه شیعه عراق نه تنها از این وضعیت احساس ناراحتی و نگرانی ندارد، بلکه هر سال علاقه و همراهی بیشتری نشان داده و برای توسعه و گسترش آن تلاش بیشتری می کند. (۱)

اینجاست که این پرسش در ذهن زائر شکل می گیرد:

این رویداد از سوی میزبان چرا و چگونه شکل گرفته است؟

خود به عنوان زائر در این میان چه نقشی دارد؟ یا می تواند داشته باشد؟

در اینجا باید یادآور شد که برای فهم چیستی و چرایی رخداد حماسه اربعین در فضای شیعه عراق و عدم تکرارپذیری آن در فضای شیعه ایرانی باوجود قرار داشتن بارگاه امام هشتم در ایران و پیشینه تمدنی بیشتر و قدرت سیاسی / اجتماعی وسیع تر؛ مباحث فرهنگی و جغرافیای نژادی و...

ص: ۱۰۰

۱- [۱]. نکات عجیب اربعین: هرکسی ملک شخصی اش را در معرض استفاده عموم زوار قرار می دهد، فقرا در انفاق اموال اندک خود از متمولان و ثروتمندان پیشی می گیرند، بسیاری از مردم کسب و کار خود را در این دهه تعطیل می کنند و ادارات و مدارس نیز به کارمندان و دانش آموزان برای مشارکت در مراسم اربعین مرخصی می دهند، در این ایام اختلافات خانوادگی با شکل گیری موکب های خانوادگی و یا پیاده روی های خانوادگی به سمت کربلا حل و فصل می شود.

گوناگونی مطرح است که اینجا مجالش نیست. (۱) ولی توجه به پایگاه تاریخی تشیع در عراق و وجود عتبات عالیات در آنجا و نقش شهری مانند کوفه به عنوان مرز حکومت جهانی موعود، می تواند پاسخگوی بخشی از این پرسش باشد.

دانستن آنچه برای زائر ضرورت دارد، فهم حقیقت رابطه اجتماعی اربعین است که باید مورد مطالعه و تحلیل و آنالیز قرار گیرد.

رابطه میزبان و زائر در حماسه اربعین، اگرچه تا حدودی شبیه رابطه اجتماعی اصحاب الحسین و یا اصحاب المهدی است، ولی ناظر به کوتاهی آن تجربه ها و یا عدم تحقق آنها، بهترین زمینه برای فهم و تحلیل و تفسیرش به اصحاب النبی و مدینه النبی بازمی گردد.

پس از آن که پیامبر به مسلمانان مکه دستور هجرت به مدینه را داد، آنان به علت آزار و اذیت قریش به ناچار دست خالی با همراه خانواده راهی مدینه شدند. این در حالی بود که مردم مدینه هم تحت تأثیر اسلام و عهدنامه خود

ص: ۱۰۱

۱- [۱]. در این زمینه به غلبه گرایش احساسی بر شیعه عرب عراق در مقایسه با غلبه گرایش عقلانی و حسابگر به جامعه شیعه ایرانی می توان اشاره کرد. همچنین تعدد و تکثر حرم معصومین در عراق و وجود حوزه های علمی متعدد و نقش مرکزی آن در جهان اسلام و تشیع و....

با پیامبر متعهد به یاری مسلمانان شده بودند. پس به تدریج مدینه النبی شکل گرفت، متشکل از دو گروه مهاجر و انصار.^(۱) براساس تعالیم دینی/قرآنی خیلی زود فضایی در شهر مدینه ایجاد شد. بیشتر مسلمانان در این شهر درب منازل خود را به روی نیازمندان محروم اما علاقه مند به دین اسلام باز کردند. بدین گونه مدینه شهری شد متشکل از دو گروه مهاجر و انصار. مهاجری که چون پا در سفر گذاشته بود هیچ نداشت و انصاری که تعهد یاری داده بود پس هرچه داشت در طبق اخلاص گذاشت. این رویداد، حکایت رابطه زائر و خادم در حماسه اربعین است:

بر این اساس برای فهم چگونگی پیدایش حس خدمت و ایثار، باید به بازخوانی اصل اخلاقی و مسئله اجتماعی نصرت و اخوت در مدینه النبی پرداخت.

در منابع تاریخی در این زمینه و در وصف انصار چنین نوشته شده که:

«آنان دارایی خانه خود را در اختیار مهاجران قرار می دادند و آنان را در محصولات کشاورزی خود شریک کرده و برخی از آنان زمین های پیرامون منازل مسکونی خود را به پیامبر ۹ بخشیدند.»^(۲) و برای تحکیم این روابط انسانی متعالی که ریشه در قرآن و اسلام داشت^(۳) پیامبر ۹ در همان سال اول

ص: ۱۰۲

۱- [۱]. مهاجران: گروهی از مسلمانان شهر مکه بودند که به منظور حفظ جان و عقیده خود مکه را ترک کرده و به شهر مدینه مهاجرت کردند. انصار، یا انصار النبی ۹: لقب مسلمانان مدینه از تیره های اوس و خزرج که پیش از هجرت، با پیامبر اکرم ۹ هم پیمان شدند و پس از هجرت در حمایت و یاری آن حضرت و مهاجران، پایداری کردند. انصار جمع نصیر و ناصر از ماده «نَصَرَ» به معنای یاری و یاری مظلوم در برابر دشمن است. این نام نخست به معنای لغوی آن، در وصف مسلمانان مدینه از اوس و خزرج استعمال شد، اما سپس همچون اصطلاحی بر ایشان اطلاق گردید.

۲- [۲]. الطبقات، ص ۵۲۳، و: انساب الاشراف، ج ۱، ص ۳۱۸.

۳- [۳]. قرآن در دو جا به این تاثیر گذاری اسلامی / قرآنی تصریح دارد. یکی در آیه ۱۰۳ آل عمران «وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا» و دیگری در ۶۳ انفال «وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَ لَكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ».

هجرت در مدینه برنامه عقد اخوت (پیمان برادری) را به اجرا می گذارد(۱) و بین مهاجر و انصار پیمان برادری می بندد. هدف از این طرح رفع یک دغدغه مهم در آغاز پیدایش جامعه اسلامی بود؛ چراکه از مهم ترین دغدغه های پیامبر ۹ در آغاز پیدایش مدینه النبی، چگونگی برقراری عدالت اجتماعی در میان مسلمانان بود. لازمه پدیدار گشتن چنین عدالتی، از یک سو برافتادن تضادهای طبقاتی و از سوی دیگر، ایجاد پیوندهای قرابت میان آحاد مردمان بود. به همین سبب پیامبر ۹ مبتنی بر نظام اعتقادی مسلمانان و باورمندی برجهان آخرت و...، طرح اجتماعی پیوند برادری دینی بین مهاجر و انصار را به عنوان راهکاری عملی برای شکل گیری برادری و برابری میان همه مسلمانان برقرار ساخت.(۲) بدین گونه به جای نظام قبیله ای، نژادی، زبانی و یا...، نظام برادری دینی و ایمانی بین مسلمانان حاکم گردید.

در این طرح دامنه تعهدات مؤمنانه، به حوزه های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی کشیده شد تا در نهایت به تواند بسترهای تحقق عدالت اسلامی فراگیر را در جامعه محقق سازد.

نکته مهم در این طرح، نبودن هیچ گونه فشار و یا تهدیدی در مقام اجرای این طرح است و فقط تعهد ایمانی طرفین ضامن اجرای آن است. پس در راستای اصول اخلاقی صداقت و اعتماد و امانت و... که همگی ریشه در ایمان توحیدی فرد مسلمان داشت این طرح اجرایی می گردد.

ص: ۱۰۳

-
- ۱- [۱]. پیدا شدن مفهوم برادری دینی در فرهنگ صدر اسلام، زمینه ای کهن تر از ترویج برادری از سوی پیامبر اکرم ۹ در میان مهاجران و انصار پس از هجرت به مدینه داشته است. از کهن ترین نمونه های کاربرد تعبیر برادری میان مسلمانان، تعبیر برادری ناظر به برادری مسلمانان مکه با هم کیشانی در یثرب، در روزهای پیش از هجرت پیامبر و مسلمانان به آنجا است. از سوی دیگر به نظر می رسد مفهوم برادری دینی در فرهنگ اسلامی یک امر عارضی و بازتاب صرف فرهنگ عرب جاهلی نبوده و در شمار اصلی ترین راهکارهای پیامبر ۹ محسوب می شده است. (دایره المعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۱، ص ۶۱۷).
- ۲- [۲]. دایره المعارف بزرگ اسلامی، ج ۱۱، ص ۶۱۸.

البته این تجربه نبوی در جامعه اسلامی، اولین تجربه ای بود که می بایست در بستر امامت نهادینه و گسترش یابد. ولی خط خلافت و جریان سقیفه با بازگرداندن ارزش ها و معیارهای جاهلی آن را ناکام گذاشت.

لذا همین جا بود که بازگرداندن این نظام اخلاقی / اجتماعی همیشه آرزو و بلکه جزو برنامه های تبلیغی امامان شیعه قرار گرفت. تا بدان جا که آنان حتی مبنای جامعه المهدی را همین الگوی برادری مدینه النبی معرفی کردند. البته این نظام را منحصر به دوران ظهور نکردند و از تمامی مدعیان انتظار زیستی این وضعیت را مطالبه کردند. نمونه ای از روایات اهل بیت در این زمینه چنین است:

رمیه چنین است:

جایگاه اخوت و ایثارگری اقتصادی در نظام سازی شیعی	
معرفی اخوت دینی در زمینه اقتصادی به عنوان نشان فراگیر تشیع	«امام باقر(ع) به یکی از شیعیان خود به نام اسماعیل فرمود: ای اسماعیل! آیا در میان مردمی که می زیستی، این برنامه وجود داشت که اگر فردی عبا و روپوش نداشت و نزدیکی از برادرانش عبا یا اضافی وجود داشت، آن را به برادر نیازمندش رد کند تا او هم از نداری بیرون آید؟ اسماعیل می گوید: خیر. امام فرمود: اگر فردی از آنان پیراهن اضافی داشت، آیا آن را برای برادر نیازمندش می فرستد؟ اسماعیل می گوید: خیر. امام با دست بر زانو می زند (و با ناراحتی) می فرماید: آنان برادر نیستند.» ^۱ «در روایت دیگری امام(ع) می فرماید: آیا شما به گونه ای باهم یکدل هستید که یکی از شما دست در جیب دوست خود فروبرد و آنچه لازم دارد بردارد؟ (و از سوی دوستش مورد اعتراض قرار نگیرد؟) حاضران گفتند: خیر، ما این چنین نیستیم. امام فرمود: پس شما آن گونه که فکر می کنید برادر نیستید.» ^۲

جایگاه اخوت و ایثارگری اقتصادی در نظام سازی شیعی

معرفی اخوت دینی در زمینه اقتصادی به عنوان نشان فراگیر تشیع

«امام باقر علیه السلام به یکی از شیعیان خود به نام اسماعیل فرمود: ای اسماعیل! آیا در میان مردمی که می زیستی، این برنامه وجود داشت که اگر فردی عبا و روپوش نداشت و نزدیکی از برادرانش عبا یا اضافی وجود داشت، آن را به برادر نیازمندش رد کند تا او هم از نداری بیرون آید؟ اسماعیل می گوید: خیر.

امام فرمود: اگر فردی از آنان پیراهن اضافی داشت، آیا آن را برای برادر نیازمندش می فرستد؟

اسماعیل می گوید: خیر. امام با دست بر زانو می زند (و با ناراحتی) می فرماید: آنان برادر نیستند.» (۱)

«در روایت دیگری امام علیه السلام می فرماید: آیا شما به گونه ای باهم یکدل هستید که یکی از شما دست در جیب دوست خود فروبرد و آنچه لازم دارد بردارد؟ (و از سوی دوستش مورد اعتراض قرار نگیرد؟) حاضران گفتند: خیر، ما این چنین نیستیم. امام فرمود: پس شما آن گونه که فکر می کنید برادر نیستید.» (۲)

ص: ۱۰۴

۱- [۱]. تنبیه الخواطر ۳۳۰.

۲- [۲]. «قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيُّجِيءُ أَحَدُكُمْ إِلَى أَخِيهِ فَيَدْخُلُ يَدُهُ فِي كَيْسِهِ فَيَأْخُذُ حَاجَتَهُ فَلَا يَدْفَعُهُ فَقُلْتُ مَا أَعْرِفُ

ذَلِكَ فِينَا فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَلَا شَيْءَ إِذَا قُلْتُ فَالْهَلَاكُ إِذَا فَقَالَ إِنَّ الْقَوْمَ لَمْ يَعْطُوا أَخْلَامَهُمْ بَعْدَ. كافي، ج ٢، ص ١٧٤.

جایگاه اخوت و اینارگری اقتصادی در نظام‌سازی شیعی	
معرفی	درباره نشان ظهور چنین می‌فرمایند:
اصول	«هنگامی که قائم ما قیام کند، دستش را بر سر بندگان می‌گذارد و عقول آن‌ها را با آن کامل و افکارشان را پرورش داده تکمیل می‌کند.» ^۱
اقتصادی	و می‌فرماید:
به‌عنوان	«در دوران ظهور امام زمان (عج) دل‌های امت پیامبر (ص) بر از بی‌نیازی می‌شود، یعنی همه قلبا احساس بی‌نیازی می‌کنند و عدل امام زمان (عج) همه‌جا گسترش می‌یابد تا این‌که دستور می‌دهد تا منادی در میان جمعیت ندا کند که هرکسی هر چه احتیاج دارد بیاید و بگیرد، هیچ‌کس بلند نمی‌شود بگیرد من احتیاج دارم غیر از یک نفر، او بلند شده می‌گوید، من احتیاج دارم، این یک نفر که بلند شده مال را می‌گیرد بعد پشیمان شده می‌گوید می‌خواهم چه کنم، همان را برمی‌گرداند» ^۲
شاخصه	حضرت علی (ع) از پیامبر (ص) نقل کرده است: «زمانی که امام زمان (عج) بیاید اموال (بیت‌المال) روی‌هم انباشته‌شده است، بعد کسی به امام زمان (عج) خطاب می‌کند من احتیاج دارم. حضرت می‌فرماید: برو بگیر، او هم به‌قدر احتیاج خود می‌گیرد.» ^۳
دوران ظهور	

معرفی اخوت اقتصادی به عنوان شاخصه دوران ظهور

درباره نشان ظهور چنین می‌فرمایند:

«هنگامی که قائم ما قیام کند، دستش را بر سر بندگان می‌گذارد و عقول آن‌ها را با آن کامل و افکارشان را پرورش داده تکمیل می‌کند.»^(۱)

و می‌فرماید:

«در دوران ظهور امام زمانعلیه السلام دل‌های امت پیامبر^۹ پر از بی‌نیازی می‌شود، یعنی همه قلبا احساس بی‌نیازی می‌کنند و عدل امام زمانعلیه السلام همه‌جا گسترش می‌یابد تا این‌که دستور می‌دهد تا منادی در میان جمعیت ندا کند که هرکسی هر چه احتیاج دارد بیاید و بگیرد، هیچ‌کس بلند نمی‌شود بگیرد من احتیاج دارم غیر از یک نفر، او بلند شده می‌گوید، من احتیاج دارم، این یک نفر که بلند شده مال را می‌گیرد بعد پشیمان شده می‌گوید می‌خواهم چه کنم، همان را برمی‌گرداند»^(۲)

حضرت علیعلیه السلام از پیامبر^۹ نقل کرده است: «زمانی که امام زمانعلیه السلام بیاید اموال (بیت‌المال) روی‌هم انباشته شده است، بعد کسی به امام زمانعلیه السلام خطاب می‌کند من احتیاج دارم. حضرت می‌فرماید: برو بگیر، او هم به‌قدر احتیاج خود می‌گیرد.»^(۳)

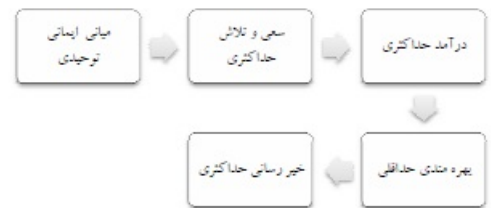
پس در حقیقت واقعیت ماجرای اربعین در احیای سیرتی فراموش شده است که گستره‌ای زمانی از مدینه‌النبی تا مدینه‌المهدی دارد.^(۴) و آن سیرت همان حاکمیت اخلاق توحیدی به جای اخلاق سودجویانه، فردگرایانه و دنیاخواهانه... است. در این نظام هر فرد یک سال تلاش می‌کند تا بیشترین

ص: ۱۰۵

- ۲- [۲]. «ویملاً الله قلوب أمه محمد ۹ غنی ویسعهم عدله حتی یأمر منادیا ینادی ؛ یقول: من له فی المال حاجه؟ فما یقوم من الناس الا رجل واحد ثم یأمر له بالمال فیأخذ ثم یندم. کشف الغمه، الإربلی، ج ۲، ص ۹۸۲.
- ۳- [۳]. «یأتیة الرجل والمال کدس فیقول یا مهدی اعطنی فیقول خذ» غیبه نعمانی، ص ۹۴.
- ۴- [۴]. این می تواند اشاره به یکی از اهداف قیام امام حسین داشته باشد. آنجا که بدیشان نسبت داده شده که: «وانی کم أخرج أشراً و لا بطراً و لا مفسداً و لا ظالماً و إنما خرجت لطلب الإصلاح فی امه جدی أرید أن أمر بالمعروف و أنهی عن المنکر و أسیر بسیره جدی...».

درآمد و منفعت را داشته باشد، ولی نه باهدف سود، لذت، رفاه فردی و یا خانوادگی بیشتر، بلکه باهدف خیررسانی جمعی بیشتر به جامعه ایمانی و یا علاقه مندان به مؤمنان است آن هم در یک فضای جمعی از ایثار و اخلاص، که گویا همه مسابقه سرعت در خیرات گذاشته اند.

البته گمان نشود که در مدینه النبی الگویی جامع از این همگرایی ایمانی / اخلاقی در رفتار اقتصادی با هدف نشر اسلام به صورت فراگیر ایجاد شد. بلکه پیامبر تنها بسترهایش را فراهم نمود. نقطه اوج و خالصانه این مدل، در زندگی حضرت علیعلیه السلام و حضرت زهرا ۳۱ شکل گرفت. (۱) پس فرایند اقتصاد ایثار محور بدین گونه است:

پس از سقیفه و نابودی این طرح با احیای جاهلیت، امام حسینعلیه السلام در طول قیام خود سعی نمود که این سنت و سیرت را در کاروان همراه خود

ص: ۱۰۶

۱- [۱]. شاهد این مدعا نزول آیات متعدد در فضیلت انفاق های علوی و فاطمی است. و جالب این که اولین انفاق گر و ایثارگر اقتصادی مومن و مخلص در تاریخ اسلام حضرت خدیجه است که بانویی ثروتمند بود ولی تمام اموالش را تقدیم پیامبر نمود تا در راه تبلیغ اسلام و تامین معیشت محرومان هزینه نماید. حضرت زهرا تنها دختر ایشان هم پس از دریافت فدک، با وجود کسب درآمدهای سالانه ۳۵ هزار دیناری، همه آن را در راه اسلام و رفع نیاز مسلمانان محروم و مستضعف هزینه می کرد و خود از اموال فدک بهره ای نمی برد.

در محدوده اهل بیت و اصحاب بازسازی کند، ولی عمر این خیمه حسینی تنها تا عصر عاشورا بود.

این در حالی است که طبق یک جمله و فراز مهم از زیارت اربعین، بازتاب حماسه حسینی، بستر سازی برای جاهلیت زدایی (و احیای سنت های اسلامی) است:

«وَبَدَلَ مُهْجَتَهُ فَيْكَ لِيَسْتَنْقِذَ عِبَادَكَ مِنَ الْجَهَالَةِ وَ حَيْرَةِ الضَّلَالَةِ»]

همچنین دیگر ائمه هم پس از عاشورا تنها براساس ارزش های عاشورایی توانستند به احیای تشیع بر همان اساس پردازند. پس سنت های اربعینی، مبانی معرفتی و پیشینه، پشتوانه تاریخی شیعی است که در جوامع شیعی کمرنگ شده بود و در بستر حماسه اربعین در قالب نظام سازی اجتماعی جدید (فراتر از نظام های اجتماعی شیعیان در کشورها و مناطق و نژادها) احیاشده و به جهانیان معرفی می گردد.

پس واقعیت رفتارهای شگفت اربعینی، برآمده از مبانی تاریخی شیعی است که در عاشقان حسینی در سه ساحت وجودی او(۱) نمود و بروز یافته است:

تحلیل رفتار میزبانان اربعین		
انگیزه	رفتار	هدف
تلاش برای بازسازی مدینه النبی ^۱	سعی در مدل سازی برای سبک زندگی اربعینی: ارائه خدمات خالصانه به میزان آن درک و فهم و به میزان دارائی و توانی که در یک سال گذشته به دست آورده	به آرزوی رسیدن به مدینه المهدی ^۲

تحلیل رفتار میزبانان اربعین

انگیزه

رفتار

هدف

تلاش برای بازسازی مدینه النبی(۲)

سعی در مدل سازی برای سبک زندگی اربعینی:

ارائه خدمات خالصانه به میزان آن درک و فهم و به میزان دارائی و توانی که در یک سال گذشته به دست آورده

به آرزوی رسیدن به مدینه المهدی(۳)

- ۱- [۱]. از جهت بازشناسی حالات سه گانه انسانی در فرایند دین ورزی که عبارتند از «معرفت، ایمان، عمل».
- ۲- [۲]. (البته انگیزه آشکارش، شور و عشق حسینی است ولی انگیزه نهفته اش ارزش های عاشورایی است که حسین به آن ها دعوت می کرد).
- ۳- [۳]. البته در زبان حال و یا کلام برخی ممکن است سخن از حاجت گرفتن از اهل بیت و یا عشق خدمت به اهل بیت باشد. ولی بازگشت این اهداف خرد و یا میانی به هدفی کلان است که همان مدینه المهدی است.

بنابراین، همان گونه که اربعین حدفاصل عاشورا و ظهور است، تجربه کوتاه و متعالی (و گذرای اخلاق و جامعه اربعینی هم چون ابر بهاری) حدفاصلی بین دو مدینه فاضله است. مدینه فاضله مینا (شهر پیامبر) و مدینه فاضله مقصد (شهر مهدی).

بدین جهت است که وقتی زائر در فضای اربعین گام می گذارد، فضایی سراسر بهشتی و معنوی همراه با ارزش هایی متعالی می بیند، مانند:

رفتار	کارکردهای اخلاقی/سلوکی
میلیون ها زائر آواره بیابان و دور از زندگی و شغل و... و در فضایی جدید اما همراه با رضایت و آرامش	تمرین برای بازسازی جامعه ایمانی و دینی تجربه فرهنگ شیعی بیرون از تعلقات منطقه ای و نژادی و محلی تمرین تمرکزسازی اراده ایمانی فارغ از تعلقات نژادی و محلی
روابط اجتماعی تنها بر دوگانه خادم- زائر	از بین بردن تمامی تعینات اعتباری و توهمی دست پاگیر در زندگی جمعی و تعریف انسانی ترین و ساده ترین رابطه آسمانی
تقدیم هرچه که هست حتی از سوی فقرا	تمرین اتفاق باهدف رشد توکل و توسل مبتنی بر اعتقاد به سنت های جاری در اقتصاد دینی
هم فعال و نقش آفرین (موقع پیاده روی) هم تماشاگر (موقع استراحت یا موقع تماشای دیگر زائران در حین حرکت)	دوران خاطره سازی (جاذبه های اربعینی) بر محور همگرایی دینی
همه متمرکز پیاده روی و تحقق آن به بهترین صورت	نمادی برای حرکت از گذشته به آینده تمرین همگرایی بر هدفی واحد و متعالی
اصرار همه به سبکباری و فراخ بال برای پیاده روی	فراز از تعلقات روزمره و تمرین آمادگی برای دین یابوری در هر شرایط و وضعیتی فراز از شلوغی های آخرالزمانی مدرن و... و بازسازی و تجربه سبک زندگی دینی / شیعی

رفتار

کارکردهای اخلاقی/سلوکی

میلیون ها زائر آواره بیابان و دور از زندگی و شغل و... و در فضایی جدید اما همراه با رضایت و آرامش

تمرینی برای بازسازی جامعه ایمانی و دینی

تجربه فرهنگ شیعی بیرون از تعلقات منطقه ای و نژادی و محلی

تمرین تمرکزسازی اراده ایمانی فارغ از تعلقات نژادی و محلی

روابط اجتماعی تنها بر دوگانه خادم زائر

از بین بردن تمامی تعینات اعتباری و توهمی دست پاگیر در زندگی جمعی و تعریف انسانی ترین و ساده ترین رابطه آسمانی

تقدیم هرچه که هست حتی از سوی فقرا

تمرین اتفاق باهدف رشد توکل و توسل مبتنی بر اعتقاد به سنت های جاری در اقتصاد دینی

هم فعال و نقش آفرین (موقع پیاده روی) هم تماشاگر (موقع استراحت یا موقع تماشای دیگر زائران در حین حرکت)

دوران خاطره سازی (جاذبه های اربعینی) بر محور همگرایی دینی

همه متمرکز

پیاده روی و تحقق آن به بهترین صورت

نمادی برای حرکت از گذشته به آینده

تمرین همگرایی بر هدفی واحد و متعالی

اصرار همه به سبک باری و فراغ بال برای پیاده روی

فرار از تعلقات روزمره و تمرین آمادگی برای دین یآوری در هر شرایط و وضعیتی

فرار از شلوغی های آخرالزمانی مدرن و... و بازسازی و تجربه سبک زندگی دینی / شیعی

ص: ۱۰۸

رفتار	کارکردهای اخلاقی/سلوکی
فضای جمعی و خدمات جمعی	تلاش برای ایجاد یک آرمان مشترک حداکثری تربیت تعاون اجتماعی
پارادوکس: خستگی اواخر مسیر اما عشق ادامه راه	تمرین ثبات و استقامت جمعی و مسابقه در عشق ورزی
مشاهده خود در جمعیت:	سعی در گذر از فردا نیت به جمع ایمانی بر محور ولایت احساس دعوت شدن در جمع خوبان ایجاد فرهنگ امید جمعی
اهتمام به مناسک عبادی	پالایش شدن از معبر تقرب و بندگی و البته تقریبی که در جمع و در کنار خوبان و در فضاهایی کاملاً نورانی و معنوی و متعالی است
شعارها و نمادهای صوتی و بصری	درک هویت شیعی و حسینی بودن در کانون حماسه و ایجاد فضای رقت قلب و تقویت عاطفه (و تسهیل سلوک تطهیری و توسلی)
حضور انبوه زن و مرد و کوچک و بزرگ در فضایی امن و سالم	تمرین عفاف و حیا و ادب ورزی در عظیم‌ترین تجمع بشری تمرین ورزی حقوق اجتماعی مبتنی بر ایثار

فضای جمعی و خدمات جمعی

تلاش برای ایجاد یک آرمان مشترک حداکثری

تربیت تعاون اجتماعی

پارادوکس: خستگی اواخر مسیر اما عشق ادامه راه

تمرین ثبات و استقامت جمعی و مسابقه در عشق ورزی

مشاهده خود در جمعیت:

سعی در گذر از فردا نیت به جمع ایمانی بر محور ولایت

احساس دعوت شدن در جمع خوبان

ایجاد فرهنگ امید جمعی

اهتمام به مناسک عبادی

پالایش شدن از معبر تقرب و بندگی و البته تقریبی که در جمع و در کنار خوبان و در فضاهایی کاملاً نورانی و معنوی و متعالی است

شعارها و نمادهای صوتی و بصری

درک هویت شیعی و حسینی بودن در کانون حماسه و ایجاد فضای رقت قلب و تقویت عاطفه (و تسهیل سلوک تطهیری و

توسلی)

حضور انبوه زن و مرد و کوچک و بزرگ در فضایی امن و سالم

تمرین عفاف و حیا و ادب ورزی در عظیم ترین تجمع بشری

تمرین ورزی حقوق اجتماعی مبتنی بر ایثار

پس اربعین با فضایی آکنده از بنیان های سالم اقتصادی سعی می کند پاک ترین سرمایه ها را به میان بیاورد. وقتی از بنیان دنیوی یک تجمع درست شد، در این شرایط فضایی سراسر معنوی و قدسی ایجاد می گردد تا زائر به سیر و سلوک برسد، آن هم سلوکی همراه با احساس هایی متناقض تا او را کاملاً به هم ریخته و از او انسانی جدید خلق کند:

ص: ۱۰۹

در جمع بین این احساس های متناقض و درگیری های درونی که نه در خلوت و زهد صوفیانه، بلکه در ضمن سلوک جمعی سوگواران حسینی رخ می دهد، به تدریج زائر فرایند گذر از _من به ما_ و نزدیک شدن به فضای اصحاب و یاوران دیروز و آینده اهل بیت (و حتی خادم) را تجربه می کند و سبک زندگی اربعینی شکل می گیرد.

سبک زندگی اربعینی	
باخدا	از مشاهده آثار و آیات او در حماسه اربعین تا درک فاصله هایش با حق تعالی و تمرین استغفار و تطهیر و تلاش برای تمرین بندگی و تقرب جوئی دوگانه (تقرب با گریه حسین به خدا و تقرب به حسین با عبودیت و عبادت و رزی) تلاش برای بازسازی معرفتی و گرایشی، باهدف کسب آمادگی برای زندگی ایثارگرایانه و اهتمام به بازگشت به دین و رزی جامع
با خود	خلوت و بازنگری در خود خصوصاً پس از مشاهده انواع عاشقان حضرت با رفتارهای مبتنی بر اخوت و ایثارگری شگفت تلاش برای تطهیر و پاک سازی از توهمات و اعتبارات آخرالزمانی و

سبک زندگی اربعینی

باخدا

از مشاهده آثار و آیات او در حماسه اربعین

تا درک فاصله هایش با حق تعالی و تمرین استغفار و تطهیر

و تلاش برای تمرین بندگی و تقرب جوئی دوگانه (تقرب با گریه حسین به خدا و تقرب به حسین با عبودیت و عبادت و رزی)

تلاش برای بازسازی معرفتی و گرایشی، باهدف کسب آمادگی برای زندگی ایثارگرایانه

و اهتمام به بازگشت به دین و رزی جامع

با خود

خلوت و بازنگری در خود خصوصاً پس از مشاهده انواع عاشقان حضرت با رفتارهای مبتنی بر اخوت و ایثارگری شگفت

تلاش برای تطهیر و پاک سازی از توهمات و اعتبارات آخرالزمانی و ارزش های جاهلیت مدرن

و در نهایت گذر و گذار از خود برای رسیدن به هویت جمعی

تلاش برای فاصله گیری از تنبلی ها و کسالت ها و سستی ها و رسیدن به تلاش گری فراگیر

ص: ۱۱۰

سبک زندگی اربعینی		
ارزش‌های جاهلیت مدرن و درنهایت گذر و گذار از خود برای رسیدن به هویت جمعی تلاش برای فاصله‌گیری از تبلی‌ها و کسالت‌ها و سستی‌ها و رسیدن به تلاش‌گری فراگیر		
با ولیّ خدا	امام شهید	گریه و حزن بستری برای توسل و تحول
	امام غائب	از یادکرد پیوسته تا تلاش برای عهد و پیمانی که در طول سفر آن را نهادینه می‌سازد
با مردم	خادمان	احساس شرمندگی و ابراز تشکر و تلاش برای تعاون اهتمام به کارگروهی، همکاری در انضباط اجتماعی
	دیگر زائران	تلاش برای شناخت و اهتمام به رعایت حقوق و توجه به ارتباط‌گیری و طراحی برنامه اخوت و نظرت فراگیر جهان شیعی
	بازماندگان	یادکرد و دعا و نیابت و تلاش برای بسترسازی برای زیارت مجازی آن‌سان و بردن سوغات‌های ارزشی اربعینی
بازتاب‌ها		
بازسازی سبک زندگی جدید بر بنیان یادکرد همیشگی امام شهید، پیمان بستن با امام غائب، بازشناسی سالیانه جغرافیای تشیع و محبان، و رسیدن به تلاش حداکثری برای بازنشر ارزش‌های عاشورایی در محدوده استعدادها و توانمندی‌ها (و برنامه‌ریزی برای توان‌افزایی روزآمد)		

با خود

خلوت و بازنگری در خود خصوصاً پس از مشاهده انواع عاشقان حضرت با رفتارهای مبتنی بر اخوت و ایثارگری شگفت

تلاش برای تطهیر و پاک‌سازی از توهمات و اعتبارات آخرالزمانی و ارزش‌های جاهلیت مدرن

و درنهایت گذر و گذار از خود برای رسیدن به هویت جمعی

تلاش برای فاصله‌گیری از تبلی‌ها و کسالت‌ها و سستی‌ها و رسیدن به تلاش‌گری فراگیر

با ولیّ خدا

امام شهید

گریه و حزن بستری برای توسل و تحول

امام غائب

از یادکرد پیوسته تا تلاش برای عهد و پیمانی که در طول سفر آن را نهادینه می‌سازد

با مردم

خادمان

احساس شرمندگی و ابراز تشکر و تلاش برای تعاون

اهتمام به کار گروهی، همکاری در انضباط اجتماعی

دیگر زائران

تلاش برای شناخت و اهتمام به رعایت حقوق و توجه به ارتباط گیری و طراحی برنامه اخوت و نظرت فراگیر جهان شیعی

بازماندگان

یادکرد و دعا و نیابت و تلاش برای بسترسازی برای زیارت مجازی آنان و بردن سوغات های ارزشی اربعینی

بازتاب ها

بازسازی سبک زندگی جدید بر بنیان یادکرد همیشگی امام شهید، پیمان بستن با امام غائب، بازشناسی سالیانه جغرافیای تشیع و محبان، و رسیدن به تلاش حداکثری برای بازنشر ارزش های عاشورایی در محدوده استعدادها و توانمندی ها (و برنامه ریزی برای توان افزایی روزآمد)

ص: ۱۱۱

بر بستر این سلوک فردی / جمعی (وحدت در عین کثرت و کثرت در عین وحدت) است که زمینه ها برای پیدایش جامعه و جغرافیای حقیقی شیعه و همچنین عاشقان و دوستان امام حسینعلیه السلام از غیر شیعیان فراهم می گردد و در آرزوی تحقق جهانی ارزش های «عاشورایی، اربعین، مهدوی» منتظر ظهور فرزند اویند. شایسته است که این حضور به صورت خانوادگی صورت بگیرد. (۱)

و زمینه ها برای جهانی سازی ارزش های عاشورایی فراهم می گردد. ارزش هایی که در سه سطح شیعی، اسلامی، جهانی؛ ظرفیت بروز و نمود خواهند داشت:

اربعین در جهان اسلام

جهان اسلام امروزه با نزدیک به ۲ میلیارد جمعیت و جغرافیایی به گستره ای از اقیانوس اطلس تا هیمالیا و قرار گرفتن در مناطق سوق الجیشی دنیا و بر روی ثروت های طبیعی فراوان و سرمایه اجتماعی بی نظیر، می تواند مدعی اول تمدن سازی باشد. ولی متأسفانه امروزه انحطاط کشورهای اسلامی موجب سخریه جهانیان شده است. به واسطه تهاجم فرهنگی غرب و تبلیغات آن ها به جای اندیشه اسلامی، اندیشه ناسیونالیستی و ملی گرایی (عربی، ترکی، ایرانی و...) و یا غرب زدگی و یا در نهایت اسلام التقاطی بر جهان اسلام حاکم شده است. (۲) در این شرایط تنها راه پیش روی جوان مسلمان برای دین داری اسلامی، گرایش به وهابیت و جریان های تکفیری است. ولی این گرایش، نه با اسلام راستین و نه با فطرت و نه با دنیای متجدد قابل جمع نیست.

ص: ۱۱۲

۱- [۱]. برای درک چرایی و چیستی حضور خانوادگی در حماسه اربعین، به ضمیمه ۲ در پایان این اثر مراجعه نمایید.

۲- [۲]. عنایت، حمید، سیری در اندیشه سیاسی عرب.

بدین جهت امروزه در جهان اسلام جمعیتی عظیم از جوانان وجود دارند که دچار حیرت و سرگردانی در کنار علاقه مندی به اسلام هستند. (۱)

این واقعیت البته جهان سلطه را واداشت که در این سال ها در قالب اجرای طرح بهار عربی به تغییر و تحول ظاهری در برخی کشورهای اسلامی بپردازد تا مبادا با خیزش جوانان مسلمان روبرو شود، ولی این خیزش ها برخلاف تصور آنان به جای سکولاریسم و یا غرب گرایی، شناسنامه و رویکردی اسلامی از خود نشان داد: (۲)

شناسنامه بیداری اسلامی در جهان عرب	
ابعاد و شاخص ها	نمودها و رویکردها
جغرافیا	جغرافیای عرب مسلمان، مرکب از کشورهای گوناگون عقب مانده و یا نفتی که اگرچه سرانه درآمد آن ها هم بالا باشد اما از جهت نظام سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دارای جوامعی ایستا و بی تحرک و خفقان زده بوده، و نظام سیاسی آن ها هم سلطنتی و یا دموکراسی سلطنتی را بود و از جهت شکل دهی جامعه ای پویا و بانشاط و نظام تمدنی سازی که در دنیا عرض اندام کند دور بودند.
اندیشه	دین حاکم در این کشورها اسلام سنتی و با قرائت سنتی افراطی بود که بر اساس آن اصل امنیت در برابر اصل عدالت قرار می گیرد و با تنزل اصل اطاعت، مطلق از خلیفه عادل؛ به لزوم اطاعت از هر حاکمی اگرچه فاسق و ظالم باعث رکود و رخوت مذهبی در جامعه شده بود. اما جوانان جامعه در ترکیب کسب تحصیلات جدید و مشاهده اسلام انقلابی؛ به ساختار شکنی این اندیشه پرداختند.
ترویج اجتماعی و منابع انسانی	جوانان مسلمان این جوامع که در اوج هیجان و نشاط بودند و با مشاهده عقب ماندگی و رکود داخلی خود در برابر نشاط دیگر بخش های جغرافیایی جهان اسلام دیگر نمی توانست سکوت و سکون را تحمل کند.
واکنش نهادهای دینی سنتی و با صدور فتواها طلب آرامش بودند و بعضاً در دقایق آخر اعلان همراهی نسی و یا	نهادهای حوزه های سنتی دینی و به ویژه سلفی تا آخرین لحظات یا متروک بوده و یا

شناسنامه بیداری اسلامی در جهان عرب

ابعاد و شاخص ها

نمودها و رویکردها

جغرافیا

جغرافیای عرب مسلمان، مرکب از کشورهای گوناگون عقب مانده و یا نفتی که اگرچه سرانه درآمد آن ها هم بالا باشد اما از جهت نظام سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دارای جوامعی ایستا و بی تحرک و خفقان زده بوده، و نظام سیاسی آن ها هم سلطنتی و یا دموکراسی سلطنتی را بود و از جهت شکل دهی جامعه ای پویا و بانشاط و نظام تمدنی سازی که در دنیا عرض اندام کند دور بودند.

اندیشه

دین حاکم در این کشورها اسلام سنتی و با قرائت سنتی افراطی بود که بر اساس آن اصل امنیت در برابر اصل عدالت قرار می گیرد و با تنزل اصل اطاعت مطلق از خلیفه عادل؛ به لزوم اطاعت از هر حاکمی اگرچه فاسق و ظالم باعث رکود و رخوت مذهبی در جامعه شده بود.

اما جوانان جامعه در ترکیب کسب تحصیلات جدید و مشاهده اسلام انقلابی؛ به ساختار شکنی این اندیشه پرداختند.

جوانان مسلمان این جوامع که در اوج هیجان و نشاط بودند و با مشاهده عقب ماندگی و رکود داخلی خود در برابر نشاط دیگر بخش های جغرافیایی جهان اسلام دیگر نمی توانست سکوت و سکون را تحمل کند.

واکنش نهادهای دینی سنتی و احزاب اسلامی

نهادهای و حوزه های سنتی دینی و به ویژه سلفی تا آخرین لحظات یا منزوی بوده و یا با صدور فتواها طالب آرامش بودند و بعضاً در دقایق آخر اعلان همراهی نسبی و یا اعلان تبریک داشتند و حتی پس از پیروزی هم نشانی برای خروج از فضای بسته و سنتی خود نشان ندادند. ولی احزاب اسلامی که ابتدا مرده بودند با آشکار شدن نشانه های پیروزی به سرعت به میدان آمده و سعی در خوشه چینی کردند

ص: ۱۱۳

۱- [۱]. امین، ب، ساجو، جامعه مدنی در جهان اسلام، ترجمه فریدون بدره ای.

۲- [۲]. واعظی، محمود، بحران های سیاسی و جنبش های اجتماعی در خاورمیانه: نظریه ها و روندها

شناسنامه پیداری اسلامی در جهان عرب	
ابعاد و شاخص‌ها	نمودها و رویکردها
احزاب اسلامی	اعلان تبریک داشتند و حتی پس از پیروزی هم نشانی برای خروج از فضای بسته و سنتی خود نشان ندادند. ولی احزاب اسلامی که ابتدا مرده بودند با آشکار شدن نشانه‌های پیروزی به سرعت به میدان آمده و سعی در خوشه‌چینی کردند
ریشه‌ها	ظلم و ستم و تبعیض‌های اقتصادی و اجتماعی، عقب‌ماندگی‌های فناورانه، رکود سیاسی و اجتماعی، همراهی ارباب سلطه در این کشورها با نظام سلطه جهانی به جای اسلام انقلابی.
بازتاب‌ها	- گسترش سریع این جریان به سراسر جهان عرب مسلمان و تبدیل شدن آن به یک اپیدمی ثابت اجتماعی، ولی جریانی که ریشه نداشت و از نعمت رهبری دینی هم محروم بود و در نهایت جز حیرت و سرگردانی بیشتر نیفزود.

واکنش نهادهای دینی سنتی و احزاب اسلامی

نهادهای و حوزه‌های سنتی دینی و به ویژه سلفی تا آخرین لحظات یا منزوی بوده و یا با صدور فتواها طالب آرامش بودند و بعضاً در دقایق آخر اعلان همراهی نسبی و یا اعلان تبریک داشتند و حتی پس از پیروزی هم نشانی برای خروج از فضای بسته و سنتی خود نشان ندادند. ولی احزاب اسلامی که ابتدا مرده بودند با آشکار شدن نشانه‌های پیروزی به سرعت به میدان آمده و سعی در خوشه‌چینی کردند

ریشه‌ها

ظلم و ستم و تبعیض‌های اقتصادی و اجتماعی، عقب‌ماندگی‌های فناورانه، رکود سیاسی و اجتماعی، همراهی ارباب سلطه در این کشورها با نظام سلطه جهانی به جای اسلام انقلابی.

بازتاب‌ها

— گسترش سریع این جریان به سراسر جهان عرب مسلمان و تبدیل شدن آن به یک اپیدمی ثابت اجتماعی، ولی جریانی که ریشه نداشت و از نعمت رهبری دینی هم محروم بود و در نهایت جز حیرت و سرگردانی بیشتر نیفزود.

در این شرایط وقتی جهان سلطه، گرایش‌های قوی اسلام‌گرایی عجیب با صهیونیست ستیزی را در این تحولات مشاهده کرد، به سرعت تلاش کرد تا با بازی دادن برخی احزاب اسلامی و بازخرید مهره‌های سنتی و ایجاد بحران‌های اقتصادی و... دوباره نظام‌های سکولار و یا افراطی را (با بازتولید داعش به جای القاعده) به جهان اسلام بازگرداند. (۱)

در این شرایط که از یک سو جهان غرب و سران مرتجع به اختناق دامن می‌زنند و از سوی دیگر تکفیری‌های افراطی آبروی اسلام می‌برند، ناگهان حماسه عظیم اربعین در جهان تشیع رخ می‌دهد. حماسه‌ای که برخلاف تصور اولیه، تنها شیعی نیست. بلکه در کنار اهل کتاب، جمع قابل توجهی از اهل سنت عراق و ایران و... در آن شرکت می‌کند. چراکه احساس می‌کنند این حماسه احیاگر همان ارزش‌های اسلامی فراموش شده آنان در مدینه النبی است. چراکه در این حماسه فقط شعائر و شعارهای اسلامی/ انسانی می‌بیند

۱- [۱]. اخلاقی نیا، مهدی، مقایسه اندیشه های سلفی اخوان با سلفی های جهادی / تکفیری، فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، ش ۴۴.

که فقط در صدر اسلام شاهدش بوده است. درعین حال به جای جمعیت راکد و ساکت و افسرده غیرشیعی (که در جهان غیرشیعی در جای جای جهان اسلام چون آبی راکد...)، انبوه عاشقان اهل بیت را بانشاط و سرزنده و پویا و فعال و در اوج ایثار و اخلاص می بیند. در این شرایط است که آنان هم ناخودآگاه به اقیانوس فضایل اربعین کشیده می شوند. و این وضعیت باعث شده که عدو شود سبب خیر اگر خدا بخواهد. بدین معنا که در فضای سانسور شبکه های غربی و عربی نسبت به اربعین و در فضای سیمای خشن و وارونه داعش و القاعده و وهابیت از اسلام، او با به مقایسه بین حماسه اربعین و مدعیان سلفیت و وهابیت می پردازد:

موضوع و شاخص	حماسه اربعین	سلفیت (وهابیت و داعش و...)
نگرش و ارزش	دیدن گذشته ولی حرکت به سوی آینده	گذشته گرایی افراطی
سیاست	ذلت گریزی و عزت طلبی	نظام سیاسی ظلم پذیر و ذلیل ساز
شهادت	باهداف دفاع در برابر دشمن	باهداف کشتار و نابودی همه انسان های غیرسلفی
رویکرد اخلاقی	بازسازی مدینه النبی بر اساس نهایت ایثارگری و هم گرایی و نشاط اجتماعی	تعصب و تحجر در و کشتن ارزش ها و گرایش های فطری و تبدیل سازی دین داران به مقلدان توخالی مناسک دینی
نظام اجتماعی	پذیرش هر کس که جذب ارزش های مکتب اهل بیت شود حتی اگر شیعه یا مسلمان نباشد	طرز و نفس مسلمانان غیرسلفی به اتهام شرک و ارتداد و تعامل با جهان غرب با ادعای اهل کتاب بودن
سیمایی که از اسلام نشان می دهد	نهایت ارزش های اخلاقی و فطری انسان در بزرگ ترین تجسم انسانی و خلقت عظیم ترین نظام ایثار و انفاق و اطعام جهانی	نهایت وحشیگری و اوج خشنونت و سیاهی و کشتار و تحقیر انسانیت

موضوع و شاخص

حماسه اربعین

سلفیت (وهابیت و داعش و...)

نگرش و ارزش

دیدن گذشته ولی حرکت به سوی آینده

گذشته گرایی افراطی

سیاست

ذلت گریزی و عزت طلبی

نظام سیاسی ظلم پذیر و ذلیل ساز

شهادت

باهدف دفاع در برابر دشمن

باهدف کشتار و نابودی همه انسان های غیرسلفی

رویکرد اخلاقی

بازسازی مدینه النبی بر اساس نهایت ایثارگری و هم گرایی و نشاط اجتماعی

تعصب و تحجر در و کشتن ارزش ها و گرایش های فطری و تبدیل سازی دین داران به مقلدان توخالی مناسک دینی

نظام اجتماعی

پذیرش هر کس که جذب ارزش های مکتب اهل بیت شود حتی اگر شیعه یا مسلمان نباشد

طرد و نفی مسلمانان غیرسلفی به اتهام شرک و ارتداد و تعامل با جهان غرب با ادعای اهل کتاب بودن

سیمایی که از اسلام نشان می دهد

نهایت ارزش های اخلاقی و فطری انسانی در بزرگ ترین تجمع انسانی و خلق عظیم ترین نظام ایثار و انفاق و اطعام جهانی

نهایت وحشی گری و اوج خشونت و سیاهی و کشتار و تحقیر انسانیت

ص: ۱۱۵

در این شرایط، دوگانه هراسی غرب و وحشی گری مدعیان اسلام گرایی، که زائران اربعین حسینی می توانند مهم ترین مأموریت و رسالت تاریخی خود را در جهان اسلام ایفا کرده و با تبلیغ جاذبه های اسلامی اربعین / مهدویت که مبتنی بر مدینه النبی است به جذب جوانان و مسلمانان سرخورده در جهان اسلام بپردازند. با نمایش ارزش های اجتماعی تجمع اربعین به بیداری اسلامی یاری رسانده و با معرفی معیارهای دشمن شناسی، به بصیرت افزائی جوانان مسلمان پرداخته و مبتنی بر ارزش های حماسه و شهادت جریان و جبهه مقاومت در منطقه را تقویت نمایند.

برخی ارزش های مشترک عاشورا / مهدویت که در بستر اربعین می تواند برای جوانان بیداری اسلامی مورد تأکید و تبلیغ بیشتر قرار گرفته و به جاذبه آفرینی بیشتر برای جوانان مسلمان منجر شود چنین است:

شاخص ها	بازخوانی
حضور جوانان	- بیشتر یاران امام حسین (ع) در کربلا (خصوصاً بنی هاشم) و بیشتر یاران امام مهدی (عج) به هنگام ظهور جوانان هستند، در حماسه اربعین هم جوانان نقشی بارز دارند. همان گونه که در مدینه النبی هم بیشتر مسلمانان جوانان بودند. پس نمایش جوانان اربعین با دویال سرخ و سبز می تواند برای جوانان مسلمان الگوساز و جاذبه آفرین باشد.
ارزش های اخلاقی	اربعین بزرگترین تجمع اخلاقی و انسانی بشری است. که بزرگترین تجربه ایثار و انفاق بشری را به نمایش گذاشته است. و این اتفاق نه بر بنیان ارزش های سکولار و حقوق بشر بلکه بر بنیان تعالیم اسلامی است. بدین جهت اربعین می تواند زمینه ای برای باورمندی به اسلام به عنوان برنامه ای برای هدایت و نجات و تمدن سازی باشد.
روح آینده گرایی در جامعه	آینده گرایی مبتنی بر ارزش های اسلامی (و فلسفه تاریخ اسلامی) مهم ترین بن مایه مهدویت اسلامی است که می تواند جایگزین تفکر وهابی - سلفی شود، این آینده گرایی بر بنیان تجربه اربعین (که خود حرکت پیشرو نسبت به عاشورا است) حلقه مفقوده برای اندیشه ورزی جوان تحصیل کرده و اندیشمند در جهان اسلام است.

شاخص ها

بازخوانی

حضور جوانان

— بیشتر یاران امام حسینعلیه السلام در کربلا (خصوصاً بنی هاشم) و بیشتر یاران امام مهدی [به هنگام ظهور جوانان هستند، در حماسه اربعین هم جوانان نقشی بارز دارند. همان گونه که در مدینه النبی هم بیشتر مسلمانان جوانان بودند. پس نمایش جوانان اربعین با دویال سرخ و سبز می تواند برای جوانان مسلمان الگوساز و جاذبه آفرین باشد

ارزش های اخلاقی

اربعین بزرگ ترین تجمع اخلاقی و انسانی بشری است. که بزرگ ترین تجربه ایثار و انفاق بشری را به نمایش گذاشته است. و این اتفاق نه بر بنیان ارزش های سکولار و حقوق بشر بلکه بر بنیان تعالیم اسلامی است. بدین جهت اربعین می تواند زمینه ای برای باورمندی به اسلام به عنوان برنامه ای برای هدایت و نجات و تمدن سازی باشد.

روح آینده گرایی در جامعه

آینده‌گرایی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی (و فلسفه تاریخ اسلامی) مهم‌ترین بن‌مایه مهدویت اسلامی است که می‌تواند جایگزین تفکر وهابی – سلفی شود، این آینده‌گرایی بر بنیان تجربه اربعین (که خود حرکت پیشرو نسبت به عاشورا است) حلقه مفقوده برای اندیشه ورزی جوان تحصیل کرده و اندیشمند در جهان اسلام است.

ص: ۱۱۶

شاخص‌ها	بازخوانی
تلاش برای زمینه‌سازی	در اسلام غیر شیعی اصولاً زمینه‌سازی معنا ندارد. و سلفی‌گرایی هم الزاماً به جامعه عدالت محور و اخلاق‌گرا منجر نمی‌شود. ولی در حماسه اربعین یا تعریف درست مهدویت اسلامی، تک‌تک زائران به پیاده‌سازی شعائر حسینی / مهدوی در تجمع اربعینی دعوت می‌شوند. همین می‌تواند به پرسش‌گری و بازخوانی دوباره متون اسلامی منجر شده و اسلام سنتی را از تحریف‌ها رها کرده و...
ارزش‌های دشمن‌شناسی و ظلم‌ستیزی	جوان مسلمان از وحشی‌گری‌های غرب و صهیونیسم خسته شده است. ولی صلح‌طلبی سران عرب باعث سردرگمی او شده است، این در حالی است که تبلیغ ارزش‌های عاشورایی / مهدوی بر بستر اربعین فضای بصیرت زائی را فراهم ساخته و در این شرایط جوان مسلمان می‌تواند احیاگر روحیه مبارزه او علیه نفاق اسلامی و صهیونیست بین‌المللی باشد

تلاش برای زمینه سازی

در اسلام غیر شیعی اصولاً زمینه سازی معنا ندارد. و سلفی‌گرایی هم الزاماً به جامعه عدالت محور و اخلاق‌گرا منجر نمی‌شود. ولی در حماسه اربعین با تعریف درست مهدویت اسلامی، تک‌تک زائران به پیاده سازی شعائر حسینی / مهدوی در تجمع اربعینی دعوت می‌شوند. همین می‌تواند به پرسش‌گری و بازخوانی دوباره متون اسلامی منجر شده و اسلام سنتی را از تحریف‌ها رها کرده و...

ارزش‌های دشمن‌شناسی و ظلم‌ستیزی

جوان مسلمان از وحشی‌گری‌های غرب و صهیونیسم خسته شده است ولی صلح‌طلبی سران عرب باعث سردرگمی او شده است، این در حالی است که تبلیغ ارزش‌های عاشورایی / مهدوی بر بستر اربعین فضای بصیرت زائی را فراهم ساخته و در این شرایط جوان مسلمان می‌تواند احیاگر روحیه مبارزه او علیه نفاق اسلامی و صهیونیست بین‌المللی باشد

در قرن بیستم پس از ناکامی و فروپاشی کمونیسم، جهان غرب با خلأها و بن‌بست‌های درونی خود مواجه شد و از موج فزاینده اسلام‌گرایی در غرب دانست که تنها جبهه فرهنگی و تمدنی رقیبش اسلام است. در این شرایط آنان با طراحی جریان‌های تکفیری تلاش کردند جریان اسلام‌هراسی را در دنیا ایجاد کرده تا شاید اسلام از چشم جهانیان بیفتد. در این راستا هم جریان‌های تکفیری کمک‌های بسیار به آن‌ها کردند.

از میان‌خرابه‌های ظلم‌صدامیان و تجاوزگری استعمار و استکبار، ناگهان حماسه اربعین درخشیدن گرفت و هر سال بر فروغش افزوده شد و هر غیرمسلمانی که اربعین را از نزدیک تجربه کرده در کنار ارزش‌های اخلاقی آن، بیشتر از بازگشت به انسانیت خود در بستر سلوک اربعینی متأثر شده بود.

رویدادی که قرآن نیز بدان اشاره دارد، انسان را فطرتاً دین‌دار می‌داند. (۱) و مهم‌ترین مانع برای پذیرش دین حق را در آدمی، زنگار گرفتن فطرت و

ص: ۱۱۷

قساوت قلب به واسطه بسته شدن گوش و چشم (ابزار معرفت) می داند. (۱) بدین جهت اگر ابزاری باشد که حجاب را از ابزار معرفت زدوده و قلب آدمی را بلرزاند، زمینه های احتمالی برای هدایت فراهم می گردد. (۲)

حضور در حماسه اربعین در دنیای مدرن، فریبنده و مسخ کننده معاصر، بزرگ ترین فضا برای بازگشت به خویشتن است. اربعین مانند تمرین های ریاضتی یوگا و ذن و عرفان های عجیب و غریب شرقی و غربی و... نیست که در تنهایی و فردگرایی، آدمی را به از خودبیگانگی بکشاند یا او را به برگه ها و قالب ها سرگرم کند؛ بلکه اربعین با عجین سازی مظلومیت های عاشورایی با آرمان های فطری (مهدویت فطری) زمینه برای فعال سازی موازی عاطفه و عقل آدمی را برای سالک/ زائر خود فراهم می سازد. یعنی سالک و زائر اربعین ابتدا با گریه ها و حزن های مقدس فردی/ جمعی در طول پیاده روی، به تدریج تطهیر یافته و سپس در فضای هم گرایی اجتماعی و انسانی خود زمینه های تفکر برایش فراهم می شود و این فرایند تطهیر و تفکربرانگیزی همزمان خصوصیت طبیعی سلوک اربعینی است.

بدین جهت با نشر فرهنگ اربعین می توان بسیاری از قلوب آماده را در گستره جهانی جذب کرد. شاهد این مدعا گزارش ها از حضور انبوه غیرمسلمانان در مراسم اربعین و جاذبه های اربعین اخلاقی و انسانی اربعین برای آن ها است. اتفاقاً این امر یکی از سفارش های امامان معصوم به شیعیان است که آنان را به لزوم جاذبه آفرینی برای تشیع با عمل به جای گفتار تشویق می کردند. (۳)

ص: ۱۱۸

- ۱- [۱]. اعراف / ۱۷۹: لَّهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَ لَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَ لَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا.
- ۲- [۲]. حدید / ۱۶: أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِتَذَكَّرِ اللَّهُ وَ مَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَ لَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَ كَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ.
- ۳- [۳]. کافی، ج ۲، ص ۷۷: أبا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ الْوَرَعِ وَ الْإِجْتِهَادِ وَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ وَ حُسْنِ الْخُلُقِ وَ حُسْنِ الْجَوَارِ وَ كُونُوا دُعَاءَ إِلَى أَنْفُسِكُمْ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ وَ كُونُوا زِينًا وَ لَا تَكُونُوا شَيْنًا.

البته تصور نشود که این مدعا با شعار «اربعین نشان تشیع» در تضاد است؛ چراکه شکی نیست اربعین نشان رفتاری شیعه است و بزرگ‌ترین نشان تشیع است. چرا که اربعین امروزه بزرگ‌ترین ظرفیت تبلیغی شیعی است که می‌تواند در برابر تمامی تبلیغات منفی جهان رسانه‌ای استکبار بدرخشد.

ص: ۱۱۹

کتاب نامه

۱. قرآن الکریم.

۲. مفاتیح الجنان.

۳. نهج البلاغه.

۴. ابن قولویه، کامل الزیارات: نجف، دار المرتضویه، ۱۳۵۶ ق.

۵. نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، تهران، ۱۳۹۸ هـ _ ق.

۶. حر عاملی، محمد حسن، وسائل الشیعه، دار احیاء تراث عربی، بیروت بی تا.

۷. مجلسی، محمد باقر، بحار النوار، بیروت، الموسسه الوفاء، ۱۴۰۳ ق.

۸. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، دانشگاه تهران.

۹. آشتیانی، محسن، اسرار عدد چهل در قرآن و روایات، انتشارات فقیه، ۱۳۷۹.

۱۰. شیخ صدوق، ابن بابویه قمی، محمد بن علی بن الحسین، خصال، قم، نشر الاسلامی، ۱۴۲۶ ق.

۱۱. محدث نوری، مستدرک الوسائل، بیروت، موسسه آل البيت، ۱۴۰۸ ق.

۱۲. ورام بن ابی فراس حلّی، تنبیه الخواطر معروف به مجموعه ورام، مشهد مقدس، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهشهای اسلامی.

۱۳. احسائی، ابن ابی جمهور، عوالی اللئالی، قم، نشر سیدالشهدا، ۱۴۰۳ ق.

۱۴. احمد بن ابی یعقوب، یعقوبی، تاریخ یعقوبی، بیروت، دارصادر، ۱۳۷۹ ق.

۱۵. اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمه، نشر رضی، قم ۱۴۲۱ ق.

۱۶. کاشف الغطاء، شیخ جعفر، کشف الغطاء، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۰.

۱۷. شیخ صدوق، ابن بابویه قمی، محمد بن علی بن الحسین، عیون اخبار الرضا، بیروت موسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۰۳ ق.

١٨. كليني الرازي، محمد بن يعقوب، الكافي، بيروت دارالكتب الاسلاميه، ١٣٧٥ق.

ص: ١٢١

١. شيخ صدوق، ابن بابويه قمى، محمد بن على بن الحسين، الجعفرىات، تهران، نشر نينوا.
٢. نمازى شاهرودى، شيخ على، مستدرک سفينه البحار، قم، دفتر انتشارات اسلامى، ١٣٨٥.
٣. شيخ طوسى، تهذيب الاحكام، تصحيح حسن موسوى خراسان، نجف، ١٩٨٥م.
٤. شيخ صدوق، كتاب من لا يحضره الفقيه، تصحيح: على اكبر غفارى، دفتر انتشارات اسلامى، قم، ج: دوم، ١٤١٣ق.
٥. محمد بن على بن شهر آشوب مازندراني، مناقب آل ابى طالب، بيروت، دارالاضواء، ١٤٠٥ق.
٦. قمى، شيخ عباس، سفينه البحار، تهران، اسوه، ١٤٢٢ق.
٧. طبرسى نورى، ميرزا حسين، النجم الثاقب، قم، مسجد جمكران، ١٣٨٠ ش.
٨. موسسه دائره المعارف الفقه الاسلامى، دانشنامه جهان اسلام.
٩. رضوانى، على اصغر، موعود شناسى و پاسخ به شبهات، مسجد مقدس جمكران، قم، ١٣٨٨.
١٠. سيد بن طاووس، مصباح الزائر مؤسسه آل البيت، قم، ١٤١٦ق.
١١. ابن عساكر، على بن حسن، تاريخ مدينه دمشق، تحقيق: على شيرى، دار الفكر، لبنان.
١٢. ذهبى، شمس الدين، تاريخ الاسلام، تحقيق عمر عبد السلام تدمرى، بيروت، دارالكتاب العربى، ط الثانى، ١٩٩٣/١٤١٣.
١٣. طبرانى، ابوالقاسم، المعجم الكبير، بيروت دار التراث العربى، ١٤٠٤ق.
١٤. هيثمى، على بن ابى بكر، مجمع الزوائد، دارالكتب العلميه، لبنان، ٢٠٠١م.
١٥. مزى، يوسف، تهذيب الكمال، تحقيق بشار عواد، موسسه الرساله، لبنان، ١٩٨٣م.
١٦. مقرئى، تقى الدين، امتاع الاسماع، تحقيق النميسى، دار الكتب العلميه، لبنان ١٩٩٩م.
١٧. ذهبى، شمس الدين، سير أعلام النبلاء، تحقيق شعيب ارنووط، موسسه الرساله، بيروت، ١٤٠١ق.
١٨. بيهقى، ابوبكر، دلائل النبوه، دارالنفائس، بيروت، ١٤١٢ق.
١٩. شيخ طوسى، محمد بن حسن، امالى، قم اندیشه هادى، ١٣٨٨ ش.
٢٠. قمى، عباس، الكنى واللقاب، تهران، مكتبه الصدر، ١٣٦٨ ش.

۲۱. افاق الحضاره الاسلاميه سال پانزدهم بهار و تابستان ۱۳۹۱ (۱۴۳۳ ه.ق).

۲۲. بستانی، پطرس، دائره المعارف، دارالمعرفه، لبنان.

۲۳. قاضی طباطبایی، تحقیق درباره روز اربعین حضرت سیدالشهداء ۷، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۸۳.

ص: ۱۲۲

۱. جعفریان، رسول، اربعین، تهیه شده در معاونت امور فرهنگی، مدیریت آموزش، تهران، نشر مشعر، ۱۳۹۰.
۲. عندلیب همدانی، محمد، مجله فقه اهل بیت [۱]، تابستان و پاییز ۱۳۹۱، سال هجدهم شماره ۷۰ و ۷۱ [۲].
۳. ابن اثیر جزری، الکامل، دارصادر، بیروت، ۱۳۸۵ق.
۴. الشریف المرتضی، سید ابوالقاسم علی بن حسینی الموسوی، الرسائل، قم دارالقران الکریم، ۱۴۰۵ق.
۵. فتال نیشابوری، روضه الواعظین، قم دلیل ما، ۱۴۲۳ق.
۶. ابن نما حلی، جعفر بن محمد، مثیر الاحزان و منیر سنبل الاشجان، قم، مدرسه الإمام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۴۰۶ق.
۷. سید رضی الدین، علی بن طاووس، اللهوف علی قتل الطفوف، نشر جهان، تهران، ۱۳۴۸ ش.
۸. طبرسی، فضل بن حسن، اعلام الوری باعلام الهدی، آل بیت قم، ۱۴۱۷ق.
۹. محمد هاشم، بحرانی، مقتل العوالم، تبریز، ۱۲۹۵ق.
۱۰. زکریا بن محمد، قزوینی، عجایب المخلوقات، مکتبه الثقافه، قاهره، مصر، ۲۰۰۶م.
۱۱. شیروای، جمال الدین، الاتحاف بحب الاشراف، قم دار الکتاب، ۱۴۲۳.
۱۲. سبط ابن الجوزی، تذکره الخواص، قم منشورات الشریف الرضی، ۱۴۱۸ق.
۱۳. عبدالرئوف مناوی، الکواکب الدریه، بیروت ۱۹۹۹ م.
۱۴. مومن بن حسن، شبلنجی، نور الابصار، قم، رضی.
۱۵. محمد بن صبان، المالکی، اسعاف الراغبین، مصر، ۱۳۲۰ق.
۱۶. محمد بن احمد، ابوریحان بیرونی، آثار الباقیه عن القرون الخالیه، تحقیق: اذکایی، پرویز، نشر: مرکز پژوهشی میراث مکتوب، تهران، ۱۳۸۰ ش.
۱۷. بابانیا، علی اصغر، عطیه عوفی الگوی مقاومت، فرهنگ کوثر، خرداد ۱۳۷۸، شماره ۲۷.
۱۸. سید رضی الدین، علی بن طاووس، مهج الدعوات و منهج العبادات، دارالذخائر قم، ۱۴۱۱ق.
۱۹. ابن حمزه طوسی، محمد بن علی، الثاقب فی المناقب.

٢٠. علوان، نبيل رضا، انتشارات انصاريان، قم، چاپ سوم، ١٤١٩ق.

٢١. مجلسي، محمد باقر، بحار الأنوار، ج ٤٣، ص ٦٦ - ٦٧، دار إحياء التراث العربي، بيروت، چاپ دوم، ١٤٠٣ق.

ص: ١٢٣

۱. هدایت پناه، دانش صحابه نگاری، فصلنامه تخصصی قرآن و حدیث سفینه، سفینه ۴۹.
۲. ابن سعد کاتب واقدی، طبقات الکبری، دارالکتب العلمیه، بیروت، ۱۴۱۸.
۳. ابن اثیر، اسد الغابه فی معرفه الصحابه، دار احیاء التراث العربی بیروت، بی تا.
۴. ابن حجر عسقلانی، الاصابه، بیروت دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۱۵.
۵. عماد الدین طبری، محمد بن ابی القاسم، بشاره المصطفی لشیعہ المرتضی، نجف مکتبه الحیدریه، ۱۳۸۳ق.
۶. سبط ابن الجوزی، تذکره الخواص، قم منشورات الشریف الرضی، ۱۴۱۸ق.
۷. رنجبر، محسن، فصل نامه علمی _ پژوهشی تاریخ اسلام در آینه پژوهش، سال هفتم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۹.
۸. علی، صفائی حائری، عاشورا، لیلہ القدر، قم.
۹. سید علی، حسینی خامنه ای، انسان ۲۵۰ ساله (سخنرانی های مقام معظم رهبری)، انتشارات: موسسه جهادی صہبا.
۱۰. محمد رضا، حکیمی، امام در عینیت جامعه، دلیل ما، چاپ ۱۴، قم، ۱۳۸۱ش.
۱۱. شهید اول، مزار، قم موسسه امام هادی، ۷، ۱۴۱۰ق.
۱۲. علامه حلی، منہاج الکرامه فی معرفه الامامه، مشهد، موسسه عاشورا، ۱۳۷۹ش.
۱۳. عبدالحسین، امینی، الغدیر، قم، مرکز الغدیر الدراسات الاسلامیه، ۱۴۱۶ق.
۱۴. محی الدین، النووی، المجموع، دار الفکر، بیروت، ۱۹۹۷م.
۱۵. جارالله، الزمخشری، ربیع الأبرار و نصوص الخبار، موسسه الاعلمی، بیروت، ۱۴۱۲ق.
۱۶. ابن قولویه قمی، کامل الزیارات، دار المرتضویه نجف، ۱۳۵۶.
۱۷. شیخ مفید، الاختصاص، کنگره شیخ مفید، قم ۱۴۱۳ق.
۱۸. پهلوان نژاد، محمد رضا، تحلیل متن شناسی زیارت نامه حضرت امام رضا۷ بر پایه نظریه کنش گفتار، ذهن پاییز ۱۳۸۹ شماره ۴۳).
۱۹. سید محمدتقی، موسوی اصفهانی، مکیال المکارم فی فوائد الدعاء للقائم، تحقیق: مؤسسه الامام المهدی، انتشارات مدرسه الامام المهدی، قم، ۱۳۶۳ش/۱۴۰۴ق.

٢٠. لطف الله، صافى گليايگاني، ، منتخب الاثر، قم، السيده المعصومه، ١٤١٩ق.
٢١. محمد بن اسماعيل، بخارى، ، صحيح بخارى، بيروت، دار ابن كثير، ١٤٠٧ق.
٢٢. سيد محمد صادق، صدر، تاريخ الغيبه، بيروت، دار التعارف، ١٤١٢ق.
٢٣. ابن ابى زينب، محمد بن ابراهيم بن جعفر الكاتب، الغيبه، قم، صدوق، ١٣٧٦ش.

۱. شیخ حر عاملی، اثبات الهداه بالنصوص و المعجزات، اعلمی، بیروت، ۱۴۲۵ق.
۲. محمد بن حسن، الطوسی، مصباح المتجهد، بیروت: موسسه فقه الشيعه، ۱۴۱۱ق.
۳. طبری، محمد بن جریر بن رستم، دلائل الامامه، قم بعثت، ۱۴۱۳ق.
۴. قندوزی، سلیمان بن ابراهیم، ینایع الموده، قم اسوه، ۱۴۲۲ق.
۵. ابن بابویه، ابی جعفر محمد بن علی بن الحسین، کمال الدین، مترجم پهلوان، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۰ش.
۶. عروسی هویزی، تفسیر نور الثقلین، انتشارات اسماعیلیان، قم ۱۴۱۵ق.
۷. یزدی حائری، علی، الزام الناصب فی اثبات الحجه الغائب عج، بیروت موسسه اعلمی.
۸. کشی، محمد بن عمر، رجال کشی، مشهد دانشگاه مشهد، ۱۳۴۸ش.
۹. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، مکتبه ایه الله مرعشی، قم.
۱۰. احمد بن یحیی، بلاذری، انساب الاشراف، دار الفکر بیروت، ۱۴۱۷ق.
۱۱. دایره المعارف بزرگ اسلامی، ۱۳۷۲ش.
۱۲. علی بن عیسی، الاربلی، کشف الغمه، بیروت دارالکتب الاسلامیه، ۱۴۰۱ق.
۱۳. محمد بن الحسن، طوسی، الغیبه، قم، المعارف الاسلامیه، ۱۳۷۵ق.
۱۴. احمد بن علی بن ابیطالب، طبرسی، الإحتجاج، تهران، اسوه، ۱۴۱۶ق.
۱۵. اخلاقی نیا، مهدی، مقایسه اندیشه های سلفی اخوان با سلفی های جهادی / تکفیری، فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، ش ۴۴، زمستان ۱۳۸۹.
۱۶. البوطی، رمضان، سلفیه بدعت یا مذهب، ترجمه حسن صابری.
۱۷. امین، ب، ساجو، جامعه مدنی در جهان اسلام، ترجمه فریدون بدره ای، تهران، نشر فرزانه روز، ۱۳۸۴.
۱۸. عنایت، حمید، سیری در اندیشه سیاسی عرب، تهران، امیر کبیر.
۱۹. کورانی، علی، معجم احادیث الامام المهدی، قم، موسسه معارف، ۱۳۸۷.

۲۰. واعظی، محمود، بحران های سیاسی و جنبش های اجتماعی در خاورمیانه: نظریه ها و روندها، تهران، وزارت خارجه، دفتر مطالعات سیاسی و بین الملل، ۱۳۹۰.

۲۱. جوان مسلمان و دنیای متجدد، سید حسین نصر، مترجم: مرتضی اسعدی، انتشارات: طرح نو چاپ: ۱۳۸۹.

ص: ۱۲۵

نور الجنان، مرکز کامپیوتری علوم اسلامی (نور).

سیره معصومان، مرکز کامپیوتری علوم اسلامی (نور).

نور السیره، مرکز کامپیوتری علوم اسلامی (نور).

گنجیه نور، مرکز کامپیوتری علوم اسلامی (نور).

جامع التفاسیر، مرکز کامپیوتری علوم اسلامی (نور).

موعود، مرکز تحقیقات رایانه ای حوزه علمیه اصفهان.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

